

**T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ALMAN DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI**

**SALİHA SCHEINHARDT'IN FRAUEN, DIE STERBEN OHNE
DASS SIE GELEBT HÄTTEN İLE FERİDUN ZAIMOĞLU'NUN
LEYLA ESERLERİ ÖRNEĞİNDE TÜRK-ALMAN
EDEBİYATINDA KADIN İMGESİ**

Ayşenur ÖZKAN IŞIK

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Fatih ŞİMŞEK

MAYIS - 2022

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

**SALİHA SCHEINHARDT’IN FRAUEN, DIE STERBEN
OHNE DASS SIE GELEBT HÄTTEN İLE FERİDUN
ZAIMOĞLU’NUN LEYLA ESERLERİ ÖRNEĞİNDE TÜRK-
ALMAN EDEBİYATINDA KADIN İMGESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Ayşenur ÖZKAN IŞIK

Enstitü Anabilim Dalı : Alman Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı

“Bu tez 25/05/2022 tarihinde online olarak savunulmuş olup aşağıdaki isimleri bulunan jüri üyeleri tarafından Oybirliği ile kabul edilmiştir.”

JÜRİ ÜYESİ	KANAATI
Prof. Dr. Muharrem Tosun	Başarılı
Prof. Dr. Burhanettin Aykut Arıkan	Başarılı
Dr. Öğr. Üyesi Fatih Şimşek	Başarılı

ETİK BEYAN FORMU

Enstitünüz tarafından Uygulama Esasları çerçevesinde alınan Benzerlik Raporuna göre yukarıda bilgileri verilen tez çalışmasının benzerlik oranının herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve Etik Kurul Onayı gerektiği takdirde onay belgesini aldığımı beyan ederim.

Etik kurul onay belgesine ihtiyaç var mıdır?

Evet

Hayır

(Etik Kurul izni gerektiren araştırmalar aşağıdaki gibidir:

- Anket, mülakat, odak grup çalışması, gözlem, deney, görüşme teknikleri kullanılarak katılımcılardan veri toplanmasını gerektiren nitel ya da nicel yaklaşımlarla yürütölen her türlü araştırmalar,
- İnsan ve hayvanların (materyal/veriler dahil) deneysel ya da diğer bilimsel amaçlarla kullanılması,
- İnsanlar üzerinde yapılan klinik araştırmalar,
- Hayvanlar üzerinde yapılan araştırmalar,
- Kişisel verilerin korunması kanunu gereğince retrospektif çalışmalar.)

Ayşenur ÖZKAN IŞIK

25/05/2022

ÖNSÖZ

Öncelikle bu çalışmanın hazırlanmasında başından sonuna vaktini ve desteğini hiç esirgemeyen tez danışmanım Sayın Dr. Öğr. Üyesi Fatih Şimşek'e, lisans ve yüksek lisans eğitimim boyunca bana yol gösteren kıymetli hocam Sayın Prof. Dr. Muharrem Tosun'a ve bu yoğun süreçte her zaman yanımda olduğunu hissettiğim aileme, eşime ve kıymetli arkadaşlarıma teşekkürlerimi sunuyorum.

Ayşenur ÖZKAN IŞIK

25/05/2022

İÇİNDEKİLER

ŞEKİL LİSTESİ	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	v
GİRİŞ	1
BÖLÜM 1: GEÇMİŞTEN GÜNÜMÜZE KADIN İMGESİ	11
1.1. Antikçağ Toplumlarında Kadının İlahi Bir Varlıktan Sıradan Bir Varlığa Dönüşümü.....	11
1.2. Semavi Dinlerde Kadının Dış Alandan İç Alana Konumlandırılması	15
1.2.1. Yahudilik Dininde Kadın	15
1.2.2. Hıristiyanlık Dininde Kadın	18
1.2.3. İslam Dininde Kadın.....	20
1.3. Türk Ve Alman Toplumlarında Kadın İmgesi	21
1.3.1. Türk Toplumunda Kadının Dönüşüm Evreleri.....	21
1.3.2 Alman Toplumunda Kadının Dönüşüm Evreleri	27
1.3.3. Türk ve Alman Toplumunda Kadın İmgesinin Benzerlik ve Farklılıkları	34
1.3.4. 1960'tan 2000'e Kadar Almanya'ya Göç Eden Türk Kadınlarının Alman Toplumunda Karşılaştığı Kültürel Problemler	35
BÖLÜM 2: TÜRK VE ALMAN EDEBİYATINDA KADIN İMGESİ	38
2.1. Tanzimattan İtibaren Kadın Konusunun Türk Edebiyatı'ndaki Karşılığı.....	38
2.2. Alman Edebiyatında Kadın İmgesine Genel Bir Bakış	45
2.3. Türk Ve Alman Edebiyatında Kadın İmgesinin Benzerlik Ve Farklılıkları.....	50
2.4. Türk-Alman Edebiyatında Kaleme Alınan Eserlerde Kadın İmgesi.....	51
BÖLÜM 3: FERİDUN ZAIMOĞLU'NUN LEYLA ADLI ESERİ İLE SALİHA SCHEINHARDT'IN PUSUDA KİN VE FRAUEN, DIE STERBEN, OHNE DASS SIE GELEBT HÄTTEN ADLI ESERİNDE KADIN İMGESİNİN İNCELENMESİ	56
3.1. Feridun Zaimoğlu Hayatı ve Edebi Kişiliği	56
3.1.1. Feridun Zaimoğlu'nun Hayatı	56
3.1.2. Edebi Kişiliği.....	57

3.2. Feridun Zaimoğlu'nun Leyla Eserinde Kadın İmgesi	58
3.2.1. Emine: Leyla'nın Annesi.....	58
3.2.2. Yasemin: Leyla'nın Büyük Ablası	61
3.2.3. Selda: Leyla'nın Küçük Ablası	62
3.2.4. Manolya: Leyla'nın En Yakın Arkadaşı.....	62
3.2.5. Leyla: Evin En Küçük Kızı/ Metin'in Karısı.....	64
3.3. Saliha Scheinhardt'ın Hayati Ve Edebi Kişiliği.....	70
3.3.1. Saliha Scheinhardt'ın Hayatı	70
3.3.2. Yazın Hayatı	71
3.4. Saliha Scheinhardt'ın <i>Frauen, Die Sterben, Ohne Dass Sie Gelebt Hätten</i> İle <i>Pusuda Kin</i> Eserlerinde Kadın İmgesi	72
3.4.1. Eserde Anne İmgesi (Suna'nın Annesi)	73
3.4.2. Suna- Evin En Küçük Çocuğu/Alışan'ın Karısı	75
SONUÇ	85
KAYNAKÇA.....	89
ÖZGEÇMİŞ	94

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 1: Ein nationalsozialistisches Familienideal.	32
--	----

ÖZET

Başlık: Saliha Scheinhardt'ın *Frauen, die sterben ohne dass sie gelebt haetten* İle Feridun Zaimoğlu'nun *Leyla* Eserleri Örneğinde Türk-Alman Edebiyatında Kadın İmgesi

Yazar: Ayşenur Özkan Işık

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Fatih Şimşek

Kabul Tarihi: 25/05/2022

Sayfa Sayısı: vi (ön kısım) + 97 (ana kısım)

Türk-Alman Edebiyatında yazarlar genellikle 1960lı yıllardan itibaren Türkiye'den Almanya'ya başlayan işçigöçü ile farklı sebeplerden (siyasi, ekonomik, çalışma) Almanya'ya göç eden insanların orada yaşadıkları zorlukları, kimlik ve aidiyet problemlerini, çoğunlukla kadınların yaşadıkları izolasyon süreçlerini kaleme almışlardır. Bu çalışmada incelenen Feridun Zaimoğlu'nun *Leyla* ve Saliha Scheinhardt'ın *Frauen, die sterben ohne dass sie gelebt hätten* ve *Pusuda Kin* eserlerinde de benzer temalar işlenmiştir. Feridun Zaimoğlu *Leyla* eserinde göçmen kadınların göçmen olmadan önce nasıl bir kültürel çevreden geldiğinin anlaşılması için okuyucuya fırsat sunmaktadır. Saliha Scheinhardt'ın yukarıda belirtilen eserlerinde de göçmen bir kadının Almanya'da yaşadığı ruhsal anomaliler, aidiyet sorunları ve izolasyon süreçleri okuyucuya aktarılmaktadır. Göç hareketliliği ile Almanya'ya giden kadınların orada karşılaştıkları problemlerin anlaşılabilmesi adına Türk-Alman Edebiyatı önemli bir yol gösterici konumundadır.

Bu çalışmada Kültürlerarası Edebiyat Bilimi referans alınarak yorumlayıcı yaklaşımdan yararlanılmıştır. Nitel yöntem kullanılarak ele alınan bu çalışma yukarıda belirtilen eserler ile sınırlandırılarak çeşitli nedenlerle göç etmek durumunda kalan kadınların göç ettikleri ülkelerde yaşadıkları ve yaşayabilecekleri olası problemler saptanmıştır.

Bu çalışmanın amacı Türk-Alman Edebiyatının temsilcileri olan Feridun Zaimoğlu ve Saliha Scheinhardt'ın bahsedilen eserlerinde kadın imgesinin incelenmesi ve böylece o dönemdeki kadınların göçmen olmadan önceki yaşamları ve göçmen olduktan sonraki yaşamlarının okuyucu tarafından anlaşılabilmesidir. Tüm bunların günümüz Türkiye'sinde hızla artan göçmenlerin yaşamlarına, özellikle de kadınların ve çocukların yabancı bir ülkede geçirebilecekleri izolasyon süreçlerine katkıda bulunması ve aynı şekilde kendi hüviyetlerine karşı yaşadıkları uyumsuzluk ve yabancılaşmayı bir nebze olsun önlemede örnek teşkil etmesi hedeflenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Türk-Alman Edebiyatı, Feridun Zaimoğlu, Saliha Scheinhardt, Kadın, Göçmen

ABSTRACT

Title of Thesis: The Image Of Woman In Turkish-German Literature In The Case Of Saliha Scheinhardt's *Frauen, die sterben ohne dass sie gelebt haetten* and Feridun Zaimoğlu's *Leyla*

Author of Thesis: Ayşenur Özkan Işık

Supervisor: Asist. Prof. Fatih Şimşek

Accepted Date: 25/05/2022 **Number of Pages:** vi (pre. text) + 97 (main body)

In German-Turkish literature, writers have generally written about the labor migration that began from Turkey to Germany in the 1960s and the difficulties faced by people who migrated to Germany for various reasons (political, economic, professional), as well as problems of identity and belonging and the isolation processes experienced by women in particular. Similar themes were also addressed in Feridun Zaimoğlu's *Leyla* and Saliha Scheinhardt's *Frauen, die sterben ohne dass sie gelebt hätten* and *Pusuda Kin*, which were examined in this study. Feridun Zaimoğlu's work *Leyla* offers the reader the opportunity to understand the cultural environment from which immigrant women came before they became immigrants. In the above-mentioned works of Saliha Scheinhardt, the reader is taught the psychological anomalies, problems of belonging, and isolation processes of an immigrant woman in Germany. Turkish-German literature is an important guide to understand the problems of women who come to Germany with migration mobility.

In this study, an interpretive approach was used with reference to cross-cultural literature. The study, which was conducted using the qualitative method, is limited to the works mentioned above and identifies the possible problems that women who have had to migrate for various reasons have experienced and may experience in the countries to which they have migrated.

The aim of this study is to examine the image of women in the aforementioned works of Feridun Zaimoğlu and Saliha Scheinhardt, the representatives of German-Turkish literature, so that the lives of women in the period before migration and their lives after migration can be understood by the reader. All this is to help understand the lives of the rapidly growing number of immigrants in Turkey today, especially the isolation processes that women and children can experience in a foreign country, and also to provide an example of how the incongruity and alienation they experience towards their own identity can be prevented to some extent.

Keywords: Turkish-German Literature, Feridun Zaimoğlu, Saliha Scheinhardt, Woman, immigrant

GİRİŞ

Kadın kavramı geçmişten günümüze dinamikliğini korumuş bir kavramdır. Kadın konusuyla ilgili tartışmalar insanlığın ilk dönemlerinden başlamış ve günümüzde dahi devam etmektedir. Örneğin Neolitik Çağ toplumlarında kadınlar saygı duyulan varlıklardı. İnsanlar o dönemlerde kendilerini doğanın akışına bırakmakta ve doğadan geleni koşulsuz kabul etmekteydiler. Ölüm de doğadan gelmekteydi ve insanlar buna karşı herhangi bir şey yapamıyorlardı. Böyle bir yaşam alanında kadınların doğurganlıkları ise erkekler tarafından mucize olarak karşılanıyor ve kadınları „bilinmeyen Tanrıçası“ (Kuşçan, 2010: 30) olarak nitelendiriyorlardı. Bu dönemde kadınlar bereketin temsilcileriydiler.

Toprağın işlenmesi ile birlikte kadınlar Tanrıça ünvanını kaybettiler. Artık bereketli konumda olan topraktı. İlerleyen zamanla birlikte kadınlar artık çocuk doğurması ve insanlığın devamını sağlaması gereken varlıklar olarak görülüyordu. Antik Çağlarda - özellikle antik Yunan ve Roma medeniyetlerinde- kadınlar iyice değersizleştirilmiş, köle olarak pazarlarda satılmaya başlanmıştır. Kadının bu tarihsel süreçteki serüveni insanlık tarihi boyunca devam etmiştir. (Kuşçan, 2010: 37-53).

Kadınlar, tanrıça ünvanını kaybettikten sonra erkeklerin gölgesinde yaşamak durumunda kalmışlardır. Toplum tarafından ikincil duruma itilen kadınlar, çocuk doğurması, evin işleriyle ilgilenmesi ve eşine hizmet etmesi gereken bir varlığa dönüştürülmüştür. Öyle ki Ortaçağ toplumlarında kadınların bir ruhu olup olmadığı konusu bile tartışmaya sunulmuştur. Örneğin Aristoteles *Poetika* (2007: 72) eserinde kadınları açık bir şekilde alt düzeyden insanlar olarak nitelendirmiştir. “Bir kadın ya da bir köle bile iyi olabilir; bunlardan birincisi biraz, öteki iyice alt düzeyden yaratıklar olsa da.” Friedrich Nietzsche ise *Böyle Buyurdu Zerdüşt* (2010: 115-116) adlı eserinde “Kadın boyun eğmeli. Ve sıçlığına bir derinlik aramalı. Kadının ruhu sıçdır. Sıç bir su üstünde, hareketli, çılgın bir zardır” diyerek kadınların sindirilmesi gereken varlıklar olduğunu dile getirmiştir. Tarih boyunca kadınların tehlikeli olduğu ve kontrol altında tutulması gerektiği görüşü hüküm sürmüştür. “Gerçek erkek iki şey ister: ‘Tehlike ve oyun!’ Onun için kadını, en tehlikeli bir oyuncak olduğu için ister” (Nietzsche, 2010: 113).

Michel Foucault *The History of Sexuality* (1990: 145) kitabında erkekler ve kadınlar arasında evlilik kurumunda zinanın nasıl ilerlediğinden bahsetmiştir. Foucault'a göre evlilikler erkekleri cinsel olarak bir bağlanmaya götürmez. Evlilik dışı ilişki her iki cinsten de gerçekleştiğinde evlilik bağı kopmaz. Evlilik dışı ilişki yaşayan bir insanın suçlu bulunması ancak kadının kocası dışında biriyle birlikte olduğunda gerçekleşir. Bu durum erkek için geçerli değildir.¹

Kadın konusunun tüm toplumlarda geçmişten bu yana tartışma konusu olarak varlığını sürdürdüğünü söylemek yanlış olmayacaktır. Tüm bu tartışma konuları toplumların edebiyatlarına da yansımıştır. Çalışmanın ilerleyen bölümlerinde ele alınan Türk ve Alman edebiyatında da kadın konusu her dönemde, dönemin koşullarına ve normlarına göre tekrar tekrar kaleme alınmış ve şekillendirilmiştir. Toplumların kadınlara atfettiği roller ve biçilmiş davranış kalıpları onların zaman zaman daha asi, zaman zaman da daha izole bir yaşam sürmelerine sebep olmuştur. Çeşitli baskı ve normlar ile şekillendirilmeye çalışılan kadınların bir kısmı kendi haklarını aramak için sokaklara dökülmüş, bazıları da onlara biçilen hayatı kabullenip sindirilmiş ve ev içi alanda sınırlandırılmışlardır.

Kadınların izole bir yaşama sürüklenmelerinin diğer sebeplerinden biri de ‚göç‘ tür. Göç edilen ülkede hissedilen yabancılaşma, dil bilmeme ve toplum tarafından kabullenilme sürecinde insanlar - özellikle de daha çok ev içi alanla sınırlı bir yaşamları olduğu için kadınlar- kendi kabuklarına çekilmeye daha meyillidirler. Özellikle 1960lardan itibaren Türkiye'den Almanya'ya gerçekleşen işçigöçü ile birlikte birçok kadın eşlerinin yanına gitmiş ve çalışan kadınların dışındakiler yalnız ve izole bir yaşama mahkum olmuşlardır. Bu durum günümüzde yaşanan savaşlar nedeniyle Türkiye'ye sığınmak zorunda kalan sığınmacı ve mülteci kadınlar için de geçerli olabilir. Özellikle Alman edebiyatındaki bu eserlerde kadınların profillerini incelediğimizde Türkiye'deki bu kadınların da benzer sorunlarla karşı karşıya olduğu gözlemlenebilir. Son zamanlarda dış ülkelere Türkiye'ye gerçekleşen göç ile birlikte artık Türkiye'de göçle birlikte anılan ülkelere biri konumuna geçmiştir. Dolayısıyla daha önce başka ülkelerde uygulanan göç uygulamalarını da Türkiye'ye gerçekleşen göç için örnek alabiliriz.

¹ Kitabın türkçe çevirisinde kullanılan Zina kelimesinin burada kullanılmamasının sebebi, kitabın ingilizcesinde kullanılan adultery kelimesinin sadece evli bir kişinin evlilik dışında başka bir kişiyle birlikte olduğunda zina yaptığını belirtirken, zinanın türkçe anlamında kişiler ister evli olsun ister olmasın nikah akti gerçekleşmeden birlikte olunması zina olarak nitelendirilmektedir.

Göç ile Almanya'ya giden kadınlardan bazıları çalışma izni alana kadar beklemiş, sonrasında sosyal hayata dahil olabilmışlerdir. Ancak göç eden kadınların büyük bir kısmı eşlerinin yanına gitmiş, oradaki tüm hayatlarını çocuk bakarak ve ev işlerini görerek geçirmişlerdir. Bunlardan şanslı olanları ise çevrelerinde birkaç türk ailesiyle tanışmış ve birbirleriyle iletişim kurmaya başlamışlardır.

Almanya'ya göçün daha çok Türkiye'nin kırsal kesimlerinden gerçekleştiğini göz önünde bulundurduğumuzda, oraya giden kadınların büyük bir çoğunluğunun hayatı boyunca hiç çalışmamış, hatta çoğunun daha önce hiç büyük şehir görmemiş olduğunu unutmamak gerekmektedir. Böyle sınırlı bir yaşamdan ayrılan ve Avrupa'ya gelen kadınların büyük bir kısmı, yalnızlık ve yabancılaşma hissi ile ciddi psikolojik problemler yaşamışlardır. Almanya'da yetişen ve okula başlayan göçmen ailelerin çocukları kendi ailelerinin tercümanlığını yapmaya başlamış ve bu çocuklar sayesinde özellikle de çalışma hayatları olmadığı için neredeyse hiç Almanca bilmeyen kadınlar hastanelere gidebilmiş, devlet dairelerinde problemlerini çözebilmişlerdir. Fakat burada dikkat edilmesi gereken bir diğer nokta ise, normal şartlarda ebeveynlerin çocukların yaşamına destek veren bir mekanizma olması gerekirken, göçmen ailelerinde bu durum sık sık tam tersini göstermektedir. Bu da kadınların özgüvenlerinin giderek azalmasına ve benliklerini kaybetmeye başladıkları bir evreye girmelerine sebep olmuştur.

Türk-Alman Edebiyatı'nda birçok yazar eserlerinde Türk göçmen kadınının karşılaştığı problemleri kaleme almıştır. Feridun Zaimoğlu ve Saliha Scheinhardt da bu konuda eserler veren yazarlardandır. Örneğin Feridun Zaimoğlu *Leyla* eserinde Alman okuruna Türk kadınının geçmişini sunmaktadır. Almanya'ya farklı nedenlerle gelen Türk kadınlarını anlamamız için öncelikle onların coğrafi ve kültürel farklılıklarını, geçmiş yaşamışlıklarını incelememiz gerekmektedir. Bu açıdan Leyla eseri, eşinin yanına Almanya'ya gelen Türk kadınının geçmiş yaşamışlıklarını anlamamız için bize fırsat sunmaktadır. Saliha Scheinhardt'ın ele alınan iki eserinde ise Türkiye'den Almanya'ya gitmiş bir kadının Almanya'da karşılaştığı problemler, oradaki izolasyon süreci aktarılmaktadır. Üzerinde çalışılan yüksek lisans tezinde bu eserlerin seçilmesinin sebeplerinden biri de budur. Eserlerden biri bize Almanya'ya giden Türk kadınının kültürel geçmişini aktarırken diğerleri Türk kadınının Almanya'da bulunduğu süreçte yaşadıklarını gözler önüne sermektedir.

Türk-Alman Edebiyatının birer temsilcileri olan Feridun Zaimoğlu ve Saliha Scheinhardt ile ilgili farklı çalışmalar geçmişten günümüze kaleme alınmıştır. Örneğin Grsel Uyanık (2005) *Saliha Scheinhardt Eserlerinde Kimlik Problemi* adlı yüksek lisans tezinde Saliha Scheinhardt'ın seçili eserlerinde kimlik problemlerini incelemiştir (*Drei Zypressen, Frauen, die sterben, ohne dass sie gelebt htten*). Bu eserlerdeki bireylerin kimlik ve aidiyet problemleri yabancılar edebiyatı (Auslnderliteratur) erevesinde incelenmiştir.

Çiğdem Biber (2010) *Das Frauenbild in Saliha Scheinhardt's Werken (Saliha Scheinhardt' in eserlerinde kadın motifleri)* adlı yüksek lisans tezinde *Drei Zypressen, Frauen, die sterben, ohne dass sie gelebt htten, Lebensstrme* adlı eserlerinde kırsal kesimde yaşayan Türk kadınlarının Almanya'ya geldiklerindeki yaşamlarını Göçmen Edebiyatı işığında incelemiştir.

Mune Savas (2011) *Karşılaştırmalı Yazınbilim erevesinde Herta Müller Elke Schmitter, Saliha Scheinhardt ve Feridun Zaimoğlu'nun Birer Eserlerinde Kadın İmgesine Eleştirel Bir Yaklaşım* adlı doktora tezinde, karşılaştırmalı olarak bahsi geçen dört yazarın birer eserinde eleştirel bir yaklaşım ile kadın imgelerini incelemiştir. Bu alışmada Türk, Alman ve Romen yazarların eserlerinde kadın imgesinin nasıl işlendiği (kültürel, dini, ailevi olarak) ve erkek imgesinin kadın imgesi üzerinde etkileri incelenerek karşılaştırmalı yazınbilim çerçevesinde kaleme alınmıştır.

Ebru Zarzavatioğlu (2014) *Saliha Scheinhardt'ın Drei Zypressen Adlı Eserinde Göçmen Kadın İmgesi* adlı yüksek lisans tezinde göçmen edebiyatını referans alarak eserdeki kadın karakterlerin kültürel ve sosyal etkenlerden ne şekilde etkilendiklerini incelemiş, ardından da erkek imgesinin kadın imgesi üzerindeki etkisini ele almıştır.

Pamuk Nursen Topbaş (2019) *Frauenbildforschung und Darstellung von Problemlagen Türkischer Frauen Anhand Ausgewhlter Werke von Saliha Scheinhardt* adlı yüksek lisans tezinde Türkiye'deki kadın konusu ve kadınların imajı üzerinde durmuştur. Bu çalışmada kadınların toplumda, siyasette ve aile içerisindeki konumları incelenmiş, toplumsal normlar nedeniyle aile içi şiddete maruz kalan ve öldürülen kadınlar üzerine çok yönlü bir çalışma yapılmıştır. Kadınlara karşı bir baskı mekanizması olarak kullanılan geleneksel kalıpların ve tabulaştırılmanın Saliha Scheinhardt'ın eserleri incelenerek ele alınmıştır. Çalışmanın ana temasını Türk kadını oluşturmaktadır.

Öznür Eryılmaz (2019) *Türk Göçmen Edebiyatı Bağlamında Saliha Scheinhardt'ın Yapıtlarının Kültürlerarası Boyutları ve Yabancı Dil Derslerine Etkileri* adlı yüksek lisans tezinde yazarın seçili eserlerinde kültürlerarası boyutların yabancı dil derslerine etkileri incelenmiş ve bu etkilerin yabancı dil öğrenimindeki etkinliğini ve kalıcılığını incelemektedir. Tezde yabancı dil öğreniminde kültürlerarasılık kavramının yeri ve önemi ele alınmıştır.

İlknur Gürpınar (2006) *Metin Kaçan Ağır Roman ve Feridun Zaimoğlu Abschaum (Döküntü) Adlı Eserlerinin Dil ve İçerik Açısından Karşılaştırılması* adlı yüksek lisans tezinde, yukarıda belirtilen iki eser üzerinde konu ve dil açısından inceleme çalışması yapılmıştır. Çalışmada benzerlik ve farklılıklar tespit edilip ileriki çalışmalara katkı sağlaması hedeflenmiştir.

Arzu Tekin (2007) *Feridun Zaimoğlu'nun On İki Gram Mutluluk (Zwölf Gramm Glück) ve Murathan Mungan'ın Erkeklerin Öyküleri* adlı yüksek lisans tezinde bahsi geçen iki eser üzerinden kadın imgesinin erkek imgesi üzerindeki etkisi ve baskısı, aynı şekilde erkek imgesinin kadın imgesi üzerindeki baskısı incelenerek benzerlik ve farklılıkları kaleme alınmıştır. Çalışmada Karşılaştırmalı Edebiyat ve Göçmen Edebiyatı gibi konulara da değinilmiştir.

Üzeyir Duru (2011) *Elif Şafak Aşk ve Feridun Zaimoğlu Liebesbrand Adlı Eserinde Aşk ve Hüzün İmgelerinin Diyalektik Çözümlemesi* adlı yüksek lisans tezinde, aşk ve hüznün kavramları incelenmiş, bunların eserlerde ne şekilde kullanıldığı, okuyucuya ne şekilde aktarıldığı analiz edilmiş, diyalektik ve karşılaştırmalı bir yöntem kullanılmıştır.

Meryem Nakiboğlu (2015) *Feridun Zaimoğlu'nun Kanak Sprak, Abschaum, Koppstoff Eserleri Örneğinde Kanakça* adlı doktora tezinde Almanya'da ikinci ve üçüncü kuşak göçmen yazınında ortaya çıkan *Kanak Sprak*'ın Alman Dili ve Edebiyatı alanına hangi etkilerde bulunduğu gösterilmesi amaçlanmıştır. Çalışmada Anadolu'dan Avrupa'ya göç ele alınmış ve daha sonrasında da Kanak dilinin literatür tartışmalarına da yer verilmiştir. Bu çalışma Metindilbilim yöntemi ile ele alınmıştır.

Aslı Koç (2019) *Migration und Erziehung in den Romanen Leyla von Feridun Zaimoğlu und Hürriyet Bir Sevda Masalı von Nur İçöz* adlı yüksek lisans tezinde, belirtilen iki eserde prtagonist kadınların bakış açısı ile göç ve eğitim kavramları ele alınmış ve karşılaştırmalı olarak incelenmiştir. Bu iki eserin seçilmesinin temel sebeplerinden biri

de konuların benzerliklerinin dışında iç ve dış göç serüveni, *Hürriyet Bir Sevda Masalı* adlı eserde de Yunanistan'dan Türkiye'ye gerçekleşen iç göçün bir örneği olarak karşımıza çıkmaktadır.

Nurhanım Aydın (2020) *Gesellschaftskritik im Romanwerk von Feridun Zaimoğlu* adlı yüksek lisans tezinde, Feridun Zaimoğlu'nun Leyla adlı eserinden yola çıkarak hangi toplumsal kurumların nasıl eleştirildiğine dikkat çekmiştir. Aynı zamanda bu çalışmada Rusya ve Kore savaşları da kaleme alınmış, eserde İslam dininin hangi yönleriyle gösterildiği incelenmiştir.

Yukarıda bahsi geçen tez çalışmaları Yüksek Öğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi'nden Feridun Zaimoğlu ve Saliha Scheinhardt adları ile taranmıştır.

Çalışmanın Konusu

Üzerinde çalışılan yüksek lisans tezinde, Türk-Alman Edebiyatının birer temsilcileri olan Saliha Scheinhardt'in *Frauen, die sterben ohne dass sie gelebt hätten*, *Pusuda Kin* ve Feridun Zaimoğlu'nun *Leyla* eserlerinde kadın imgesi incelenmektedir. “Kadın ve erkeklerin gerek kişisel kimliklerini gerekse sosyal kimliklerini inşa etme sürecinde aile, sahip olduğu ekonomik ve kültürel sermaye ile toplumsal statülerin ve kişisel kimliklerin oluşmasına yardımcı olurken eğitim ve sınıfsal farklılıklar da kimlik tanımlamalarını biçimlendirir” (Gül, 2013, Sayı:1). Kadının tarihin her evresinde yaşadığı dışlanmışlıklar, onun kimlik ve aidiyet kavramlarından uzaklaşmasına sebep olmuştur. Özellikle Türkiye'den Almanya'ya göç hareketlerinin başlamasıyla birlikte, 20. Yüzyılın ikinci yarısında Alman toplumu içerisinde yaşayan göçmen Türk kadınlarının aidiyet problemleri de başka bir boyuta taşınmıştır. Bireylerin yetiştikleri kültür ile sonradan dahil oldukları kültür arasındaki farklılıklar onların topluma yabancılaşma sorunsalını da beraberinde getirmektedir. Aynı şekilde küçük yaşlarda yabancı bir ülkeye göç etmiş ailelerin çocuklarının da evde farklı sosyal yaşamlarında farklı bir kültür ile karşı karşıya kalmaları benzer sorunları doğurabilmektedir. Saliha Scheinhardt ve Feridun Zaimoğlu'nun incelenen eserlerinde de göçmen ve göçmen olma yolunda ilerleyen kadınların süreçlerini, kendine ve topluma yabancılaşma halini ve bunun beraberinde getirdiği sorunları işlemişlerdir.

Her ne kadar Saliha Scheinhardt da Feridun Zaimoğlu da eserlerinde farklı olay örgülerini

kaleme almış olsalar da kadınların toplum tarafından bastırılması, kalıplara sıkıştırılmaya çalışılması, yaşadıkları topluma ayak uydurmakta zorlanmaları bu iki eserin ortak paydada buluşabilmelerini sağlamıştır. Eserlerin birbirinden ayrıştığı en önemli nokta ise, Leyla eserinde Zaimoğlu, Almanya'ya giden Türk kadınının geçmiş yaşamışlıklarını özellikle Alman okuruna iletmektedir. Böylece Alman okuru sadece Türk göçmen kadınının Almanya'da karşılaştığı problemleri değil, aynı zamanda bu kadınların kültürel birikimlerini, kendi ülkelerindeki yaşam tarzlarını anlama fırsatı bulmaktadır. Bu da aslında Almanya'daki göçmen Türk kadınlarının toplum içerisinde karşılaştıkları sorunların Almanlar tarafından daha iyi anlaşılmasına ve bu sorunların çözümlenmesine ışık tutabilmektedir. Saliha Scheinhardt'in ele alınan eserlerinde ise Türkiye'den Almanya'ya göç etmiş kadının yabancı bir ülkede karşılaştığı sorunlar, kendine yabancılaşması ve izolasyon süreci işlenmektedir. Yani bir yazar göçmen olma yolundaki Türk kadınının, göç hareketliliğine başlamadan önce Türkiye'deki yaşamını işlerken, diğer yazar Alman toplumu içerisinde göçmen statüsünü kazanmış Türk kadınının kendisini işlemiştir. Bu çalışmada tercih edilen eserler iki farklı bakış açısının gözlemlenebilmesi açısından özellikle seçilmiştir.

Üzerinde çalışılan araştırmanın konusu, Kültürlerarası Edebiyat kuramı referans alınarak, söz konusu eserlerde Kadın imgesinin analiz edilmesidir. Misafir İşçi Edebiyatı (*alm. Gastarbeiterliteratur*) ile başlayan ve daha sonra Göçmen Edebiyatı (*Migrantenliteratur*), Yabancıların Edebiyatı (*Ausländerliteratur*), Acı Çekenlerin Yazını (*Literatur der Betroffenheit*) gibi birçok kavram değişikliğine uğrayan bu edebi alan son olarak Kültürlerarası Edebiyatın içerisinde Türk-Alman Edebiyatı olarak anılmaya başlamıştır. Çalışmada ele alınan eserlerin yazarları da bu edebi alanın birer temsilcileri olarak kabul edilmektedir.

Çalışmanın Önemi

Feridun Zaimoğlu ve Saliha Scheinhardt, Almanca yazan Türk yazarlar arasında Türk-Alman Edebiyatı'nda önemli bir konuma sahiptir. Zaimoğlu daha henüz eğitim hayatına başlamadan çok küçük yaşlarda Almanya'ya gittiğinden dolayı ilk ve orta öğretimini ve sosyalizasyon sürecini Almanya'da tamamlayan bir yazar olarak karşımıza çıkmaktadır. Scheinhardt ise 21 yaşına kadar olan sosyalizasyon sürecini Türkiye'de geçirdikten sonra genç yaşta Almanya'ya göç ederek üniversite eğitimini Almanya'da tamamlamıştır.

Carmine Chiellino'nun *Interkulturelle Literatur in Deutschland* (2007: 54) kitabında yapılan „Topografie der Stimmen“ adlı sınıflandırmada Saliha Scheinhardt, sosyalizasyon sürecinin önemli bir kısmını kendi ülkesinde tamamlayıp daha sonra Almanya'ya gelen ve Almanca yazmayı tercih eden yazarlardan biri olarak ikinci kategoride yer alırken, Zaimoğlu, ilk ve orta öğretimini, aynı şekilde sosyalizasyon sürecini de Almanya'da tamamlayan yazarlar arasına girerek üçüncü kategoridedir. Bu açıdan bakıldığında Scheinhardt Türk kültürel öğelerini de göz önünde bulundurarak eserlerine bu bakış açısını verebilmektedir. Oysa Zaimoğlu kendini tamamen Alman kültürünün, Alman kollektif grubunun bir parçası olarak görmektedir. Kendisiyle yapılan röportajlarda Türk kültüründen bahsederken sanki yabancı bir kültürmüş gibi dile getirmekte ve sıkça bu kültürün anne babasının kültürü olduğunu söylemektedir. Buna rağmen Zaimoğlu'nun Leyla eseri incelendiğinde, yazarın Türk kökenli bir Alman yazar olmasına ve Türk kültürünü ve bu kültüre ait kültürel öğeleri bire bir deneyimlememesine rağmen, kültürel bağlamdaki olay örgüsünü başarılı bir şekilde esere ve eserdeki karakterlere yansıtabildiği gözlemlenmektedir.

Çalışmanın Amacı

Çalışmanın amacı geçmişten günümüze kadının toplum içerisindeki konumunu sorgulamak, kadınların toplumda yaşadığı dönüşümleri gözler önüne sermek ve Türk göçmen kadınının 1960'dan sonra Almanya'da yaşadıkları süreçleri incelemektir.

Başka bir ülkeye çeşitli nedenlerden dolayı göç eden veya göç etmek zorunda kalan kadınların dahil oldukları toplumlarda karşılaşılabilecekleri sorunları ortaya koyabilmek ve edebiyatta bunun yansımalarını örneklerle vererek yine göç tabii olan kadınların günümüzde yaşayabileceği sorunları gözler önüne sermek bu çalışmanın temel amaçlarından birini oluşturmaktadır.

Özellikle göç eden kadınlar göç ettikleri toplumlarda dil problemlerinden ve kalifiyesiz olmalarından dolayı çalışma hayatına ve topluma hızlı bir adaptasyon gerçekleştiremedikleri için izole bir hayat sürmek zorunda kalmaktadırlar. Bu tarz eser incelemeleri ile bir toplumdan başka bir topluma göç eden kadınların karşılaşılabilecekleri sorunları gözler önüne sererek göç çalışmaları için literatüre bir nebze de olsa kaynak kazandırmaya çalışılmaktadır.

Çalışmanın Yöntemi

Çalışmanın ilk bölümünde antik çağdan itibaren kadın konusu genel hatlarıyla incelenmiş olup, kadınların en eski dönemlerden başlayarak geçirdikleri dönüşüm süreçleri kaleme alınmıştır. Leyla isimli eserin olay örgüsünün Müslüman olan Türk toplumunda geçmesi ve Scheinhardt'ın „Frauen die Sterben ohne das sie gelebt hätten“ ve „Pusuda Kin“ adlı eserlerindeki olay örgüsü hem Türk toplumunda hem Hristiyan olan Alman toplumunda geçtiği için üç büyük tek tanrılı din olan Yahudilik, Hristiyanlık ve İslamiyet'te kadın figürünün genel hatlarıyla ele alınması gerekli görülmüştür. Semavi dinlerin ortaya çıkışıyla birlikte kadınların konumunda meydana gelen değişimler bu bölümde ayrı bir başlık altında incelemeye tabi tutulmuştur. Ardından ise çalışmanın ana temasını oluşturan yazarların hem Türk hem Alman kültürüyle olan bağlantılarının doğru analiz edilebilmesi adına Türk ve Alman toplumunda kadın imgesine değinilmiştir. Bu başlık altında Türk toplumunun Osmanlı ve Cumhuriyet döneminde kadın imgesi incelenmiş, ardından da kadınların günümüz Türkiye'sindeki konumundan bahsedilmiştir. Aynı şekilde Alman toplumunda kadınlar için önemli bir dönüm noktası olarak kabul edilen Nasyonal Sosyalizm dönemindeki kadın imgesi incelenmiş, ardından da günümüz Almanya'sında kadın konusuna yer verilmiştir. Birinci bölümün sonunda ise 1960lı yıllarda başlayan Türkiye'den Almanya'ya göç hareketliliği kapsamında, o dönemlerde Türk kadınlarının Alman toplumundaki mevcudiyetlerinin anlaşılabilmesi adına bu konuya kısaca yer verilmiştir.

Çalışmanın ikinci bölümünü oluşturan Türk ve Alman Edebiyatında Kadın İmgesi başlıklı bölümde öncelikle Tanzimattan itibaren kadın konusunun Türk Edebiyatındaki karşılığı incelenmektedir. Tanzimat döneminden itibaren farklı değer ve görüşlere sahip olan seçili yazarların eserleri ele alınmış, bu eserlerde kaleme alınan kadın figürü analiz edilmiştir. Türk Edebiyatında kadın imgesi incelendikten sonra Alman edebiyatında da benzer dönemlerde kadın imgesine değinilmiştir. Türk ve Alman Edebiyatında kadın imgesinin benzerlik ve farklılıklarının anlaşılabilmesi adına kısa bir karşılaştırma yapılmıştır. Çalışmanın uygulama bölümünde incelenen yazarlar, hem Türk hem de Alman Edebiyatına katkıda bulunduğundan dolayı Türk-Alman Edebiyatında kadın figürü kaleme alınmıştır.

Çalışmanın uygulama bölümünde Türk-Alman Edebiyatının temsilcileri olan Feridun Zaimoğlu ve Saliha Scheinhardt'ın birer eseri referans alınarak kadın imgesi incelenmiştir. Çalışmanın yazım evresinde yorumlayıcı yaklaşımdan yararlanılmış ve Kültürlerarası Edebiyat kuramı referans alınmıştır.

Bu çalışmada nitel yöntem kullanılmaktadır. Metin içerisinde kullanılan yabancı kaynakların dolaylı ve doğrudan atıflarında çeviriler tarafımızca yapılmıştır. Araştırmanın veri toplama süreci için esas alınan kısaslar; kitaplar (birincil kaynak), makaleler, dergiler, eleştiriler ve internet kaynaklarıdır.

Sınırlılıklar

Çalışmada Antik Çağ'dan başlayarak Tek Tanrılı dinlerde kadın imgesi ele alınmış fakat sadece genel bilgilerle o dönemdeki kadın figürünün anlaşılması hedeflenmiştir. Türk ve Alman toplumunda kadın imgesi ele alınırken, Türk toplumunda Osmanlı, Cumhuriyet ve Günümüz Türkiye'si olarak sınırlandırılmış, Alman toplumunda ise Nasyonal Sosyalizm Dönemi ve Günümüz Almanyası olarak sınırlandırma yapılmıştır.

Türk ve Alman Edebiyatında kadın figürünün incelenmesinde ise tanzimattan itibaren Türk edebiyatındaki kadın imgesi belli başlı yazarlar ile sınırlandırılarak ele alınmıştır. Bu yazarlar mevcut dönemin farklı ideolojilerine sahip olup (örn. Gelenekselci, batılı tarzda, dini değerlere önem veren) tüm bunları eserlerinde işleyerek topluma gerekli mesajları vermeye çalışmışlardır. Alman edebiyatında kadın imgesi incelendiğinde ise Türk edebiyatında ele alınan dönemlerle benzer bir sınırlandırma yapılmıştır.

Çalışmanın uygulama bölümünde yapılan eser incelemeleri Feridun Zaimoğlu'nun Leyla eseri ve Scheinhardt'ın *Pusuda Kin* ve *Frauen, die sterben, ohne dass sie gelebt hätten* olarak sınırlandırılmıştır.

BÖLÜM 1: GEÇMİŞTEN GÜNÜMÜZE KADIN İMGESİ

1.1. Antikçağ Toplularında Kadının İlahi Bir Varlıktan Sıradan Bir Varlığa Dönüşümü

Çalışmanın bu bölümünde Antik Çağdan günümüze kadın kavramının nasıl ele alındığı; mevcut dönemin koşullarına ve toplumun yaşam tarzına göre nasıl dönüşüm geçirdiği, kadına yüklenen ana tanrıça rolünden başlayarak, kadının hayatının ev içi alanla sınırlandırıldığı süreçteki aktif ve pasif roller incelenerek, zaman içerisinde kadın kavramıyla ilgili yaşanan kırılmaların günümüz toplumlarındaki kadının rolü üzerindeki etkileri ele alınacaktır.

Özlem A. Kuşcan (2010: 29) *Antik Çağdan Günümüze Kadın'ın Öyküsü* adlı eserinde Neolitik Çağ'da kadın kavramını incelerken, toplumun bu dönemde yeryüzünü “tehlikeli ve bilinmeyenlerle dolu bir yaşam alanı” olarak gördüğünü ve bundan dolayı belirli yönlendiriciler tarafından yönetildiklerini vurgulamaktadır. Toplumun üyelerinin doğaya hükmetme ve doğayı denetleme yükümlülüğünü kendilerinde görmediklerini, bundan yoksun olduklarını dile getiren Kuşcan, olağanüstü güçlerle insanoğlunun uyum içerisinde yaşadığını ve bundan dolayı da henüz *Patriyarkal (ataerkil)* düzene geçilmediğini belirtmektedir.

O dönemde kadın, *Bilinmeyenin Tanrıçası* olarak adlandırılıyordu. Nihai bir son olan ölüm, neolitik çağ toplumlarında, insanı alıp adını bilmedikleri yerlere götürme olarak tanımlanmış, insanoğlu kendi cesedinin çürüme evresine şahit olurken bu yok oluşa anlam verememeye başlamıştır. Kadının bu süreçte tanrıça olarak nitelendirilmesinin en büyük sebeplerinden biri de zihinde belli kalıplara oturtulamayan ölüm kavramının yerine dünyaya yeni bir varlık getirebilme gücüne sahip olmasıydı. Bütün bunlar göz önünde bulundurulduğunda kadın kavramının, o dönemde güç kavramı ile doğru orantılı olarak varlığını sürdürdüğü söylenebilir.

“Başlangıçta *Yüce Toprak Ana* imgesiyle anlamlandırılmaya çalışılan doğa olayları, insanoğlunun doğaya dair bilgisi ve bilinci derinleştikçe yeni imgelerle zenginleşti. Böylece ‘Yüce Toprak Ana’, Ana Tanrıça’ ya dönüşürken, doğadaki her türlü devinimden sorumlu Tanrıçalar ve Tanrılar biçimlenmeye ve çoğalmaya başladı. Anadolu’da *Kybele* olarak bilinen Ana Tanrıçanın Hitit’te adı *Arinna*, Mısır’da *İsis*, Efes’te *Artemis*, Sümer’de *Inanna*, Orta Doğu’da *İstar*’dır” (Kuşcan, 2010: 30-31).

İnsanoğlunun doğayı işlemesi, ekip biçmesi onun, doğaya karşı edilgen konumdan çıkarıp etken konuma dönüşmesini sağladı. Böylece insan, doğanın karşısındaki pasif duruşunu bir kenara bırakarak, ona müdahale eden bir konuma yükseldi. İnsanoğlu, başlarda doğada anlamlandıramadığı fenomenlere bir yandan ilahi bir rol yükledi, bir yandan da bunları çözmeye ve onlar hakkında bilgi edinmeye çalıştı. Söz konusu bu fenomenlerin arkasındaki sır perdesi kalktıkça, onlar hakkında bilgi edinildikçe, kadının toplum içerisindeki değeri de zayıflamaya başladı. İnsanoğlunun doğaya karşı elde ettiği kazanımlarla birlikte, kadının toplum içerisindeki rolü arka plana düşerek, erkeğin daha öne çıktığı görülmektedir. Çünkü “daha çok ürün elde edebilmek için daha çok toprak, o toprağın ele geçirilip korunabilmesi içinse savaşılabilecek güçlü erkekler gerekiyordu” (Kuşcan, 2010: 5). Toplumlardaki tarım ve hayvancılık faaliyetlerinin yaygınlaşması, aile içerisinde kadın ve erkek ilişkilerinin değişmesine de yol açtı. Yaşanan bu değişimi aile içerisinde bir devrim olarak nitelendiren Engels, “evde bile yönetimi eline erkek aldı; kadın yerini yitirip köleleşti ve erkeğin zevkinin kölesi ve basit bir üreme aracı durumuna geldi” (Engels, 1954: 57; akt. V. Diakov, S. Kovalev, 2014: 74) şeklinde ifade etmektedir. Güç dengelerinin değişmesinden dolayı toplumdaki konumunu kaybeden kadın, artık sadece erkek çocuk doğurması beklenen bir mekanizma olarak karşımıza çıkmaktadır. Erkekler üretme yetkisine sahip olduğu için egemenliği eline alırken, kadınlar bu egemenliğin sürdürülebilir olması için daha çok çocuk doğurması beklenen bir varlığa dönüştü. Böylece birçok toplum ya da toplulukta kadınlar erkekler tarafından, soyun devamı için her türlü dış güçten korunması gereken zayıf varlıklar oldular.

Mitolojiler, insanlık tarihinin ve toplumun kültürünün incelenmesinde önemli bir yer tutmaktadır. Antik Çağ Yunan ve Roma Mitolojisine bakacak olursak, bu medeniyetlerin mitolojisini incelemek, “gerçek yaşama tümüyle uygunluk göstermese bile bu halkın kadını tasavvur ederken taşıdığı bilinçaltını yansıtmaları bakımından değer taşımaktadır” (Kuşcan, 2010: 37). Mitolojide aşağı yukarı her toplumun tanrıları ve tanrıçaları vardır. Bu tanrı ve tanrıçaların sahip oldukları özellikler, o dönemde var olan erkek ve kadın imgelerinin toplumdaki konumunu anlamakta büyük fayda sağlamaktadır.

“Yunan mitolojisine göre tanrı Zeus onlarca tanrıça ve ölümlü kadınla beraber olarak birçok yarı tanrıyla, insandan oluşan bir soyağacı yaratmıştı. Hera, Zeus’un aşık olduğu mitolojide en önemli karakterdir. Evlilik tanrıçası, kadınların koruyucusu ve Tanrı Zeus’un eşidir. Aralarında bir aşkın

varlığından bahsedilmektedir ama Zeus kendisini aldatmaktadır. En azından sekiz tanrıça ile aşk yaşamış on beş kadar ölümlü kadının ardından koşmuş olan Tanrı Zeus'un netice olarak onlarca gayrimeşru çocuğu vardır ve yarı tanrılar yeryüzüne doğmuşlardır” (Kuşcan, 2010: 37-38).

Eski Yunan tarihinde erkekler kadınlara göre daha özgür ve baskın konumda yaşamını sürdürüyordu. Hayatın her alanında aktif bir rol oynayan erkekler, toplumsal meseleler, devlet yönetimi gibi konularla meşgul olurken, kadınlar ikincil kabul edilip bu tarz yerlerde var olamıyorlardı. Her ne kadar Platon “kabiliyeti yüksek kadınların yetiştirilmesi ve lider olmak için eğitilmeleri hususunu tartışma konusu etmişse de Aristoteles'in kadınların pasif, itaatkâr ve sessiz olmaları gerektiği görüşü ağır basmış ve itibar görmüştü” (Kuşcan, 2010: 42).

Ataerkil toplumun kadın konusundaki ön kabulleri de aynı yukarıda bahsedildiği gibi, kadını güçsüz ve değersiz, erkeği ise hükmedici ve güçlü bir varlık olarak niteler. Ataerkil yaşayan toplumların inancına göre kadınlar erkeklerle sadece biyolojik olarak farklı değil, aynı zamanda yetenek ve işlevsel olarak da eksik görülmektedirler. Erkekler “doğal” olarak, yani onlara Tanrı tarafından armağan edildiği için, daha güçlü ve yetenekli varlıklardır. Bu yüzden de devlet ve aile yönetimi konusunda söz sahibidirler. Kadınlar ise yine “doğal olarak” daha zayıf ve duygusal acıdan karar vermeye meyilli varlıklardır. Ataerkil toplulukların inançlarına göre kadınlar, akılcılık ve rasyonellik açısından erkeklerden çok daha geridedir. Bundan dolayı da sosyal, siyasal ve her türlü kamusal alandan uzak tutulmaları gerektiği inancı savunulur (Berktaş, 1996: 26-27).

Antik çağlarda kadının cinsellik açısından bir ticarete dönüştürülmesine bakacak olursak karşımıza Antik Yunan toplulukları çıkmaktadır. Örneğin fuhuş antik Yunan da maddi katkı sağlaması amacıyla devlet tarafından yürütülmekteydi. Antik Yunan toplumunda genelevlerde ilk olarak Asyalı köleler, savaştan elde edilmiş ve kaçırılmış kadınlar çalıştırılmaktaydı. Bu kadınlar gündüz vakitlerinde dışarda bulunmaz, insan içine karışmazlardı. (Kuşcan, 2010: 109).

Eski Roma medeniyetlerinde de kadınlar ikincil konumdaydılar. O dönemde hakimiyet kadınların değil, erkeklerin ellerindeydi. Dönemin bakış açısı güçlü olanın hayatta kalması üzerineydi. Bundan dolayı da kadınlar doğum yaptıktan sonra çocukların cılız ve sakat doğup doğmadığına bakılır, öyle bir durumda da çocuklar boğularak veya sulara

atılarak öldürülürdü. Bu konuda da kadınların hiçbir söz hakkı bulunmamaktaydı. Roma medeniyetlerinde kadınlar genellikle çalıştırılmazdı fakat aile yoksul ise kadınların tarlalarda çalışmasına ve aileye katkıda bulunmasına müsaade edilirdi. Eski Yunan medeniyetlerinde olduğu gibi Roma medeniyetinde de kadınlar kendi içlerinde kategorize edilmekteydi. Erkekler kendilerine bir eş seçmeli ve bu eş, çocuk doğurabilecek, ailenin devamını sağlayabilecek ve evin her türlü işini görebilecek şekilde olmalıydı. Bu ilişkilerde aşk aranmamaktaydı. İkinci olarak da cariyeler bulunmaktaydı. Bu cariyeler erkeklerin günübürlük ihtiyaçlarını karşılamalıydılar. Son olarak da zevk konusunda erkekleri tatmin etmesi gereken fahişe kadınlar bulunmaktaydı. O dönemde evli kadınlar bu kategorinin içerisinde en değerlisi olarak kabul edilse de cariyeler ve fahişe kadınlara göre çok daha az sosyal haklara sahiplerdi. Ancak mutlak bir eve kapanma roma kadınları için geçerli değildi. Bir dini tören ve kutlama olduğu zaman eşlerinin izni ile dışarı çıkabilmekteydiler. Dönemin evlilik müessesesi ise gelinin babasının, gelinin ve damadın rızası alınarak gerçekleşmekte, gelinin annesinin söz hakkı bulunmamaktaydı. (Kuşcan, 2010: 43-45).

Kadın tarih boyunca cinselliği ile gündeme gelmiş, bir obje gibi savaşlarda alınıp satılmıştır. Bir eşyanın, bir miktar yiyeceğin veya erkeklere fayda sağlayabilecek her şeyin karşılığında kadınlar ticaret objesi olarak kullanılıyordu. “Daha kötüsü kadın vücudunun bir sömürü aracı olarak kullanılmasındaki nihai sonuç binlerce yıllık süreçte kadında ruhen ve bedenen oluşan tahribat ve kadınlık kimliğindeki onursal incinme olmuştur” (Kuşcan, 2010: 101).

Ataerkil hukuk düzeninden dolayı kadınların günümüzde sahip oldukları haklar yıllar boyunca yok sayıldı. Kadın kavramının insan hakları boyutunda tartışılmasında iki farklı bakış açısı karşımıza çıkmaktadır. “Evrenselci ve Kültürel Göreceli” (Berktaş, 2010: 55-56) olarak ikiye ayrılan bu bakış açıları evrenselciler, kadınların bütün aile üyeleriyle aynı haklara sahip olmaları gerektiğini, yasaların uluslararası düzeye uygun bir şekilde değerlendirilmesi gerektiğini savunurken, kültürel göreceliler her ülkenin kültürel yapısının, norm ve değerlerinin farklı olduğunu, bu yüzden ülkelerarası insan hakları uygulamalarının evrensel bir yapıya dönüştürülmesinin mümkün olmayacağını savunmuşlardır.

Kadın ve erkek kavramları, toplumlar tarafından zamanın kalıp yargılarına ve ön kabullerine maruz kalmaktadır. Cinsiyetler arası roller ve tanımlar, bireylerin yaşadıkları toplumların inanç, gelenek ve normları ile şekillenmektedir. Zaman içerisinde bu roller ve tanımlamalarda ciddi değişimlerin yaşandığı yukarıda örnekleriyle anlatılmaktadır. Tarihte, kadın imgesinin geçirmiş olduğu en önemli değişimlerinden biri de çok tanrılı dinlerden tek tanrılı dinlere geçiş sürecinde yaşandığı söylenebilir. Dinin, toplumun bireyleri üzerinde önemli bir role sahip olması ve din tarafından buyrulan her şeyin kutsal olarak kabul görmesi, bireylerin toplum içerisindeki cinsiyet rollerine olan bakış açılarında da etkiliydi (Berktaş, 2010: 17). Tek tanrılı dinlerin ortaya çıkışı ile cennetten kovulmanın sebebi bir kadın olarak görüldü ve lanetli Havva imgesi günümüze kadar varlığını sürdürmeyi başardı. Kadın imgesinin semavi dinlerdeki yerinin daha iyi anlaşılabilmesi için çalışmanın bir sonraki bölümünde bu konudan genel hatlarıyla bahsedilmektedir.

1.2. Semavi Dinlerde Kadının Dış Alandan İç Alana Konumlandırılması

Semavi dinler olarak da adlandırılan tek tanrılı dinlere geçişle birlikte, toplumdaki kadın imgesinde büyük değişimler meydana gelmiştir. Tek tanrılı dinlerde hâkim olan temel inançlardan ‘cennet ve cehennem’ inancına göre, kadının temsilcisi Havva, Âdem’i de kandırıp bütün insanlık adına en büyük suçu işlemiş ve cennetten kovulmuştur. Semavi dini inanca sahip toplumlarda kadın imgesi üzerine yapılan araştırmalarda, kadın ve erkek ilişkilerinden başlayarak toplumda meydana gelen kötülük ve olumsuzluklar, yukarıdaki olayla ilişkilendirildiği ve kadınları, bireyleri günaha teşvik eden varlıklar olarak nitelendirilmektedir. Bu bölümde üç büyük dinin (Yahudilik, Hristiyanlık ve Müslümanlık) kadını nasıl konumlandığı ve kadının mevcut konumu incelenecektir.

1.2.1. Yahudilik Dininde Kadın

Fatmagül Berktaş’ın *Tek Tanrılı Dinler Karşısında Kadın* (1996: 18) kitabında bahsettiği üzere, kadınların kendi benliklerini bulabilmeleri, kendilerini tanımlayabilmeleri ve lanetli Havva yakıştırmalarından kurtulabilmeleri için semavi dinlerde karşımıza çıkan toplumsal cinsiyet kalıplarıyla yüzleşmeleri gerekmektedir. Yazara göre yapılması gereken ilk şey dinin temelini ve işlevinin anlaşılmasıdır.

Yahudilik dininde de diğer dinlerde olduğu gibi kadın ve erkeğin farklı görevleri vardır. Ev içinde ve ev dışında cinsiyet rolleri ayrılır. Bu rollerle birlikte aile yapısı belirlenmektedir.

“Kadın, evin dindar bir Yahudi evi olması için gereken bütün kuralları yerine getirmeye çalışır. Bütünüyle kocasına bağlıdır. Çocuklar, erkek ve kız olarak Yahudi okullarına ayrı ayrı giderler ve farklı ders programları takip ederler. Erkek çocuklar, Yasa hususunda bilgili olmak zorundadırlar ve bu yüzden de okuldan ayrıldıktan sonra, Talmud² akademisine giderler. Gençler erken yaşlarda evlenirler; okulunu bitirinceye ve ekonomik bağımsızlığını kazanıncaya kadar, büyükleri tarafından geçimleri temin edilir” (Aydın, 2004: 39).

Yahudilik dini ataerkilliği benimsemiş bir dindir. Öyle ki kadınlar ibadet sırasında erkeklerle aynı yerde bulunmaz ve ibadete katılmazlar. Kadınlar regl dönemlerinde eşleriyle aynı yatağa girmez, Talmud’un belirlediği kurallara göre temizlenmesi beklenir.

Bir başka nokta ise Yahudilikte kadınlar doğum yaptığında Talmud kanunlarına göre;

“erkek doğuran bir kadın yedi; kız doğuran bir kadın ise on dört gün temiz olarak kabul edilmez; yine erkek doğuran bir kadının otuz üç, kız doğuran bir kadının ise, altmışaltı gün mabet alanına girmesine izin verilmez. Bu dönemlerde, kadın kocasına yasaktır” (Aydın, 2004: 75).

Yahudilik dininde ele alınması gereken bir başka konu ise Levirat³ evliliğidir. Levirat evlilik günümüzde alışlagelmiş evliliklerden biraz farklıdır. Hatta bazı kaynaklarda

² “Kitabı Mukaddes Tanrı’nın elçileri aracılığıyla iletildiği sözlerini içerdiği öne sürülen bir kitap derlemesidir. Hristiyanlığın kutsal kitabıdır ve iki ana bölümden oluşur. Eski Ahit (Ahd-i Atık /Eski Anlaşma) ve Yeni Ahit (Ahd-i Cedit /Yeni Anlaşma). Eski Ahit’in bütününe Tanak adı verilir ve Yeni Ahit’in Tanrı sözü olmadığını öne sürerler. Eski Ahit’in Musa’ya verildiğine inanılan ilk beş bölümüne Tevrat (Tora /yasa) denir. Ezici çoğunluğu oluşturan Rabbani Yahudilik anlayışında bu yazılı Tevrat’tan ayrı olarak bir de sözlü Tevrat vardır. Bunun içeriğini de Talmud ve öbür insan yazması kitaplar oluşturur. Talmud 63 kitaptan oluşan ve on bin sayfayı bulan dev bir derlemedir. Yasaları belirleyen Mişna’lardan ve bunların yorumları olan Gemara’lardan oluşur. Talmud, Kitabı Mukaddes’in bir parçası değildir” (Çalışkan, 2016).

³ “İbranice Yibum kavramıyla ifade edilen Levirat evliliğinin, Yahudilerin dini ve kültürel hayatında önemli bir yeri vardır. Levirat evlilik, aile hukuku alanında bir halaha kuralıdır. Tevrat’ta Levirat evlilik “Bir erkek çocuğu olmadan kocası ölüp dul kalan bir kadının (yevama), kayınbiraderiyle (Levir) evliliği” olarak tanımlanır. Kutsal Kitaba göre Levirat evlilikte temel şart, ölen erkeğin (yaşayan) bir oğlunun olmamasıdır. Bir oğlu olması durumunda Levirat yapılamaz, dinen yasaktır” (Levililer 18/16, 20/21; akt. Kurt, 2016: 250).

evlilik olarak bile nitelendirilmez. Levirat en genel tanımıyla, kadının, kocası öldükten sonra kayın biraderiyle evlendirilmesidir.

“Levirat evlilik genel anlamda insan hakları, özelde ise kadın ve çocuk hakları ihlali bağlamında değerlendirilebilir. Çünkü Levirat hukukunda kadın, kocasının ölmesiyle kayınbiraderinin karısı kabul edilir. Kadına tercih hakkı sunulmaz, onun düşüncesi sorulup rızası alınmaz. Kadın ilişkiye girmek istemediğinde erkek dilerse ona zorla sahip olabilir ya da dilerse evlilik sözleşmesi dahil hiçbir şey vermeden halitsa⁴ yaparak onu evden gönderebilir. Kayınbirader izin vermediği sürece kadın tutsak durumdadır. Başka birisiyle asla evlenemez. Kadının özgür kalıp başkasıyla evlenebilmesi, ancak kayınbiraderin halitsa vermesine bağlıdır” (Kurt, 2016: 251).

Yahudi inancında kadının yerini Âdem ve Havva üzerinden inceleyecek olursak burada da karşımıza Havva'nın Âdem'i büyük günaha sürüklediği karşımıza çıkmaktadır. Tanrı ilk önce Âdem'i yaratmıştır ve ona Aden'de bir bahçe yapar. Burada birçok meyve varan ağaç vardır. Âdem'in görevi ise Tanrı'nın yarattığı bu bahçe ile ilgilenmektir. Bahçedeki tek bir ağaç hariç -iyiyi, kötüyü bilme ağacı- bütün meyvelerden yiyebileceğini söyler. Daha sonra Tanrı, Âdem'e yoldaş olması için birçok farklı çeşitte hayvanlar yaratır fakat hiçbiri bu işlev için yeterli değildir. En sonunda tanrı Âdem'i derin bir uykuya gönderir ve o esnada onun kaburga kemiklerinden birini kullanarak kadını yaratır. Kadının erkeğin kaburga kemiğinden yaratıldığı inancı da buradan doğmuştur. Havva yaratıldıktan sonra orada bir yılan belirir ve Havva'ya yasak meyveden yemesini, bunun onlara çok iyi geleceğini, onların Tanrı gibi olacaklarını söyler. Bunun üzerine Havva yasak meyveden yer ve Âdem'e de yedirir. Meyveyi yedikten sonra her ikisi de kendi çıplaklıklarının farkında olmaya başlar. Bunun üzerine Tanrı üçüne de farklı cezalar verir. Yılan ömür boyu sürünmekle cezalandırılırken Havva, doğurma esnasında acılarının çoğaltılması ve kocasının hâkimiyeti altına girmesi ile cezalandırılır. Âdem ise ömür boyu çalışmak, alın teri ile ekmeğini kazanmakla cezalandırılmıştır. Daha sonra da Âdem ve Havva cennetten kovulmuşlardır. (Gürkan, 2003: 6-7). Böylelikle Âdem cennetten kovulmuş, tüm bunların suçlusu da Havva olarak kabul edilmiştir.

⁴ “Tevrat, evlenmek istemeyen kayınbiradere ikinci bir seçenek olarak dul yengesine halitsa (get benzeri bir çeşit boşanma belgesi) vermesini gerekli görür. Halitsa sonrasında kadın Levirat bağından kurtulur ve başka biriyle evlenmekte özgür olur. Halitsa yapılmadan kadının aile dışından biriyle evlenmesi mümkün değildir. Geleneksel inançta, kadının Levirat bağından kurtulabilmesi için en azından halitsa verilmesi şarttır” (Kurt, 2016: 251).

Buradan da anlaşılacağı üzere kadın Yahudilik dininde erkeğe kötülük yaptıran, onu yoldan çıkararak bir varlık olarak tanımlanmaktadır. Kadın toplumun her evresinde ikinci sınıf insan olmaya layık görülümüş, bu durum dinin arkasına saklanılarak desteklenmeye çalışılmıştır.

“Yeryüzüne günahı ve kötülüğü kim getirdi? sorusuna, Eski Ahit, Ana Tanrıçayla bağlantısı nedeniyle özgür kadın cinselliğini temsil eden "yılan ile yaptığı ittifak aracılığıyla kadın" yanıtını vermekle, bereket tanrıçasını kutsallık evreninden sürüp atmakta ve Tek erkek Tanrı'nın zaferini ilan etmektedir. Bu zaferin ölümlü insanlara etkisi ise "patriark"ın ailesi ve (İbrahim'in durumunda) kavmi üzerindeki egemenliğinin, buna karşılık kadınların ve gençlerin ona bağımlılığının tescil edilmesidir” (Berktaş, 1996: 71-72).

Kadını erkeğin cennetten kovulmasına sebep olan bir yılan olarak adlandırmak, kadının bereket tanrıçası unvanını elinden almış ve kadını patriarkal sistemin bir parçası haline getirmiştir.

1.2.2. Hıristiyanlık Dininde Kadın

Kadın konusu, Yahudilik dininde olduğu gibi Hıristiyanlıkta da aynı şekilde kadının silikleştirilmesi ve sınırlandırılması gibi konuları kapsamaktadır. “Hıristiyanlık yayıldıkça, yalnızca içkin bir eşitlik anlayışını değil, aynı zamanda bağrından doğduğu Yahudilik anlayışlarını da beraberinde taşıdı” (Berktaş, 1996: 101). Yahudilikte olduğu gibi Hıristiyanlıkta da ataerkil düzen varlığını sürdürmeye devam etti.

Hıristiyanlıktaki kadın algısının şekillenmesinde Pavlus'un⁵ etkisi oldukça büyüktür. Yahudi kültüründen çok fazla etkilenen bu algı, en başta kilise, din insanları ve toplum tarafından kadını aşağılamaya doğru yöneldiği görülmektedir.

⁵ “İsa'nın adına atfen İsevilik, memleketine atfen Nasranilik de denilen Hıristiyanlık öğretisi başlangıçta yalnız Yahudi toplumunu ilgilendiren bir öğretilken, Yahudi mezheplerinin kendi aralarındaki çatışmaları ve tarihi gelişimiyle tüm uluslara hitap eden bir din haline almıştır. İsa Hıristiyanlığın merkezinde bulunmasına rağmen dinin kurucusu ve şekillendiricisi Tarsuslu Pavlus'tur. Antakya'da Ferisi bir ailenin üyesi olarak dünyaya gelen Pavlus başlangıçta Hıristiyanlara zulmeden bir Sanhedrin (Yahudi Meclisi) üyesi iken, geçirdiği bir vizyon sonrası kendisini havari ilan ederek Hıristiyanlık öğretisini şekillendirip geniş bir coğrafyada misyonerlik faaliyetleri göstermiştir. Hıristiyanlığın en eski metinlerini oluşturan mektupların yazarı olan Pavlus, İsa öğretisini, kendi yetiştiği çevre ve yaşadığı coğrafyadaki akımların etkisiyle değiştirmiş ve yorumlamıştır” (Akpınar, 2017: 3).

“...cinsiyet ayrımı konusunda da Hristiyanlık bazen radikal, bazen reformcu ve uzlaşmacı, çoğu zaman da çelişkili bir tutum benimsedi. Ve özellikle İsa’dan sonra dinin kurumlaşmasıyla birlikte ‘bastan çıkarıcı Havva’ imgesi, Kilise’nin cinsiyetçiliği sürdürüp derinleştirmede kullandığı en önemli silah oldu” (Berktaş, 1996: 99).

Hristiyanlık dininde kadınların kiliselerde dahi konuşmaları ve soru sormaları yasaklanmış, kocalarının uygun gördükleri kadar bilmek ve yaşamak durumunda bırakılmışlardır. Öyle ki kadının kurban edilmesi kavramı günümüzde dahi töre cinayetleri adı altında devam etmektedir.

Hristiyanlığın yayılmasıyla birlikte Yahudi inancından ve geleneklerinden türeyen birçok düşünce de peşinden sürüklenmiştir. Yahudi dininin Ataerkil bir din anlayışını savunması ve kadınları eşlerinin himayesindeki bir eşya gibi görmesi Hristiyanlık dininde de bu geleneğin devam etmesine sebep olmuştur. Örneğin Havva’nın Âdem’in kaburga kemiğinden yaratılması bir Yahudi inancı idi ve Hristiyanlığın yayılmasıyla birlikte bu geleneği devam ettirmeyi başarmıştır.

Hristiyanlığın Yahudiliğin aksine kabul etmediği çokeşlilik kavramı, kadınları için önemli bir uygulama olmuştur. Hristiyanlık evli çiftlerin kadın erkek fark etmeksizin birbirlerine sadık olmaları gerektiğini savunmuştur. Hristiyanlığın değişim gösterdiği bir başka konu ise boşanmadır. Yahudi dininde her istediği gibi kolayca boşanabilen erkeklerin aksine Hristiyanlıkta erkeğin boşanması da zorlaştırılmıştır (Berktaş, 1996: 101). Bu konuda oldukça tutucu bir tutum sergileyen Hristiyanlık ancak zina durumlarında boşanmaya izin vermektedir. Bunun dışındaki nedenlerle gerçekleşen boşanmalarda erkekleri zina etmiş kabul eder (Turan, Duman, 2018: 176).

Hristiyanlık evlilik içinde cinselliğe sadece üreme odaklı bakılması gerektiğini savunmuş, eşlerin birbirinden haz almaya olan isteğini hoş görmemiştir. Böylece kadınların da erkeklerinden evlilikte eşlerine karşı güzel ve çekici görünme kaygıları minimuma indirgenmiştir.

Hristiyanların kutsal kitabı İncil’e göre kadınlar için en önemli özelliklerden biri kocaları tarafından onaylanmak ve saygı görmeyi başarabilmektir. Bunun için birçok kadın çocuk doğurarak, çocuklarına en iyi şekilde bakmaya çalışarak, kocası işten gelince ona hizmet ederek, çamaşırlarını temizleyip, yemeğini yaparak ve tarla işlerini görerek kocasından

saygı görmeyi beklemişlerdir. Şayet kadınlar kocalarına gerekli hizmeti veremez ve kocaları tarafından almaları gereken saygıyı hak edemezler ise, fiziksel bir ceza ile karşı karşıya gelebiliyorlardı (Kuşçan, 2010: 74).

1.2.3. İslam Dininde Kadın

İslamiyet'te kadın konusu sürekli değişkenliğe uğramış, birçok farklı görüşe tartışma konusu olmuştur. Kadın imgesi diğer dinlerde de incelendiği gibi, İslamiyet'te de birçok farklı açıdan ele alınmakta ve yorumlanmaktadır. Diğer dinlere nazaran İslam dininin kadın ve erkeğe eşit haklar tanıdığı görüşü belli gruplar tarafından savunulmakta, öte yandan kadının İslam dininde erkekle eşit haklara sahip olmadığı, aksine daha az hakkı olduğu görüşü dile getirilmektedir.

“Ortadoğu bölgesinde doğup yayılan üç büyük tektanrıci dinin sonuncusu olan İslamiyet, 7. yüzyılda ortaya çıktı ve hicret (622) ile Muhammet'in ölümü (632) arasındaki on yılda, Arap Yarımadası'nın büyük bölümünde hem bir inanç sistemi hem de kendi yasalarına ve çekirdeksel de olsa kendi yönetsel ve toplumsal kurumlarına sahip bir politik toplum (ümme) olarak egemenlik kurdu” (Berktaş, 1996: 108).

İslamiyet, Yahudilik ve Hıristiyanlık dininden izler taşıyan bir dindir. Örneğin ilk olarak Âdem ile Havva'nın yaratılması, yasakları çiğnemeleri ve cennetten kovulmaları bu üç semavi dinde de karşımıza çıkmaktadır.

“Aradaki farklılıklara gelince, en önemlisi, Yahudi-Hıristiyan geleneğindeki baştan çıkarıcı Havva imgesinin Kuran'da yer almamasıdır. Özellikle Eski Ahit'ten büyük ölçüde etkilenen ve aradaki bağı da açıkça kabul eden Kuran, tarihsel anlatı konusunda çeşitli değişiklikler ve düzeltmeler yapar. Bu değişikliklerden biri, insanların atası olan ilksel çiftin (Kuran'da Âdem'in eşinin adı geçmez), insanın cennetten çıkarılmasını gerektiren olaylarda sorumluluğu ortak olarak paylaşmalarıdır. Her ikisi de İblis'e yenik düşmüşlerdir” (Berktaş, 1996: 72).

İslam dinini Yahudilik ve Hıristiyanlık dininden ayıran temel konulardan biri olan cennetten kovulma, diğer tek tanrılı dinlerde direkt olarak kadının zayıflığıyla bağdaştırılmış fakat bu durum İslamiyet'te, yukarıda da belirtildiği üzere, farklı şekilde temellendirilmektedir.

“Merkezi olarak Kur’an’ı esas alınca kadının yaratılışı ve cennetten kovuluşuna dair kadını suçun merkezine oturtan apaçık bir ifade yoktur. Yani Kur’an’da kadının Âdem’in kovuluşuna sebep olma ve şeytanın Hz. Havva’nın içine girişine dair sözlere rastlanmaz. Ne var ki bugün İslami topluluklarda Eski ve Yeni Ahitte resmedilen Havva Mitosu yaygın bir yer bulabilmiştir” (Kuşcan, 2010: 88).

İslam dininde en çok tartışılan hususlardan birisi de kadının şahitliğidir. İslamiyet bazı durumlarda iki kadının şahitliğinin bir erkeğe denk olabileceğini belirtmiştir. Bunun sebebi olarak da kadının duygusallığı, bu duygusallıktan kaynaklı olarak objektif bir şekilde karar vermesinin zor olması, daha az dışarıya çıkması ve insanlarla daha az iletişim içinde olması, dışarıya çok fazla çıkmadığı için de şahitlik edilecek konulara çok fazla dahil olmaması gibi nedenler verilmektedir.

Tuksal’a göre (2016: 158), iki kadının şahitliğinin bir erkeğe tekabül etmesinin sebebi erkeğin aklının kadının aklına göre daha üstün olduğu inancından kaynaklanmaktadır. Erkeğin şahitliği topluma göre tam bir şahitlik olarak kabul edilirken, kadının şahitliği yarım olarak kabul edilmektedir. Bu da erkeğin tam, kadının da yarım bir insan olduğu inancının hüküm sürdüğünün bir göstergesidir.

Özetleyecek olursak, üç büyük dinde de kadın kavramının ortak ve farklı yönleri bulunmaktadır. Kadınların, tek tanrılı dinlerin ortaya çıkmasıyla birlikte erkeklerin gölgesinde yaşamaları gerektiği inancı da çoğaldı. İslamiyet her ne kadar Yahudilik ve Hristiyanlığa göre kadınlara daha fazla haklar tanımış olsa da toplumun kültürel özellikleri ve geleneklerine göre şekillendirilmeye yüz tuttu. Dini inanışlar bir süre sonra toplumların kültürlerini de şekillendirmeye başlamış ve zamanla din ile kültür arasında kuvvetli bir ilişki ortaya çıkmıştır.

1.3. Türk Ve Alman Toplumlarında Kadın İmgesi

Çalışmanın bu bölümünde genel hatlarıyla Türk ve Alman toplumunda kadın imgesinden bahsedilmekte, ardından da geçen zaman içerisinde ne gibi değişimler yaşandığının daha iyi anlaşılabilmesi adına günümüz Türkiye’si ve günümüz Almanya’sıyla ilgili bilgiler verilmektedir. Sonraki bölümünde ise Türk ve Alman toplumunda kadın imgesinin benzerlik ve farklılıkları karşılaştırmalı bir şekilde ele alınmakta ve son olarak da Alman toplumunda yaşayan Türk kadınlarının oradaki konumları ve yaşadığı sıkıntılar işlenmektedir.

1.3.1. Türk Toplumunda Kadının Dönüşüm Evreleri

Çalışmanın bu bölümünde Türk toplumunda kadın imgesi incelenecektir. Türk toplum yapısını ve kadının konumunu anlamak için Osmanlı ve Cumhuriyet dönemlerinde kadın incelendikten sonra günümüz Türkiye’inde kadın imgesinden bahsedilecektir.

Kadının toplumdaki konumu üzerine tartışmalar, geçmişten günümüze popülerliğini devam ettirmektedir. Başlangıçta bütün bereketin kaynağı olarak görülen ve çok kutsal bir konumda varlığını sürdüren kadınlar, yerleşik hayatla birlikte üretim ve kas gücüne duyulan ihtiyacın artmasıyla, toplumdaki değerini kaybetmeye ve ikincil bir konuma düşmeye başlamıştır.

Eski Türklerde kadın kavramı incelendiğinde, kadınların diğer toplumlara göre daha çok söz sahibi oldukları bir yaşam biçiminin varlığını sürdürdüğü görülmektedir. Örneğin Türk tarihinin ilk kadın hükümdarı olan Tomris Hatun lider kadın imgesinin bir örneğidir.

“İskitlerin demir anlamına gelen kadın hükümdarı Tomris dünyanın bilinen ilk kadın hükümdarı olarak kabul edilmektedir. M.Ö. 6. yüzyılda yaşadığı sanılan erkekler gibi kılıç kullanıp ok atan Saka kraliçesidir. Pers kralı Kirus’u öldürüp kafasını kan dolu fiçiyeye atarak oğlunun intikamını alır. Lider kadın tiplemesinin tarihteki bilinen ilk tipi olan Tomris, Türk halk anlatmalarında karşımıza çıkan kahraman kadın tiplmelerinin de prototipini oluşturur” (Çolak, 2016: 60).

Eski Türk toplumlarının birçok kesiminde tekeşlilik varlığını sürdürmüş, ancak zaman zaman- daha çok üst tabakadan insanların çokeşlilik örneklerine de rastlanmaktadır. Bazen de bu toplumlarda levirat geleneğine de rastlanılmaktaydı. Fakat kadının maddi durumu el veriyorsa “evlenme sırasında aldığı, kaling’⁶ iade ederek, bu evliliği reddetme hakkına sahipti” (Kurnaz, 1991: 7). Ancak Türklerin İslamiyet’i kabul etmesiyle birlikte, toplumun yaşam tarzı ve kültüründe de belli başlı değişiklikler meydana geldi. Evlenme, boşanma, toplumsal düzen gibi konularda İslam hukuku esas alınmaktaydı.

⁶ “Evlilik sırasında oğlan tarafı kız tarafına “kaling” denilen bir para ve mal verirdi. Boşanma söz konusu olduğunda kadın suçlu ise "kaling" erkeğe verilir, erkek suçlu ise kadında kalırdı“ (Kurnaz, 1996: 6).

1.3.1.1. Osmanlı Döneminde Modern ve Geleneksel Tarz Arasında Sıkıştırılan Kadın İmgesi

Osmanlı toplumunda daha çok kırsal kesimde yaşayan kadınlar eğitim ve öğretimden uzak bir şekilde, sabahları tarlada birçok iş görüp, akşamları da evi çekip çevirmek, varsa çocuklarına bakmak ve eşini en iyi şekilde hoşnut edebilmekle yükümlüydü. Fakat saray çevresinde bulunan şehirli kadınlar, sosyal çevreleri ve statülerinden dolayı birçok özel sanat ve temel eğitimlerini alabiliyor, daha çok giyim kuşam gibi meselelerle meşgul olabiliyorlardı.

Fakat bu köylü ve saraylı arasındaki uçurumun yanında, bir de saraylı kadınların, buldukları statünün de yardımıyla, kadınlar için birçok faaliyette de bulduklarını söylemek gerekmektedir. Ellerindeki imkânları en iyi şekilde kullanmış olan saraylı kadınlar sayesinde, birçok vakıf kurulmuş, kadınlar için yeni eğitim alanları hayata geçirilmiştir.

Osmanlı devletinde kadın konusu incelendiğinde, üzerinde durulması gereken bir başka nokta ise cariyeliktir. Tamamen bir ticaret malzemesine dönüştürülmüş olan cariyelere; dans, müzik, edebiyat, yer yer bilimsel konular, coğrafya ve Kuran-ı Kerim hakkında eğitimler verilirdi. Böylece cariyeler ne kadar eğitilmiş ve hoş görünlü iseler, o kadar yüksek meblağlara satılabiliyordu.

“Tıpkı, Hegel’in ünlü metaforundaki köle gibi, kadınlar da ‘mutsuz bir bilinçlilik’ durumu yaşamakta, onları aynı anda hem kendilerini ezen kültürün bir parçası, hem de onun yabancıyı kılan bir yabancılaşma içinde bulunmaktadır” (Berktaş, 1996: 30- 31).

Batıda sanayi inkılabı ile başlayan modernleşme hareketleri, Osmanlı Devleti’nde de Tanzimat ve İkinci Meşrutiyet dönemlerinde gittikçe kendini göstermeye başladı. “Tanzimat öncesinde eğitim müesseseleri Sıbyan ve Enderun mektepleriyle, medreselerden ibaretti. Türk kadını ise sadece Sıbyan mekteplerinden faydalanabilmekteydi” (Kurnaz, 1991: 4). Kadınlar Sıbyan mekteplerinde sadece okuma yazma ve Kuran-ı Kerim eğitimleri almaktaydılar. Tanzimat’la birlikte eğitim-öğretim hayatının kapıları kadınlar için az da olsa aralandı. Bu dönemdeki yeniliklerle birlikte;

“kadınlara ilk kez 1842 yılında Tıp Fakültesi bünyesinde hemşirelik eğitimi verilmeye başlanmıştır. Bu eğitim 1838’deki Kız Rüştîyeleri (Kız Ortaokulları) ile

daha da yaygınlaşmıştır. Kadınlar ayrıca 1869 yılından itibaren sanayi mekteplerinde de eğitim görmeye başlamışlar. Bunun amacı ise başlatılan sanayi hamlesinin işgücü ihtiyacını gidermektir” (Çaha, 1996: 88: akt. Öztürk, 2011: 152).

Tanzimat dönemiyle birlikte sadece eğitimde değil, giyim kuşamla alakalı konularda da değişiklikler yapılmıştır. Kadınlara Osmanlı döneminde III. Mustafa ile çarşaf zorunluluğu getirilmiştir fakat II. Abdülhamit;

“2 Nisan 1892’de, çok ince kumaştan siyah çarşaf ve tül örtünmüş olan Müslüman kadınların matem tutan Hıristiyanlara benzediklerinden çarşaf giyilmesini yasaklamıştır. Bu yıllarda bazı erkeklerin çarşaf giyerek hırsızlık ve yolsuzluk yapmaları da bu kararın alınmasında rol oynamıştır” (Bulut, 1968: 34-35), (akt. Kurnaz, 1991: 33).

Buradan da anlaşılacağı üzere, kadınların hayatın içinde nasıl hareket edecekleri, eğitim, giyim-kuşam ve daha birçok hakları, o dönemin yöneticileri nasıl istiyorsa ona göre belirleniyor, kadınların kendi hayatlarıyla ilgili karar mekanizmaları otonom bir biçimde ilerlemiyordu. II. Meşrutiyetin 23 Temmuz 1908’de ilan edilmesiyle de birçok yeni yapılanma ve değişim süreçleri başlamıştır.

“Rejimdeki Avrupalılaşma (kanun devleti olma hareketi) kurumlara, oradan eğitime ve düşünceye yansdı. Türk toplum hayatına kadın girdi. (Balkanlarda kadın çoktan hayata girmişti. Aprilov’un Bulgaristan’da açtığı ulusal okulların öğretmenleri arasında kadınların sayısı artıyordu.) 19. yüzyıl sonunda muallime hanım Türk toplum hayatında da yerini almıştı” (Ortaylı, 1987: 21).

II. Meşrutiyetin ilanı ile birlikte her ne kadar “ülkede bir bayram havası meydana geldiyse de” (Kurnaz,1991:47) bu havanın devam etmesi çok uzun sürmedi. II. Meşrutiyetle birlikte ülkede birçok siyasi problemlerde kendini göstermeye başladı. İçte ve dışta başlayan isyanlar ve ayaklanmalar da o dönemin mevcut kargaşasının bir parçasıydı. Bu zorlu süreçte dahi kadınlarla ilgili gelişmeler güncelliğini korumaktaydı.

“Hatta siyasi hayatta da bazı teşebbüsler oldu. Mesela, bir grup kadın 1908 parlamentosunda dinleyici olarak katılmak için harekete geçti. Bu hareket, geçmişteki faaliyetlerin doğurduğu bir oluşum sonucu, Türk kadınının siyasi hayatta da rol alma arzusunda bulunduğunu göstermektedir” (Kurnaz, 1991: 47).

Değişen- kimilerine göre modernleşen ve gelişen- dünyanın içerisinde Osmanlı İmparatorluğu da bu modernleşme serüvenine, daha önce de belirtildiği gibi Tanzimat ile

dahil olmaya başlamıştır. Sadece Türk toplumunda değil, o dönemde dünyanın gündeminde olan modernleşme sancıları, belli toplumların gelişime katkıda bulunurken, belli toplumların da gelişim adı altında yaşam tarzlarında ciddi dönüşümler yaşanmasına sebep olmuştur. Sadece Osmanlı döneminde değil, sıradaki başlıkta incelenecek olan Cumhuriyet Dönemi toplum yapısında da modernizm kavramı popüler varlığını korumaktaydı.

1.3.1.2. Yeni Bir Kadın Figürünün Yaratılma Girişimleri: Cumhuriyet Döneminde Kadın

Cumhuriyet Döneminde kadın imgesi incelendiğinde daha çok, toplumsal ve kamusal alana dahil edilmeye çalışılan kadın tiplerine karşımıza çıkmaktadır. Yıllarca çalışma hayatının gerisinde bırakılan kadınlara, cumhuriyetin beraberinde getirdiği değişimlerle, toplumda farklı bir alan açılmıştır. Bu evrilme hali kadının toplum içindeki tanımı da az da olsa değişime uğratmaya başlamıştır. Fakat bu anlam değişikliğinin temelleri ne kadar faydalı gözükse de kadını bir kalıptan alıp başka bir kalıba taşıdığı da söylenebilir.

“Ama dönemin kadın konusundaki algılamasına biraz daha yakından bakıldığında, gelenekselci kalıp ile modernleşmeci kalıp arasında, toplumsal rolleri açısından temel bir farklılık olmadığı görülür. Kemalist erkeklerin hayalindeki ‘yeni kadın’, ‘ailevi, içtimai, milli vazifelerini benimseyen ve başkaları için yaşayan’ bir varlıktı. Kadının en belirgin meziyeti, fedakârlığı ve feragatiydi” (Berktaş, 2010: 108).

Cumhuriyetle birlikte kadınlar ve erkekler, yeni ‘modern’ aile arayışı içine girmişlerdir. Evlilik kurumunun devamı ve ailenin kendi iç huzurunu bulabilmesi için eşlerin kendi seçtikleri ve istedikleri insanlarla evlenebilmeleri, eşler arası yaş ve toplumsal değerlerin benzeşmesi, görücü usulü evlenmenin modernizme ve gelişime uygun olmadığı savunulmuştur (Sancar, 2012: 124).

Osmanlı Döneminde tartışılan ve hayata geçirilmesi planlanan birçok yenilik, 1926 yılında kabul edilen İsviçre Medeni Kanun’u ile Cumhuriyet Döneminde bir sonuca ulaşmıştır. Örneğin miras eşitliği ve resmi nikah zorunluluğu, tekeşlilik bu dönemde yapılan yeniliklerdendir. Bununla birlikte artık kadınlar da erkekler gibi mirastan eşit hak talep edebileceklerdir.

Bu dönemdeki kadın profili daha önce de bahsedildiği gibi gelenekselci bir yapı üzerine oluşturulmuştur. Milletine son derece bağlı olması beklenen yeni ‘Cumhuriyet

kadınlarının' her alanda en iyi şekilde eğitim görmesi istenmektedir. Böylece kadınlar kendini geliştirebilecek ve bu gelişimi gelecek nesillere aktarabileceklerdir.

“Kadının en kıymetli vazifesi analıktır. İlk terbiye verilen yerin ana kucağı olduğu düşünülürse, bu vazifenin önemi layıkıyla anlaşılır. Milletimiz kuvvetli bir millet olmaya azmetmiştir. Bugünün ihtiyaçlarından biri de kadınlarımızın her hususta yükselmelerini sağlamaktır. Bundan dolayı, kadınlarımızda âlim ve fen bilgini olacaklar ve erkeklerin geçtikleri bütün öğrenim derecelerinden geçeceklerdir. Sonra kadınlar, sosyal hayata erkeklerle beraber yürüyerek birbirinin yardımcısı olacaklardır” (Kocatürk,1984: 98), (akt. Bakacak, 2009: 635).

Cumhuriyetle birlikte edinilen haklardan bir diğeri ise, 5 Aralık 1934 de kadına Seçme ve Seçilme hakkının verilmesidir. Seçme ve Seçilme hakkını edinebilmek için o dönemde büyük mücadeleler veren, ülkede çeşitli yürüyüşler düzenleyip, bu hakkı talep ettiklerini söyleyen kadınlar, sonunda isteklerine ulaşabilmişlerdir. Artık yirmi yaşını doldurmuş kadın erkek her vatandaş milletvekili seçebilecek, otuz yaşını doldurmuş her vatandaş da milletvekili seçilebilecekti. Bu durum 5 Aralık 1934 tarihli gazete manşetlerine şöyle yansımıştır: *Kadınların en şerefli günü! Bugün haklarının zirvesine ulaşıyorlar. Başka yerde zorla alınan bu hakkı, bizde hükümet veriyor* (Hayat Gazetesi, 1934). Türk dili (1934) gazetesinde ise manşette *Kadınlarımız da savlav seçecek ve seçilebilecekler* şeklinde, Halkın Sesi (1934) gazetesinde *Türk Kadını Ulusun Mukadderatına Hâkim Olacak* diyerek manşetleri doldurmuşlardır.

Aradan geçen uzun yılların sonucunda kadın konusunda meydana gelen olumlu veya olumsuz değişimlerin daha iyi bir şekilde anlaşılabilmesi adına çalışmanın bir sonraki başlığında günümüz Türkiye'sinde kadının durumu genel hatlarıyla ele alınmaktadır.

1.3.1.3. Kadının Toplum İçerisindeki Konumunun Günümüz Türkiye'sindeki Karşılığı

Özellikle Cumhuriyet Dönemiyle birçok hakka sahip olan kadınlar, o dönemde çalışma ve sosyal hayata olabildiğince katılmak için çaba göstermekteydiler. Türkiye Cumhuriyeti'nde kadınlar Mustafa Kemal Atatürk'ün önderliğinde birçok hakka Avrupa devletlerinden önce sahip olmuştur.

Türkiye nüfusunun %49,9 unu oluşturan kadınların kamusal alanda ve eğitim alanında çok ileride olması beklenilse de bu konudaki ilerleme beklentiyi karşılayamamıştır.

Türkiye İstatistik Kurumu (TUİK) 2019 verilerine göre okuma yazma bilmeyen erkeklerin sayısı 286,590 iken, kadınların oranı 1.738.389 dur. Aynı şekilde 2019 yılı istatistiklerine göre yükseköğretimi bitiren erkeklerin sayısı 5.455.508 iken kadınların sayısı 4.802. 283 tür.

Siyasi alandaki farklılıklara bakılacak olursa, Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM) resmi internet sitesi incelendiğinde, kadın milletvekilleri %17,38 iken, erkek milletvekillerinin oranı %82,62 dir (www.tbmm.gov.tr). Geçmişten günümüze siyasette kadınlar Türkiye’de ve dünyada erkeklere oranla sayıca geride kalmış veya geride bırakılmışlardır.

Mevcut istatistikler göz önünde bulundurulduğunda günümüz Türkiye’inde kadınların hala eğitim ve çalışma hayatında erkeklerin gerisinde olduğu söylenebilir. Bunun nedenleri arasında kadınlara toplumda hala erkekler kadar çalışma alanının açılmaması, gelişimin az olduğu kırsal kesimlerde ailelerin kız çocuklarının ileri seviye eğitim almalarına ve çalışmalarına karşı olmaları, kadınların hayatlarının verimli dönemlerinde çocuk sahibi olmaları ve genellikle çocuğun bakım ve büyütme işleriyle kadınların ilgilenmesi olabilir.

Türkiye’de mevcut sistem ve veriler incelendiğinde gerek eğitim alanında gerek iş alanında gerekse siyasi alanlarda büyük bir potansiyel mevcuttur fakat kadınlar bu potansiyelden gerektiği kadar yararlanamamışlardır.

Dünyada kadına şiddet konusu son yıllarda artmakla beraber her zaman dinamik bir tartışma konusu olmuştur. Ülkeler bu konuyla ilgili çeşitli yaptırımlar uygulamaya çalışmışsa da bu konuda caydırıcılığın yeteri seviyede olmadığı ve amacına ulaşmakta zorlandığı görülebilmektedir. TUİK’nun 2020 yılında yayınladığı cinsiyete göre boşanma nedenleri incelendiğinde 2016 yılında dayak ve kötü muameleye maruz kalıp boşanan kadınların oranı %36,4 iken, erkeklerin oranı %2,5 tir. Kadın cinayetlerine gelindiğinde ise Zeren Göktan’ın bu konuya dikkat çekmek için gerçekleştirdiği anıtsayac.com sitesi incelendiğinde 2021 yılında öldürülen kadınların sayısı 419 dur.

Son yıllarda kadına şiddetle alakalı hayata geçirilen birçok proje ve vakıf kadına şiddete karşı farkındalığın yaygınlaştırılması için çabalamışlardır. Mor Çatı, Kadınlarla Dayanışma Vakfı (KADAV), Kadınlara Hukuki Destek Merkezi, Kadın Cinayetlerini Durduracağız Platformu (KAHDEM), Kadın Meclisleri bu konuyla ilgili farkındalık

yaratmak ve şiddet görmüş kadınlara destek olmak için var olan kuruluşlardan birkaçıdır. Toplumsal Cinsiyet ve çifte standart uygulamaları mevcut *Zeitgeist*'i (zamanın ruhunu) gittikçe etkileyen konulardandır. Bu konuda farkındalığın daha da artırılması umulmaktadır.

1.3.2 Alman Toplumunda Kadının Dönüşüm Evreleri

Alman kültüründe kadının rolü kavimler göçündeki kahramanlık efsanelerine kadar geri gider. Fakat kadına verilen değer doruğa çıktığı dönem Ortaçağ'a rastlar. Şövalyelik (Rittertum) döneminde Alman toplumunun bir erdem sistemi vardır. Bu sistemin en önemli erdemleri; ölçülü olmak, istikrarlı olmak, devlete bağlı olmak, kadına duyulan sadakat ve kadına şiirle duygularını göstermek şeklinde özetlenebilir. Bu erdem sisteminin en önemli erdemlerinden birisi, kadına karşı saygı gösterme anlamına gelen "Minne" erdemidir. "Frouwe" olarak anılan kadına karşı, "Minne" kavramıyla ifade edilen saygıyı göstermek, önemli ve vazgeçilmez bir erdemdir. "Minne" kavramı, her şövalyenin mutlak biçimde yetiştiricisi olan kadına karşı duyduğu sadakat, saygı ve sevgi bağı anlamına gelir. Şövalyeleri yetiştiren kadınlardır ve şövalyeler, kendilerini yetiştiren kadınlara karşı ömür boyu sevgi ve sadakat bağıyla bağlı olmak zorundadırlar. Şövalyeler ayrıca kendilerini yetiştiren kadınlara, onları yücelten şiirler yazmak zorundadırlar. "Minnesang" şeklinde ortaya çıkan şiir tarzı, şövalyelerin kadınları yücelttiği bir Ortaçağ şiir geleneğidir. Minnesaenger adı verilen şarkıcılar bu şarkıları diyar diyar gezerek söylerler. Şövalyeyi yetiştiren kadın en yüce makamdadır ve Hz. Meryem ile eşdeğerdir.

Alman tarihinde kadının bir diğer rolü ise, din kaynaklıdır. Hz. İsa'nın annesi Hz. Meryem'e duyulan sevgi ve saygı, tüm kadınlar için geçerlidir. Kadın tıpkı Hz. İsa'yı dünyaya getiren Hz. Meryem gibi, Haçlı Seferlerinin kahramanları olan şövalyeleri yetiştiren ve eğiten simgesel Hz. Meryem katına yüceltilir. Bir yandan ulusal, diğer yandan ise dinsel anlamda yüklenen bu sembolik değer, kahramanlık döneminden itibaren, özellikle Haçlı Seferlerinin yaşandığı Ortaçağda, kadına duyulan saygının ve kadını yüceltmenin doruğa çıkmasını sağlamıştır. Alman tarihinde kadına yüklenen bu değer izlerini, daha sonraki dönemlerde de görmek mümkündür. Alman Edebiyatında Minnesang'lardan sonra kadına verilen değeri ortaya koyan Aydınlanma Dönemi yazarı Gotthold Ephraim Lessing'dir. Lessing, Emilia Galotti ve Miss Sara Sampson adlı

eserlerinde kadın motifini adeta ilahi karakter olarak ele alır ve kadının onuruna vurgu yapar.

Alman tarihinde sonraları kadına verilen hakları incelerken, kadına verilen değerin tarihsel süreçteki gelişimini dikkate almak önemlidir. Kadınlara verilen haklar kadar, kadına yapılan pozitif ayrımcılığı Alman kültürünün köklerinde yukarıda özetlediğimiz biçimde bulmaktayız. Gerek Weimar Dönemi Almanya'sı gerekse Nasyonal Sosyalizm dönemi Almanya'sı, Alman kültüründeki kadın imgesine bağlı kalarak, kadınlara tarihsel roller yüklemiştir. Bu dönemlerde ve modern dönemde Alman kültüründe kadın imgesini yorumlarken, tarihsel kökenlerinden beslendiği gerçeğini unutmamak gerekir.

1.3.2.1. Weimar Cumhuriyeti'nde Kadınlar

Weimar Cumhuriyeti Almanya'nın en demokratik dönemi olarak adlandırılmaktadır. Bu dönem “1918’de Monarşi'nin yıkılıp, 1919 yılında Alman Ulusal Meclisi seçimlerinde imparatorluğun yerine getirilmiş bir cumhuriyet dönemidir” (Ayan, 2018: 34). I. Dünya Savaşı sebebiyle erkeklerin bıraktığı boşlukları doldurmaları adına kadınlar, eksilen işçi gücünü karşılamak için iş hayatına dâhil edilmişlerdir. Fakat bu kadınlar Weimar Cumhuriyeti'nin burjuva kesimi tarafından kadınlık rollerinin değişeceği gerekçesiyle eleştirilmişlerdir.

Bu dönemde kadınlar geleneksel aile kavramının dışında bir kimlik edinebilmişlerdir. Öyle ki Weimar Cumhuriyeti ile birlikte 20 yaşından itibaren tüm kadınlar ve erkekler eşit şekilde oy kullanabilme hakkına sahip olmuşlardır. Bu dönemde kadınlar sosyal hayata dâhil olmuş, giyim kuşam konusunda özgürleşmeye ve değişmeye başlamışlardır. Fakat tüm bunlar ciddi bir kesim tarafından hoş karşılanmamakta, özellikle kadınlara ve eşcinsellere tanınan haklar muhafazakâr toplum tarafından ciddi eleştirilere maruz kalmaktaydı. Öyle ki Weimar Cumhuriyeti 1929 yılında gerçekleşen Büyük Buhran'dan ciddi şekilde etkilenmiş ve bu ekonomik daralma halkın yönetime karşı güveninin iyice azalmasına sebep olmuştur. Aynı zamanda giderek artan sağ, sol çatışmaları ile ülkede huzursuz ve güvensiz bir ortam oluşmuştur. Tüm bunların sonucunda 1933 yılında Adolf Hitler öncülüğünde Nazi partisinin iktidara gelmesiyle Weimar Cumhuriyet dönemi bitmiştir.

1.3.2.2 Nasyonal Sosyalizm ile Birlikte Kadın Kavramında Meydana Gelen Değişimler

Adolf Hitler'in diktatörlüğünde kadınlar bu zamana kadar savaştığı ve elde ettiği haklarını neredeyse hepsini kaybetmiştir. Tekrardan ikincil bir pozisyona düşen kadınlar, toplumdaki dışlanmaya başlamışlardır. Alman faşizminin ideolojisi erkek egemen bir toplumu savunmuştur ve kadını ev içi konumda var olması gereken varlıklar olarak tanımlamıştır. Hitler, kadın hakları konusunun Yahudi aklının şekillendirdiği bir kavram olduğunu savunmuştur. Bu nedenle “kadını, erkeğe yardım eli uzatması gereken bir cinsiyet ve çalışma arkadaşı olarak tasvir etmeye başlamıştı” (Bendel, 2007).

Nasyonal Sosyalizm döneminde cinsiyetler arası görevler çok net bir şekilde belirlenmiştir. Örneğin kadın için en mühim ve belirleyici rol annelik rolüdür. Erkek ailenin koruyucusu olarak nitelendirilirken, Alman kadınlarının görevi mümkün olduğunca çok çocuk doğurmak ve böylece saf Alman ırkının devamını sağlamaktır.

Hitler döneminde Alman kadınlarının doğuma teşvik edilmesi amacıyla birçok politika geliştirilmiştir. Bunlardan biri de “1 Haziran 1933'te evlilikleri yaygınlaştırmak ve böylece çocuk sayısını da arttırmak için evlilik kredisinin yürürlüğe girmesidir. Bu evlilik kredisinin amacı, işsiz erkeklerin, kadınların yürüttüğü işleri devralmasının önüne geçmektir. Bundan dolayı bu uygulama İşsizliği Azaltma Yasası olarak tanıtılmıştır” (Bendel, 2007). Böylece erkekler kredileri ödemek için çalışmak durumunda kalacaklar ve kadınlarsa asli görevleri olan doğurma ve eğitme işlevini sürdürebileceklerdir. Öyle ki bu süreçte aileler “çocuk başına %25 kredi indirimi almaktadır. Böylelikle dört çocuğa sahip bir aile Alman devletine kredi borcundan muaf olmaktadır” (Bendel, 2007). Bütün bu yasaların yanında, evlenmeyen ve çocuk sahibi olmayan insanlar içinse vergiler daha yüksek tutulmaya başlandı. Çocuksuz çiftler için birçok dezavantajın bulunması, bu dönemdeki çocuk sayısında hızlı bir artışa sebep olmuştur. Ancak sadece ari ırka sahip olan kadınların üremesi kabul edilmiştir. Ari ırka sahip olmayan kadınların bu süreçte çocuk doğurması yasaklanmış ve birçok kadın işkence görmüş, toplama kamplarına götürülmüş ve kısırlaştırılmıştır.

Nazi döneminde kadınların organizasyonları ve bilgilendirmeleri, dönemin tek resmi dergisi olan *Deutsches Frauenwerk*'de yayınlanmaktaydı. Derginin hedef kitlesi sadece parti üyelerinden oluşmamış, aksine birçok kadına ulaşarak ideolojik mesajlar verebilmek

için çabalanmıştır. Yayımlanan konular arasında yemek tarifleri, kadınlar için tavsiyeler – annelik, ev içi alanla ilgilenbilme, iyi bir eş olabilme gibi kategoriler bulunmaktaydı.

Adolf Hitler'in *Deutsches Frauenwerk* dergisinde yayımlanan bir yazısında belirttiği üzere;

“Bir halkın hayatında iki dünya vardır: Kadınların dünyası ve erkeklerin dünyası. Doğa, erkeği ailenin önüne koyuyor ve onu halkın bütünlüğünün korunmasıyla görevlendiriyor. Kadınların mutluluğu ise ailesi, kocası, evi ve çocuklarıdır. Bu iki dünya da ortak bir sistemi oluşturmaktadır, aynı toplumda yaşayabilmek ve var olabilmek gibi. Biz bu ortak dünyayı herkesin kendi asli görevlerini bildiği cinsiyet rollerine göre belirlemekten yanayız. Herkes yapabildiği ve yapabilmek izinin olduğu eylemleri gerçekleştirmelidir” (NS- Frauenwarte, 1936: 265) (akt. Sadowski, 2000: 164) diyerek Nasyonal Sosyalizm döneminin ideolojisindeki cinsiyetler arası belirleyici rolleri ortaya koymuştur.

Hitler döneminde birçok propaganda yapılırken bunlardan en çok üzerinde durulanlardan biri ise aile temasıydı. Alman soyunun devam edebilmesi için en az dört çocuk politikası da bu dönemde Hitler'in gerek kendi konuşmalarında dile getirdiği gerekse o dönemin dergi ve gazetelerinde yayımlattığı görseller ile bu hedefini halka dayatmaya çalışılmaktaydı. Aşağıdaki görsel de Hitler dönemindeki dört çocuk politikasının örneklerinden biridir. Bu görselde tamamen Hitler'in ideal aile kavramı karşımıza çıkmaktadır.

Şekil 1: Ein nationalsozialistisches Familienideal.

Kaynak: NS-Frauenwarte Dergisi- 2 Mart 1939, 19. Sayı.

<https://museen.nuernberg.de/dokuzentrum/sammlung/ans-licht-geholt/vad/ns-frauenwarte#group-7>

E.T: 14.12.2020

Ayrıca 1935 yılında kadınlar Berlin Siyaset Üniversitesi'nde ilk kez "Ulusal Sosyalist Kadın Liderler Semineri" almaya hak kazanmışlardır. Kadınlara bu seminerlerde ekonomiyle, çocuklarıyla, eşleriyle ve komşularıyla ilişkisinde nasıl bir yol izlemesi gerektiği öğretilmiştir (Benz, 1997: 17).

“Nasyonal Sosyalizm ideolojisinde özellikle altı çizilen ırksal değerler konusunun normal şartlar da bir değer ifade etmediği, bunun değerlendirilmesinin sadece nasyonal sosyalist devletin lehine olduğu herkes tarafından biliniyordu. Bu dönemde herhangi şüpheli bir duruma dahil olan kadınlar devlet düşmanı ilan ediliyor, sebep olarak da siyasi ve dini muhalefet gösteriliyordu. Hakikatte kadınların düşman olarak ilan edilmesi bu rejime muhalefet olan kişilerle – örneğin komünist veya demokratlarla evlenmelerinden kaynaklı idi. Kadınlar bu sebeplerden dolayı toplumdaki deports ediliyorlardı. 1939 yılında bu kadınları terbiye etmek amacıyla özel bir toplama kampı inşa edilmiş ve burada acımasızca işçi olarak çalıştırılmışlardır” (Benz, 1997: 18).

Ancak Alman devletindeki en büyük dışlanma Yahudi olmakla alakalıydı. 15 Eylül 1935 tarihli Nürnberg Yasaları ile Yahudi olan ya da geçmişte dahi Yahudilikle bir alakası olan insanların Alman’lar ile ilişki kurması veya evlenmesi yasaklandı. Şayet saf Alman kanına sahip bir insan bir Yahudi ile evlenirse hapis cezasına çarptırılmakta ya da çalışma kamplarına gönderilmekteydi. Nazi ırkçılığı Nürnberg yasaları ile tamamen resmiyete kavuşturulmuştu.

Ayrıca bu süreçte saf Alman ırkına sahip olmayan kadınlar için kısırlaştırılma eylemleri başlamıştır. Yahudi biriyle evli olma, geçmişteki aile üyelerinin herhangi birinde Yahudi kanı bulunması, kadınların üreme hakkının elinden alınması için yeterli sebepler olarak kabul edilmekteydi. Bu uygulama ile o dönemde binlerce kadının doğurganlığı elinden alınmıştır. Yıllar içinde ırkçılığın ve bunu destekleyen yasaların katlanarak artması milyonlarca insanın Auschwitz’de gaz odalarında katledilmesine bir sebep olarak gösterilebilir.

1.3.2.3. Günümüz Almanya’sında Kadının Sosyal ve Kamusal Alan İçerisindeki Durumu

Hem dünya nüfusunun hem de Alman nüfusunun yarısını oluşturan kadınlar, geçmişten günümüze kadar toplumsal cinsiyet eşitsizlikleriyle karşı karşıya kalmışlardır. Cinsiyetler arası eşitsizlik uygulamalarında Almanya her ne kadar birçok ülkeye göre kendini geliştirmiş ve açıkları kapatmaya çalışmış olsa da birçok konuda hala cinsiyet eşitsizliğini sürdürmektedir. Örneğin 2017-2021 yılları arasındaki veriler incelendiğinde

Almanya'daki 709 milletvekilinden sadece 223 ünün kadın olması ve 486 sının erkek olması bu eşitsizliğin ilk aşamadan fark edilmesini mümkün kılmaktadır (bundestag.de).

Gender Pay Gap'ın 2020 verilerine göre, kadınlar erkeklere nazaran %18 daha az ücret almaktadırlar. Yani kadınlar her saat başı 4,16 Euro brüt daha az kazanmaktadırlar (Statistisches Bundesamt, Gender Pay Gap 2020).

Ele alınacak diğer bir nokta ise Almanya'daki kadınların erkeklere göre daha az iş alanında çalışma fırsatı buluyor olmalarıdır. Statistisches Bundesamt (Almanya İstatistik Kurumu) verilerine göre 15 ve 65 yaş aralığındaki insanlardan 2007 yılında %63,1 kadın çalışırken bu sayı 2017 yılında %71,5 oluyor. Erkeklerde ise 2007 yılında çalışma oranı %74,5 iken 2017 yılında %78,9 dur. Buradan anlaşılacağı üzere kadınlar 2017 yılında dahi erkeklerin 2007 yılında yakaladığı iş imkanını yakalayamamıştır.

Almanya'da okuma – yazma oranlarına bakılacak olduğunda kadınların okuma – yazma oranlarının erkeklere oranla daha yüksek olduğu görülmektedir. Almanya'da okuma – yazma bilmeyenlerin sayısı 2010'da 7,5 milyondayken, 2018 yılında 6,2 milyondur. Bu sayılar yüzdeye vurulduğunda erkeklerin oranı % 58,4 iken kadınlarda bu yüzde 41,7 dir. Buradan da anlaşılacağı üzere kadınlar erkeklere oranla okuma – yazma yetisine daha fazla sahiptirler (Janson, 2019).

Kadına şiddet konusu bütün dünyanın olduğu gibi Almanya'nın da üzerinde çalışması gereken bir konudur. Bundesministerium für Familie, Senioren, Frauen und Jugend (BMFSFJ)' in (Almanya Federal Aile, Yaşlılar, Kadın ve Gençlik Bakanlığı) verilerine göre, 2018 yılında partner şiddetine maruz kalan insanların % 81,3 ünün kadın olduğu belirtilmiştir. İstatistiklere göre 2018 yılında 140, 775 insanın bedensel şiddet, insan öldürme, ağır yaralama, tecavüz, zorlama ve saldırıya uğradıkları kayıtlara geçmiştir. Bu sayılar cinsiyetler arası ayrıldığında 114, 393 binini kadın, 26, 362 binini ise erkekler oluşturmaktadır. Ayrıca tecavüz, cinsel saldırı ve birlikteliklerde cinsel baskı söz konusu olduğunda mağdurların %94'ü, tehdit ve taciz durumlarında da % 88,5'i kadındır.

Bütün bu verilere rağmen Almanya birçok ülkenin yanı sıra cinsiyetler arası eşitsizliklerin giderek iyileştirildiği bir ülke olmayı başarmıştır.

1.3.3. Türk ve Alman Toplumunda Kadın İmgesinin Benzerlik ve Farklılıkları

Türk ve Alman toplumunda kadın imgelerini karşılaştırdığımızda, karşımıza belirli benzerlik ve farklılıklar çıkmaktadır. Osmanlı ve Cumhuriyet Dönemi kadın imgesi kendi içerisinde de çok fazla değişkenliğe uğrarken, Nasyonal Sosyalizm dönemi ile Alman kadınlarının da yaşantısı her geçen gün köklü değişimlere maruz kalmıştır.

Osmanlı Toplumunda kadınların buldukları konuma göre yaşam standartları da değişmekteydi. Örneğin saray ve çevresinde yaşayan kadınlar köylü kadınlara göre daha gelişmiş imkanlara sahipti. Bu sadece Türk toplumunda değil Alman toplumunda da aynı sistemle ilerlemekteydi. 19. Yüzyıl da Alman toplumunda da normal halk daha pasif bir yaşam sürmekteydi. O dönemde Alman toplumunda kadınlar eve bağımlı bir yaşam sürerken, erkekler toplumun içerisinde, aktif ve üretken bir konuma sahipti. Kadınların çalışmalarına da ancak yarım gün izin verilirdi. Bunun sebebi de evlerinde eşlerine maddi olarak destek olmalarıydı. O dönemde kadınlar boşanmak için başvuruda bulunamaz, siyasete katılamaz ve erkekler gibi yüksekokullarda eğitim alamazlardı (Ayan, 2008: 38). Osmanlı toplumunda da tıpkı Almanlarda olduğu gibi kadınlar daha pasif bir yaşam sürmekteydi. Köylü kadınlarının günlük rutinleri, tarlayı ekip biçmek ve evde eşinin ve çocuklarının ihtiyaçlarını karşılamaktı. Kadınlar eğitime dahil edilmez, eğitim almaz, siyasete dahil olamazlardı. Fakat Osmanlı dönemindeki saraylı kadınlar, sahip oldukları imkanlarla köylü kadınların gelişimlerini desteklemek için çeşitli vakıflar kurar ve onlara yardım ederlerdi. Tanzimat ve ikinci meşrutiyet, Osmanlı Devleti'nde toplumsal yaşamda ciddi değişikliklere yol açmıştır. Kadınlar eğitime giderek daha fazla dahil olmuş ve ilk kez bir kadın hemşire olarak tıp fakültesinde eğitim görmeye başlamıştır.

Almanya'da Weimar Cumhuriyeti "Alman tarihinin en demokratik" (Ayan, 2008: 34) dönemi olarak kabul edilmiş fakat bu durum her alanda bu şekilde devam etmemiştir. Örneğin kadınların o dönemdeki feminist hareketlerinden rahatsız olunmuş ve "annelik haklarının sadece tam gün çalışanlara verilmesi, çalışma ve ev hayatında cinsel hiyerarşinin yaratılması" (Ayan, 2008: 36) gibi yaptırımlar uygulanmıştır. Weimar Cumhuriyeti'nin sona ermesiyle iktidara gelen Nasyonal Sosyalistler, kadınları çocuk doğurması ve alman toplumuna katkıda bulunması gereken bir mekanizmaya dönüştürmeye çalışmışlardır. Cumhuriyetin ilanıyla birlikte kadınlar için yeni bir dönem başlamış, 1926'da kabul edilen İsviçre Medeni Kanun'u ile birlikte de kadınlar, miras

eşitliği, tek eşlilik gibi haklara sahip olmuşlardır. Hatta 1934'te Türk kadınlarına seçme ve seçilme hakkı birçok ülkeden önce verilmiştir. Bu dönemde Türk ve Alman toplumunda kadın figürleri karşılaştırıldığında, Alman kadınının da Türk kadınının da gerek olumlu gerek olumsuz birçok kalıba sıkıştırılmak istendiği söylenebilir. Örneğin Almanya'da da Türkiye Cumhuriyeti'nde de milli duyguları yüksek, fedakâr kadın tiplerini aşılarda, yeni bir Türk ve Alman kadın figürü ortaya çıkarılmaktaydı.

1.3.4. 1960'tan 2000'e Kadar Almanya'ya Göç Eden Türk Kadınlarının Alman Toplumunda Karşılaştığı Kültürel Problemler

Almanya, ikinci dünya savaşından sonra ortaya çıkan işçi gücü açığını kapatabilmek için çeşitli ülkelerle anlaşmalar imzaladı. 1955 yılında İtalya'dan, 1960 yılında Yunanistan ve İspanya'dan, 1961 de Ankara Anlaşması ile Türkiye'den 1963 yılında Fas'tan 1964'te Portekiz'den, 1965'te Tunus'tan 1968'de de Yugoslavya'dan işçiler çalışmak için Almanya'ya gelmeye başladılar. (Kuruyazıcı, 2001: 3; Yano, 2007: 2). İlk başlarda Almanlar tarafından kısa süreli kalacakları planlanan misafir işçiler (alm. *Gastarbeiter*), zamanla düzenli hayata geçti ve çoğunluğu geri dönmeyi tercih etmediler.

Özellikle Türkiye'nin kırsal kesimlerinden gelen misafir işçilerin çoğunluğu büyük bir 'kültür şoku' yaşamışlardı. Çoğunun ilk kez Almanya'da tecrübe ettiği büyük şehir yaşamı, bu yaşam tarzının beraberinde getirdiği alışkanlıklar Türk insanının entegrasyonda güçlük çekmesine sebep oldu (Kuruyazıcı, 2001: 5). Bu insanların karşılaştıkları en büyük problemlerden biri ise Almancaydı. Çalışmak için geldikleri ülkenin dilini bilmemeleri, bu insanların sınırlı sosyal çevrelerde ve bir arada yaşamaları ve doğal olarak da Alman kültürü ile kaynaşamamalarını da beraberinde getirdi.

Yeni bir yaşam yolculuğuna çıkan bu insanların çoğunluğu ise ya hiç okula gitmemiş ya da eğitim seviyeleri çok düşüktü. Almanya'ya çalışmak için gidenlerin çoğunluğu erkeklerden oluşsa da aralarında kadınlar da bulunmaktaydı.

1960'li yılların başlarından 1973'e kadar Alman Misafir İşçi sistemi yüz binlerce kadını Almanya'nın en zor işlerinde çalıştırmak üzere çalışma hayatına dahil etti. Çalışılan alanlar kimya, elektronik, kâğıt üretimi, gıda sektörü, konserve ve balıkçılık gibi alanlardı. Bu dönemde işe alınanların üçte birini kadınlar oluşturmaktaydı. Bu kadınların

yarısından fazlasını Türkler ve ardından da Yugoslavlar oluşturmaktaydı (Wilpert, 1990: 7).

Ancak Almanya'da çalışmaya başlayan bu yabancı uyruklu kadınlar, erkeklere ödedikleri ücretlere oranla daha az kazanmaktaydılar. Zaman zaman da ödenen ücret kişilerin uyruğuna göre de değişkenlik gösterebilmekteydi. Örneğin 1970'li yıllarda Yunanlı, İspanyol ve Yugoslav kadınlar, Türk ve İtalyan kadınlarına göre daha yüksek ücretler ödenerek çalıştırılmaktaydılar. (Yano, 2007: 11).

Almanya'ya gelen yabancı kadınlar kendi içerisinde iki kategoriye ayrılıyordu. Bazıları direkt olarak eşlerinin yanına gelirken, bazıları da çalışmak için gelmişlerdi. Avrupa vatandaşı olmayan kadınlar diğerlerine göre daha dezavantajlı durumdaydılar çünkü çalışma izinlerini alabilmeleri için belirli bir süre beklemeleri gerekmekteydi. Almanya'ya gelen yabancı kadınların çoğu izole bir hayat sürmekteydiler. Ülkenin diline hâkim olmamaları bu kadınların erkeklere oranla Alman toplumundan kopuk bir şekilde yaşam sürmelerine sebep olmaktaydı (Yano, 2007: 11).

Özellikle Almanya'ya eşlerinin yanına giden Türk kadınlarının bir çoğunluğu ilk defa memleketlerinden ayrılmışlardır. Büyük bir kısmı kırsal kesimden gelen kadınlar Almanya'ya geldiklerinde yapayalnız kalmış, sosyalleşebilecekleri hiçbir ortamları olmamıştır. Gerek dini gerekse kültürel olarak kendilerine oldukça yabancı bir toplumla karşılaşan kadınlar, kendi günlük ihtiyaçlarını bile karşılayamayacak durumdaydılar. Dil bilmedikleri için market alışverişine dahi gidemeyen bu kadınlar, eşlerinin de uzun saatler çalışmalarından dolayı vakitlerinin neredeyse hepsini dört duvar arasında geçiriyorlardı.

Bir süre sonra orada bulunan çoğunluğun çocuk sahibi olmasıyla kadınlar kendilerine oyalanabilecekleri bir meşgale buldular. Fakat bu çocuklar büyüyüp okul çağına geldiklerinde, eğitim meselelerinde kendileriyle ilgilenebilecek ebeveynlere ihtiyaç duydular. Babalarının çalışma hayatından dolayı genellikle evde bulunmamaları ve annelerinin dil problemi çocukların veli toplantılarına dahi katılamamalarına sebep olmaktaydı. Almanya'ya giden ilk kuşak ailelerin çocuklarında, aralarında birkaç yaş bulunan kardeşlerin birbirlerinin veli toplantılarına katılmaları çok sık karşılaşılan durumlardandı.

İlerleyen zaman ve değişen nesillerle birlikte Almanya'da çalışan, buldukları ülkenin diline hâkim ve aynı zamanda kültürünü de benimsemiş insanların sayısında ciddi bir

şekilde artış olsa da kadınlar erkeklere oranla çalışma ve sosyal hayatın gerisinde kalmaya devam etmişlerdir.

BÖLÜM 2: TÜRK VE ALMAN EDEBİYATINDA KADIN İMGESİ

Çalışmanın bu bölümünde Türk ve Alman Edebiyatı'nda kadın figürü incelenmektedir. Çalışmanın uygulama bölümünde ele aldığımız yazarlar hem Türk hem de Alman edebiyatına katkıda bulunmaktadır. Yazarların eserlerinde incelenen kadın figürlerinin daha iyi anlaşılabilmesi için hem Türk hem Alman edebiyatı incelenmektedir. Türk ve Alman Edebiyatında kadın imgesi ele alındığında karşımıza birçok yazar ve eser çıkmaktadır fakat bu konu çalışmanın ana temasını oluşturmadığı için belli başlı örneklerle sınırlandırılmıştır.

2.1. Tanzimattan İtibaren Kadın Konusunun Türk Edebiyatı'ndaki Karşılığı

Bir toplumun edebiyatı çoğu zaman mevcut toplum sosyolojisini incelemek için başvurulacak önemli kaynaklardandır. İnsanlar toplum içerisinde mevcut sistemi, toplumun norm ve değerlerini edebi eserlere yansıtarak hayata geçirmişlerdir. O yüzden çalışmanın bu bölümünde gerek Osmanlı İmparatorluğunda gerekse Türkiye Cumhuriyeti'nde kadının toplum ve aile içerisindeki konumunu incelemek için o dönemlerde yazılan edebi eserlere başvurulacaktır.

Tanzimat'tan itibaren Türk yazınında kadın konusu incelendiğinde, karşımıza birçok farklı bakış açısı çıkmaktadır. Öncelikle en basit haliyle kategorize edildiğinde karşımıza İslamcı yazarlar, daha çok milliyetçi yazarlar ve batılılaşma eğiliminde olan yazarlar çıkmaktadır. İslamiyet'in mevcut değerlerinin temel alınarak toplumda ilerleme kaydedilmesi gerektiğini savunan yazarlar, batılılaşma gayretinde olan yazarlar tarafından eleştirilmişlerdir. Batılılaşmayı en büyük ilerleme olarak gören yazarlar, sadece salt İslami değerlerle ilerlemenin toplumu edebi yönden ilerletmeyeceği görüşündedirler.

Berna Moran (2012: 15) *Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış 1* adlı kitabında roman türünün Türkiye'de "batı romanından çeviriler ve taklitlerle başladığını" da savunmaktadır. Moran'a göre bazı Türk yazarları Avrupa edebiyatını ve romanını ileri bir uygarlığın işareti, kendi edebiyatımızı ve özellikle anlatı türündeki yapıtlarımızı da geriliğin bir işareti sayarlar. Şemsettin Sami, Namık Kemal, Ahmet Mithat gibi

yazarlarımız bunlardan bazılarıdır. Bir de bütüncül olarak ne İslamiyet'in değerlerini ne de batının değerlerini kabul etmeyen yazarlar karşımıza çıkmaktadır. Daha çok milli ve vatani duygularla eserlerini kaleme alan yazarlarımız, İslamiyet'in de batının etkilerinin de belli ölçüleri aştıktan sonra zararlı olabileceği kanısındadırlar. Onlar daha çok, Türklerin İslamiyet'ten önce kadın erkek eşitliğinde çok daha iyi bir konumda olduklarını, Türklerin ancak İslamiyet'i kabul ettikten sonra İran ve Arap kültürlerinin etkisinde kalarak birçok konuda gerilediklerini savunmuşlardır. Eski Türklerde kadınların her alanda erkekle aynı statüde olduğunu, kadınların o dönemde gerektiğinde at üstünde savaşılabilen, gerektiğinde üretebilen, gerektiğindeyse ailesine en iyi şekilde bakabilen varlıklar olduklarını vurgulamışlardır.

“Tanzimat aydını kadının toplum içindeki yerini tartışırken hemen hep “şehir kadını” üzerinde durulmuştur. Yazarlar işsiz, canı sıkılan kadının problemlerini ele alıp, onu toplumda ise yarar hale getirmenin yollarını aramışlardır. Bu konuda yapılacak ıslahatta, kadının eğitiminin ön plana çıkarılması istenir (Namık Kemal, Ahmet Midhat, Abdülhak Hamid, Sami Paşazade Sezai, Fatma Aliye). Kadınlara sosyal haklar verilmesinin İslamiyet'e aykırı olduğu iddiaları yine İslamiyet'ten getirilen delillerle çürütölmeye çalışılır (Şemsettin Sami)” (Kurnaz, 1991: 34).

Dönemin önemli yazarlarından biri olan Ahmet Midhat, kadının da kamusal alanda yer edinebilmesi, kadının birçok açıdan yeni haklara kavuşması gerektiğini savunmuştur. Lakin o bunun İslamiyet ile birlikte de gerçekleşebileceğini, direkt olarak batının yaşayış biçimini ve değerlerini süzgeçten geçirmeden kendi değerlerimizcesine sahiplenmenin doğru olmadığını dile getirmiştir.

Ahmet Midhat Efendi *Jön Türkler* adlı eserinde, tam olarak dönemin içinde bulunduğu koşulları, farklı düşünce tarzlarını ve bunun getirdiği sonuçları işlemiştir. Eserde kendini geliştirebilmiş ancak geleneklere de bağlı kalmayı başarabilmiş bir kadın olan Ahdiye karakteri ve tamamen batılı tarzda, Türk örf ve adetlerinden uzak bir şekilde Fransız dadılarıyla yetiştirilmiş Ceylan karakteri karşımıza çıkmaktadır.

Yazar, adı geçen eserde kadın konusuna değinirken eserdeki iki karakteri kategorize etmiştir. İdeal kadın tipi, aile terbiyesi almış, geleneklerine bağlı ama aynı şekilde kendini geliştirebilmiş bir kadın olan Ahdiye'dir. Tam karşısına koyduğu karakter Ceylan ise, tamamen batının geleneklerine uyum sağlamış, alafrangalığı benimsemiş, kadın erkek arasındaki ilişkilerde tamamen serbestliği savunmuş biridir. Eserin sonunda Ahdiye

yaşadığı bütün zorluklara rağmen mutluluğa kavuşur, Ceylan ise kendini yakarak intihar eder. Yazar eserde, Ahdiye gibi geleneklerine bağlı kadınların eninde sonunda huzura kavuşabileceğini, fakat alafrangalığın peşinden giden, kendi değerlerini kaybeden batı özentisi kadınların hüsrana uğrayacağını göstermek istemiştir denilebilir (Şimşek, 2013: 151).

Türk yazınının tartışmasız en önemli kadın yazarlarından biri Fatma Aliye'dir. Fatma Aliye, dönemin önemli tarihçi ve hukukçusu Ahmet Cevdet Paşa'nın kızıdır. İslamcı bir bakış açısı olduğu kanaatiyle zaman zaman modernist yazarlar tarafından eleştiriye tabii tutulsa da Fatma Aliye o dönemde, çokeşlilik, cariyelik gibi konularda çok sert eleştirilerde bulunmuş, kadınların eğitim ve sosyal alandaki var olma haklarını savunmuştur.

“Fatma Aliye'nin kadın meselesine dair fikirlerini en geniş şekilde *Nisvan-ı İslam* isimli eserinde buluyoruz. Yazar üç bölümden meydana gelen bu eserinde, evinde ağırladığı Avrupalı, yabancı misafirlerine, onların Türk kadınları hakkındaki yanlış kanaatlerini değiştirmelerine yardımcı olacak aydınlatıcı bilgiler verir. Karşılıklı konuşma şeklinde tertip edilen eserde, kadının eğitimi, giyim-kuşam-süslenme, moda gibi hususlar da kadının sosyal hayattaki yeri ve cariyelik konularına yer verilmiştir” (Kurnaz, 1991: 38).

Tanzimat dönemi, evlilikte eşlerin birbirini tanması ve görücü usulü evlilik tartışmalarının sık yaşandığı bir dönemdir. İlk tiyatro eserimiz olan *Şair Evlenmesi* Şinasi tarafından kaleme alınmış ve burada evliliğin bireyler üzerindeki zararları mizah unsurları kullanılarak ele alınmıştır. Diğer bir yandan ilk romanımız olarak sayılan *Taaşuk-i Talat ve Fitnat*'ta da görücü usulü evliliğin tehlikeleri ve doğurabileceği sonuçlar üzerinde durulmuştur. Örneğin adı geçen eserde Talat'a aşık olan Fitnat üvey babasının otorite ve baskısına daha fazla dayanamayıp, hiç tanımadığı Ali Bey ile evlenir. Ancak Ali Bey Fitnat'ın tanımadığı öz babasıdır. Böylece insanların birbirlerini tanımadan evlilik kararı vermelerinin ne kadar büyük sonuçlara yol açabileceği vurgulanmaktadır.

Daha birçok Tanzimat dönemi yazarları bu konu üzerinde durmuştur. Görücü usulü evlenmeyi eleştiren bir diğer önemli yazarımız ise Fatma Aliye'dir. Fakat Fatma Aliye diğerlerinden biraz farklı olarak, eşlerin birbirlerini tanmasının tamamen İslamın belirlediği şartlar çerçevesinde gerçekleşmesi gerektiğini savunmuştur. Yazar bu konuyla ilgili düşüncelerini *Enin* adlı eserinde kaleme almıştır. 1910 yılında basılan bu eser,

Sabahat'in Suat ile evlenme aşamasında birbirlerini tanımaları için Sabahat'in aralarına denetleyici insanlar koymasıyla belli edilmiştir. Yazar burada, iki insanın birbirini tanımalarının tamamen Avrupa geleneklerine bağlı olarak değil, bilakis İslam geleneklerine bağlı kalınarak, bir gözlemciyle birlikte ilerlemesini tercih etmiştir (Demir, 2013: 1062).

Cumhuriyet döneminin en önemli şairlerinden biri olan Mehmet Akif Ersoy'da şiirlerinde zaman zaman kadın meselelerine değinmiştir. İslami bakış açısıyla ele aldığı şiirlerinde, erkeklerin kadınlar üzerinde uyguladığı şiddeti, boşanma meselelerini ve erkeğin eve bağlılığının önemini vurgulamıştır.

Şair, *Safahat* (2004: 98-99) eserinin *Köse İmam* adlı şiirinde karısına hem şiddet uygulayıp hem de boşamak isteyen bir adam ile ona akıl veren imamın karşılıklı diyaloglarını işlemiştir. Kadın imama eşinin yaptıklarını şu şekilde aktarıyor:

“Ne kafam kaldı dayaktan ne gözüm, hep şişti; Karşı koysaydım eğer mutlak işim bitmişti. Ağladım, merhamet et, yapma dedim... Kim dinler. Boşamakmış beni dünden beri efkarı meğer. Üç çocuk annesi, emzikli kadın tek başına, Koca berhaneyi silsin de süpürsün de sana, Yine sen bilmeyerek zalim onun kıymetini, Dene biçarede kalkıp kolunun kuvvetini!”

Ardından İmam “Dur kızım; ağlama sen, şimdi haber gönderirim; Karı dövmek ne kolaymış, ona ben gösteririm!” (Ersoy, 2004: 99) diyerek bekçiye kadının kocasını çağırmasını söyler. Mehmet Akif burada kadına şiddet uygulanmasına karşı tavrını ortaya koymuştur. Köse İmamın sert tepkisi, o dönemde kadınlara karşı şiddete bir eleştiri olarak anlaşılabilir

Sonrasında Köse İmam; “Karı dövmüş, boşamış... «Emr-i İlahi» ne denir! Bunların hepsi emin ol ki cehalettedir.” (Ersoy, 2004: 101) diyerek kadınlara gösterilen şiddetin ve kolayca sebebinin cahillikten kaynaklandığını dile getirmiştir.

Türk edebiyatının bir diğer önemli ismi Halide Edib Adıvar, 1882 yılında İstanbul'da dünyaya gelmiştir. Halide Edib'in eğitimine küçüklüğünden beri son derece önem veren babası, onu Amerikan Koleji'ne göndermiştir. Burada aynı zamanda dil öğrenen Halide Edib, çok iyi derecede İngilizce ve Fransızca'ya hakimdi.

Yazar, cumhuriyet döneminin aydın fakat bir o kadar da milliyetçi kadın temsilcilerindendir. Eserlerinde sıklıkla vatan ve milliyetçilik kavramlarını işlemiş, kadın

erkek eşitliği konusuna da değinmiş ve bu eşitsizliği eleştirmiştir. Halide Edib'in görmek istediği kadın imgesi, vatanına son derece bağlı, gerektiğinde elinde tüfekte savaşa katılabilen, son derece iyi eğitilmiş, kendini geliştirmiş kadınlardır. Yazar kadının eğitilmiş olmasının toplum için çok önemli bir nokta olduğunu savunmuştur. Çocukların ilk eğitimini ailede anne tarafından alması ve annenin bir bireyin gelişiminde en büyük rolü üstlenmesinden dolayı, bu gelişmişliğin otomatik olarak toplumu da etkileyeceğini sıklıkla vurgulamıştır.

“Halide Edip, ‘Allah’ı, tabiatı, insanları, refahı, güzelliği, çalışmayı ve sadece vatani sevmeye şevk edecek şiirleri ayırmalı ve yalnız onları çocuklara’ öğretmeli görüşündedir. Böylece çocuklar milleti yükseltecek temel değerleri, güzel sanatlar vasıtasıyla öğrenir ve zamanı gelince, vatan için gösterişsiz bir tarzda canlarını feda etmesini bilirler” (Enginün, 1986: 15).

Halide Edib, cefakâr kadınlardan övgüyle bahsederken, saraylı, sadece süsünü püsünü önemseyip vataniyle ilgili hiçbir konuya vakıf olmayan kadınları şiddetle eleştirmiştir. Yazara göre kadın erkek her vatandaş yeri geldiğinde savaşabilmeli ve gerekirse ölmeyi göze alabilmelidir. Bu ideolojiyi kendi hayatında da uygulayan Halide Edib, Kurtuluş Savaşında bizzat cephede savaşmıştır. Yazarın eserlerinde sıklıkla işlediği bir diğer tema ise, erkeklerin evlilik kurumu içerisinde kadınları anlayamadıklarıdır. Eserlerinde anlaşılamayan ve tatmin edilemeyen kadınlar popülerdir.

“İlk dönem romanlarının kadın kahramanları okuma yazma bilen, düşünen, musiki ile uğrasan ve şahsiyetleri ile etrafındakileri kendilerine bağlayan kadınlardır. Ne yazık ki eşleri kendilerine uygun değildir, evlerindeki hazinenin farkında olmayan erkekler, eşlerinin ıstırabına kayıtsız kalırlar” (Enginün, 1986: 55).

Fakat bu kadınların sahip olması gereken en büyük erdemlerinden biri evlerine ve eşlerine sadık olmalarıdır. Halide Edib için aile bağlarının önemi oldukça büyüktür ve bunu çiğneyen kadınları eserlerinde perişan etmekten geri kalmamıştır.

“İlk dönem eserleri arasında en önemlisi olan *Handan*’ın konusu, çok iyi bir şekilde yetiştirilmiş olduğu halde bu zihni gelişmeyi kullanacağı sosyal ortamı bulamayan Handan’ın bedbaht evliliğidir. Handan’a ders vermiş olan ihtilalci Nazım onunla evlenmek istediğinde, maksat arkadaşlığı ile evlilik arasında bir münasebet kuramayan Handan onu reddeder ve içgüdülerine cevap veren Hüsnü Paşa ile evlenerek yurt dışına gider. Hüsnü Paşa ise müptezel bir adamdır, kadından kadına

dolaşır, ihtiyarlayıp ise yaramaz hale gelince, Handan'a dönecektir. Handan yakınlarından Neriman'ın kocası Refik Cemal'i tanıyana kadar bu durumu kabullenmiş gibidir. Nazım'ın arkadaşı olan Refik arkadaşının intiharından sorumlu tuttuğu Handan'a karşı hiç de iyi bir duygu beslemez. Fakat onu yakından tanıdıkça hayranlığı artar, iyi, basit bir kadın olan karısıyla yetinemez. Handan'ın dostluğuna, yakınlığına muhtaçtır. Handan geçirdiği bir hafıza kaybı sırasında, kardeşi kadar sevdiği Neriman'ın kocasına aşık olur, ona bütün bu hastalık süresince bakan Refik'in şefkatiyle iyileşir, fakat o zaman da islediği günahı hatırlar, kendisini affetmez ve geçirdiği ikinci bir kriz onu öldürür. Halide Edib, bütün romanlarında evlilik dışı ilişkileri hoş görmez, bunlara ancak Heyyula ve Handan'da olduğu gibi zihin kontrolünün ortadan kalkması hallerinde rıza gösterir” (Enginün, 1986: 59-60).

Tanzimat'tan itibaren Türk yazınında kadınlara belli roller yüklenilmiş ve bu rolleri karşılama derecelerine göre de kadınlar iyi ve kötü olarak kategorize edilmiştir. Örneğin, toplumun en kutsal değerlerinden biri olan aile kurumunun içerisinde kadına melek rolü tasvip edilmiştir. Kadın ev içerisinde eşine sonsuz sadakatiyle bağlı olan, çocuklarına bakan, evin bütün ihtiyaçlarını karşılayan, gelenek ve göreneklerine sıkı sıkıya bağlı, güler yüzlü masum kadınlardır. Toplum bu kadınları hemen bağrına basmıştır. Fakat mevcut normlardan bir adım bile uzaklaşmış kadınlar ifrit, her türlü musibetin sebebi, evlerden irak olması gereken bir varlık olarak nitelendirilmiştir. Kendi hür iradesiyle kendi kararlarını vermek isteyenler, nikah kıymadan bir erkekle aşk yaşamak isteyenler ve batı özentisi kadınlar kitaplarda sıkça eleştirilmiştir. Yazarlar bu tarz kadınları eserlerinde mutlaka hüsrana uğratmıştır.

Türk yazınında ele alınacak diğer bir yazarımız ise Halid Ziya Uşaklıgil'dir. 1866'da İstanbul'da dünyaya gelen Uşaklıgil, batılı ve Avrupalı tarzda yaşayan bir ailenin çocuğuydu. Çok iyi derecede Farsça ve Fransızcaya hakimdi. Eserlerinde Fransızca konuşan karakterler, Avrupalı yaşam tarzları sıkça karşımıza çıkan öğelerdir. Halid Ziya aynı zamanda batılı tarzda en iyi eserler veren yazarlarımızdan biri olarak da kabul edilmektedir. Eserlerinde ele aldığı kadınlar çoğu zaman topluma aykırı kadınlardır.

Örneğin yazarın başyapıtı olarak kabul edilen *Aşk-ı Memnu* romanında, genç bir kızın zenginlik hırslarından dolayı kendinden yaşça çok büyük bir adamla evlenmesi ve beraberinde yaşanan sayısız felaketler işlenmiştir. *Aşk-ı Memnu* eleştirmenlerin birçok farklı bakış açısıyla incelediği bir eserdir. Bazı eleştirmenler, kitapta batılı yaşam tarzının

insanların sonunu getirdiği görüşünün hüküm sürdüğünü savunsa da bazı eleştirmenler de Uşaklıgil'in böyle bir mesaj verme düşüncesinin olmadığını savunmuşlardır.

“Halit Ziya Uşaklıgil ilk romanlarında (*Bir Ölümin Defteri*, 1891; *Nemide*, 1893; *Ferdi ve Sürekaşı*, 1894) okurun özellikle acıma duygularını uyandırmak istediği için, acıklı aşk konularını işler. Bu romanların hepsinde bir genç kız ya da genç erkek, kendi suçu olmadan aşkta hayal kırıklığına uğrar, yıkılır ya da ölür. Romanın kahramanı kız ise, anasını, erkek ise, babasını kaybetmiştir; birlikte büyüdüğü bir akrabasına aşık olur, ama onun başka birini sevdiğini anlayınca kendini feda eder. Bu çeşit olay örgüsü kişilere değil, talihin getirdiği durumlara dayanır. *Aşk-ı Memnu da* acıklı biten bir aşk öyküsüdür ve Nihal ilk romanlarındaki genç kız kahramanların bir devamı sayılabilir. Ne var ki, *Aşk-ı Memnu* ile bu ilk romanları karşılaştırdığımızda, Uşaklıgil'in on yıl içinde ne kadar ilerlediğini görmek gerçekten şaşırtıcıdır” (Moran, 2012: 155-156).

Romanda birçok farklı kadın karakteri bir arada bulunmaktadır. Eserde tek bir ana karakterden bahsetmek biraz zordur. Eserin temelini bir yandan Bihter'in geçirdiği evreler ve sonunda yaşadığı büyük hüsrana oluştursa da Adnan Bey'in kızı Nihal'in yaşamı ve giderek yalnızlaşma sorunu da ana temayı oluşturmaktadır. Bihter, büyük bir kesim tarafından yargılansa da Uşaklıgil bu eserde Bihter'i yargılamaktan kaçınmıştır.

“Bihter yaşlı kocasına sadık bir eş, üvey çocuklarına şefkatli bir anne olmak niyetiyle yaptığı bir evliliğin getirdiği mutsuzluk içinde namusunu ve şerefini koruyamayan talihsiz (yazarın deyişiyle ‘biçare’) bir kadındır. Önemli olan, Uşaklıgil'in, Bihter'i ahlaksız bir kadın olarak değil, trajik bir karakter olarak işlemesi” (Moran, 2012: 173).

Fakat toplumun ahlak değerleriyle örtüşmeyen Bihter, çoğu zaman biçare değil, ahlaksız ve kötü bir kadın olarak nitelendirilmiştir. Yalıda Alafranga bir hayat yaşayan Adnan Bey ile onun imkanlarından faydalanmak için evlilik yaptığı söylenebilir;

“Lakin Adnan Bey'le evlilik demek, Boğaziçi'nin en büyük yalılarının biri; o önünden geçilirken pencerelerden avizeleri, ağır perdeleri, oyma XV. Louis ceviz sandalyeleri, iri kalpaklı lambaları, yaldızlı iskemleleriyle masaları, kayıkhanesinde üzerlerine temiz örtüleri çekilmiş beyaz kikle maun sandalı fark olunan yalı demektir. Sonra Bihter'in gözlerinin önünde bu yalı bütün hayalinin tantanasıyla yükselirken üzerine kumaşlar, dantelalar, renkler, mücevherler, inciler serpiliyor; bütün o

çalgıncasına sevilip alınamayarak özlemi çekilen şeylerden oluşan bir yağmur yağıyor, gözlerini dolduruyordu” (Uşaklıgil, 2016: 39).

Fakat Bihter’in evlilikteki tek amacı para değil, aynı zamanda annesinden de kurtulmaktır. Babasının ölümünden annesini sorumlu tutan Bihter, babasının annesi onu aldattığı için dayanamayıp öldüğünü ve asla ona benzemek istemediğini dile getirir. Her ne kadar annesine benzememek için çabalasa da sonunda annesi Firdevs Hanım gibi kocasını aldatan bir kadın olur. Bihter kocasına her şeyi itiraf etmek ister fakat toplumun onu annesi gibi görmesinden korkar.

“...Ve bunları kabul etmek lazım gelecekti. Bunları reddedemeyecekti. Ne salahiyetle? Firdevs Hanım’ın kızı değil miydi? Kocasının evinden kovulmamış mıydı? Bu zillet hayatı boynuna sarılmış bir zincirdi ki, onu boğuncaya kadar sürüklemek icap edecekti” (Uşaklıgil, 2017: 376).

Behlül’ün aşkına güvenen Bihter, onun tarafından da yüzüstü bırakılıp, terk edilince bütün bu yakıştırmalar ve dışardaki yargılayıcı bakışlarla yaşamaya dayanamayacağına karar verip kendini öldürür. Burada bir yandan alafranga bir hayat sürmek için hayatını mahveden bir kadını, zaten başından beri ahlaksız olup bu sonu hak etmiş olan bir kadını veya mutlu bir yaşam sürmek ümidiyle Adnan Bey ile evlenip, daha sonra aşkın gücünü dizginleyemeyip sonu hüsrarla biten bir kadını görmek okuyucunun kendi bakış açısına bırakılmıştır. Daha önce de belirtildiği gibi yazar, bu konuda yargılayıcı bir tutum sergilemekten kaçınmıştır.

Türk Edebiyatında kadın imgesi belli başlı eserlerde incelendikten sonra daha önce de belirtildiği gibi karşımıza birçok farklı bakış açıları çıkmaktadır. Bazı yazarların eserlerinde Türk kadınlarının modern ve batılı yaşam tarzı ele alınırken -Halid Ziya Uşaklıgil’in eserlerinde olduğu gibi- bazı eserlerde de daha gelenekselci ve milliyetçi kadınlar işlenmektedir. Örneğin Halide Edib Adıvar, Ziya Gökalp gibi yazarların eserlerinde bu tarz kadın imgelerine sıkça rastlanmaktadır. Hem islami değerleri savunan hem de kadının gelişimini destekleyen yazarlar arasında ise Ahmet Mithat ve Fatma Aliye örnek olarak verilebilir.

2.2. Alman Edebiyatında Kadın İmgesine Genel Bir Bakış

Edebiyat her dönemde toplumun gerçekliklerini, sorunlarını, yaşam şekillerini yansıtmayı başaran bir ayna görevi görmüştür. Edebiyat da toplum da her zaman karşılıklı

olarak birbirlerinden etkilenmişlerdir. Türk edebiyatında kadın imgesini ele alırken Tanzimat dönemi ile sınırlandırılma yapıldığı için Alman Edebiyatında da bu tarihlerden itibaren ele alınan eserlerdeki kadın imgeleri incelenmektedir.

Alman Edebiyatı'nın önemli yazarlarından biri olan Stefan Zweig (1881-1942) eserlerinde sıkça kadın konusunu işleyen yazarlardandır. Zweig birçok eserinde kadınların korkularını, aldatan kadınları ve sonunda düştükleri buhranlı yaşamları işlemiştir. Yazar, *Korku* (1925) isimli eserinde Irene adında kocasını aldatan bir kadını işlemiştir. Stefan Zweig bu eserinde kocasının bütün anlayışına rağmen onu aldatmaya devam eden ve yakalanma korkusuyla ruhsal bir çöküşe mahkûm olan bir kadını ele almıştır. Bu eserde okuyucular korku kavramının derinliklerini bir kadının yaşantısı üzerinden bütün derinlikleriyle anlayabileceklerdir. Yazarın bir diğer önemli eseri olan *Bir Kadının Yaşamından 24 Saat*, yine bir aldatılma konusunu işlemiştir. Burada işlenen tema, yaşlı bir kadının kimseye anlatmadığı 24 saatinin itirafıdır. Kitapta iki farklı bakış açısı ele alınmış anlatıcı ve yorumcular arasında bir çatışma söz konusu olmuştur. Evli bir kadın olan Mrs. C. nin Fransız Rivierası'nda bir pansiyonda tanıştığı adamla kaçması sonucunda pansiyondaki insanlar tarafından ahlaksız olarak nitelendirilmiş ve eleştirilmiştir. Diğer taraftan da bunun ahlaksızlık olmadığı, aksine cesaretin bir simgesi olduğu da romanda dile getirilen bir konudur. Yazar burada ikiyüzlü ahlak kavramını tartışmaya sunmuş, kadınların her hareketinin ahlaksızlık olarak nitelendirilmesini eleştirmiştir.

Alman Edebiyatı'nın bir diğer önemli yazarlarından Arthur Schnitzler'in 1895 yılında kaleme aldığı *Liebelei* adlı üç perdelik nesir dramında genç subay olan Theodor ve Fritz adında iki arkadaşın bahsedilmektedir. Fritz gönlünü evli bir kadına kaptırmış ve Theodor'da arkadaşının bu durumdan kurtulabilmesi adına onu gönlünü eğlendirmesi için Christine adında bir kadın ile tanıştırmıştır. Fritz, Christine'yi sıkıcı hayatına renk katabileceği ve gönül eğlendirebileceği biri olarak görmektedir. Bu eserde de kadın konusunda kalıplaşmış düşüncelerin hâkim olduğunu görebilmekteyiz. Kadınların her dönemde maruz bırakıldıkları kategorileştirilme durumu burada da karşımıza çıkmaktadır. Eserde Fritz yasak ilişkisi olduğu kadının kocasından düello teklifi almış ve öldürülmüştür. Başka bir kadının uğruna öldüğünü öğrenen Christine bu duruma dayanamaz ve canına kıymaya karar verir (Aytaç, 2005: 82).

Frank Wedekind (1864-1918) 1981 yılında kaleme aldığı *Kinder und Narren* adlı eserinde ise kadın haklarına eleştirirel bir şekilde yaklaşmıştır. Geçmişten günümüze devam eden kadının ev içinde konumlandırılması, evin günlük işleriyle ilgilenmesi ve çocuklarına bakması gerektiği inancı Wedekind tarafından da savunulmuş, kadının bu alanlar dışında var oluş çabası eleştirilmiştir (Aytaç, 2005: 90).

Savaş sonrası Alman Edebiyatı'nın önemli temsilcilerinden biri olarak kabul edilen Heinrich Böll'ün (1917-1985) *Haus Ohne Hüter* (1954) romanında ikinci dünya savaşının sonucunda yetim kalan Heinrich ve Martin adında iki çocuğun hikayesidir. Heinrich ve annesi Wilma savaşın getirdiği maddi ve manevi yükün altında ezilirken, Martin ve annesi Nella ise maddi açıdan bir sıkıntısı olmayan fakat manevi açıdan ciddi sıkıntılar yaşayan bir aile olarak karsımıza çıkmaktadır. Heinrich'in annesi Wilma kocasından kalan maaşını kaybetmemek için nikahsız birliktelikler yaşamak, geçimini sağlamak için birçok erkekle birlikte olmak zorundadır. Heinrich her şeyin farkında olan olgun bir çocuktur. Annesinin böyle bir hayatı isteyerek seçmediğinin farkındadır fakat yine de bu durum Heinrich'in içsel bunalımlar yaşamasını engelleyemez. Anne Wilma sokağa çıktığında dahi insanların aşağılayıcı bakışlarına ve hakaretlerine maruz kalmaktadır. Yazar bu eserde savaş sonrası ailelerin nasıl darmadağın olduğunu, babasız kalan evlerde çocukların psikolojik durumlarının nasıl kötü etkilendiğini ve her şeyden önce yalnız başına kalan kadınların geçimlerini sağlayabilmek için çaresizce başvurdukları yolları okuyucuya göstermektedir.

Yazarın bir başka eseri olan *Die verlorene Ehre der Katharina Blum* (1974) da ise bir kadının başına gelenler ve medya tarafından şahsına yöneltilen iftiralar konu edinmiştir. Eserde Katharina sıkıntılar içinde büyümüş ve birçok işte çalışarak yaşamını idame ettiren güçlü bir kadın olarak işlenmiştir. Katharina Ludwig Götte adında bir adamla tanışır. Götte polisler tarafından yakalanmak istenen bir adamdır ve tek bir gece Katharina ile birlikte olmuştur. Ertesi gün polisler Katharina'nın evine gelir ve Götte'nin nerede olduğunu sorar. Katharina bunu bilmediğini söylese de kimse ona inanmaz. Ayrıca medya da basın özgürlüğü adı altında bir kadının hayatını karalamaktan çekinmemiştir. Gazeteler sürekli Katharina hakkında yalan haberler yapmış, onun namusu hakkında yanlış algı yaratmış ve bu da Katharina'nın toplum tarafından dışlanmasına, aşağılanıp hakarete uğramasına sebep olmuştur. Bu eserde Böll, sözde habercilik adı altında

medyanın insanları nasıl etkileyebileceğine, bir kadının hayatını nasıl altüst edebileceğine ve toplumun adalet algısını nasıl değiştirebileceğine parmak basmıştır.

Kadına karşı iftirayı ve toplum tarafından kadının dışlanmasını konu alan bir başka eser de Friedrich Dürrenmatt'ın *Der Besuch der alten Dame* (1956) oyunudur. Bu tiyatro oyununun ana kahramanları Claire Zachanassian ve Alfred III'dir. Claire gençliğinde Alfred'den hamile kalır. Alfred bu çocuğu sahiplenmek istemez ve yalancı şahitler tutarak Claire'ye iftira atar. Bunun sonucunda halk Alfred'e inanır ve Claire yaşadıkları kasabadan kovulur. Alfred'de o kasabadan maddi durumu iyi bir kızla evlenip bakkalcılık yapmaya başlar. Claire memleketini terkettikten sonra genelevlere düşer ve sonunda zengin bir adamla evlenir. Adam öldükten sonra bütün mal varlığı Claire Zachanassian'a kalır. Claire yıllar sonra intikam için memleketine geri dönmeye karar verir ve onun milyarder olduğunu öğrenen halk ihtişamlı bir şekilde kadını karşılarlar. Claire kasabada düzenlenen davette kasaba halkına çok büyük paralarda bağış yapmak istediğini, fakat bunun tek şartının adaletin yerine getirilmesi, yani yıllar önce kendisine iftira atan Alfred'in öldürülmesini talep etmiştir. Halk başlarda buna karşı çıksa da nasıl olsa içlerinden biri Alfred'i öldürür diye düşünerek borçlanmaya başlar, lüks kıyafetler ve ayakkabılar almaya başlarlar ve Alfred'de bunu fark etmiştir. Bunun üzerine Alfred kasabayı terk etmek için tren istasyonuna gider fakat halk buna engel olur. Sonunda kaderine razı gelen Alfred'den intihar etmesi istenir fakat Alfred intihar etmeyi kabul etmez. Bunun üzerine halk oylaması başlatılır ve herkes Alfred'in ölmesi için oy kullanır. Kasaba halkı Alfred'i aralarına alırlar ve öldürürler. Bu ölüm kendiliğinden gerçekleşmiş bir ölüm gibi gözükür ve kasaba halkı istediği hayat standartına ulaşmış olur. Bu eserde, paranın insanın değerlerini nasıl değiştirebileceğini, kapitalizmin tüketim toplumlarında her şeyi yaptırabilecek güce sahip olduğunu ve insanların vicdan kavramında paranın nasıl bir gücü olduğunu görebilmekteyiz.

Alman Edebiyatı'nın Nobel ödüllü yazarlarından olan Avusturya kökenli Elfriede Jelinek de eserlerinde kadın konusunu sıklıkla ele almıştır. Genellikle kadın konusunun tabulaştırılmasını ve kadının toplumdaki bastırılma konusunu ele alan yazar, eserlerinde sert ve eleştirel bir dil kullanmıştır. Kadınların toplum içerisinde silikleştirilmesinin ve bastırılmasının sebeplerini işleyen Jelinek, bu tür konularda toplumu, zaman zaman ise anne ve babayı sorumlu tutmuştur. Ataerki toplumun getirilerinden hayatın her

aşamasında etkilenen veya etkilenmek zorunda olan kadınların, nasıl fark etmeden teslim olduklarını ve istenilen insan olmak için çabaladıklarını işlemiştir.

Yazarın en önemli eseri olarak kabul edilen *Piyanist* romanı, kadınların aile içinde uğradığı baskılar ve tabular sonucunda kendi bedenine ve hüviyetine ne kadar yabancılaşabileceğini ve zamanla kendi varlığını nasıl yok edebileceğini işlemiştir. Romanın ana kahramanı Erika Kohut 30lu yaşlarında annesiyle birlikte yaşayan bir piyano öğretmenidir. Dışarıdan bakıldığında çok “normal” gözükken bir hayatın aslında ne kadar anormal olabileceğini okuyucularına göstermiştir. Erika'nın annesi olan Bayan Kohut, kızını baskılarla ve eril bir otorite ile yönetmektedir. Öyle ki Erika'nın yetişkin bir yaşa erişmesine rağmen annesinden izin almadan dışarı çıkması ve işi dışında evden başka bir mekânda bulunması yasaklanmıştır. “Erika neredeyse her zaman evdedir; kırk yılda bir dışarı çıkacak olsa bile annesi tarafından nerede olduğu bilinir” (Jelinek, 2002: 4). Evde güçlü bir otoritenin altında ezilen Erika, işe gittiği andan itibaren öğrencilerine karşı despot ve bencil bir öğretmene dönüşmektedir.

Erika'ya annesi tarafından yasaklanan bir başka durumsa cinselliktir. Annenin Erika'yı devamlı olarak kontrol altında tutmaya çalışması ve onu kendini başkalarına kullandırmaması gerektiğine ikna etmesi sonucunda Erika, ruhsal ve bedensel anomaliler yaşamaya başlamıştır. Kendi bedeninden gittikçe uzaklaşan Erika bir şeyler hissedebilmek için seks kabinlerini ziyaret etmeye, arabada sevişen çiftleri dikizlemeye başlamıştır. Bu tür girişimlerde bulunmasının sebebi de kendi bedeninin ona yasak olduğunu düşünmesinden kaynaklıdır. Öyle ki bu durum zamanla büyük psikolojik ve bedensel problemlere yol açmıştır. Erika düzenli olarak vajinasını jilette keserek acı veya haz gibi bir duygu arayışı içine girmiştir.

“Şimdi elinden bir paket jilet çıkardı. Nereye giderse gitsin bunu hep yanında taşır. Jilet damadın geline güldüğü gibi gülüyor Erika'nın yüzüne. Dikkatlice keskinliğini deniyor jiletin, evet, yeterince keskin. Sonra da defalarca bastırıyor elinin tersine, derince, ama sinirleri yaralayacak kadar da değil. Hiç acımıyor. Metal, tereyağın içine gömülürcesine giriyor deriye. Bir an, daha önce kapanmış dokuda ince bir kesik oluşuyor, sonra önceleri zar zor yol alan kanın fişkırmaya başlıyor. Toplam dört kesik. Bu kadar yeter, yoksa kan kaybından ölecek. Jilet temizlenip yeniden paketleniyor” (Jelinek, 2002: 44-45).

Fransız yazar Simone de Beauvoir'un "kadın doğulmaz, kadın olunur" cümlesinde de anlatılmak istendiği gibi, kadınlar toplumun baskıları ve yönlendirilmeleri ile dönüştürülmek istenilen insan modellerine mahkûm edilmişlerdir.

İncelenen eserler referans alındığında, Alman Edebiyatı'ndaki yazarların eserlerinde ele alınan kadın imgesi birçok farklı şekillerde karşımıza çıkmaktadır.

2.3. Türk Ve Alman Edebiyatında Kadın İmgesinin Benzerlik Ve Farklılıkları

Türk ve Alman Edebiyatında kadın imgeleri karşılaştırıldığı zaman karşımıza birçok farklı kadın figürleri çıkmaktadır. Örneğin Türk edebiyatı eserlerinde yukarıdaki bölümde de belirtildiği gibi kadınlar zaman zaman daha gelenekselci, zaman zaman daha milliyetçi ve bazen de batılılaşma akımını benimsemiş kişiler olarak karşımıza çıkmaktadır. Türk yazarlar da bu farklılıklardan kaynaklı olarak kendi içlerinde çatışmalar yaşadıkları olmuştur. Örneğin Halid Ziya Uşaklıgil'in *Aşk-ı Memnu*'dan önceki eserlerinde daha gelenekselci ve muhafazakâr karakterler karşımıza çıkarken, *Aşk-ı Memnu* ile, eserin geçtiği köşkte o dönemin anlayışına göre daha "modern" ve "batılı tarzda" yaşam süren bir aile tipi işlenmektedir. Eserde kadın kocasını yeğeniyle aldatsa da yazar tarafından tek bir suçlu olarak gösterilmemektedir. Alman Edebiyatı'nda kocasını aldatan kadın tipleri Zweig'in eserlerinde ele alınmaktadır. Zweig, eserlerinde- *Korku* ve *Bir Kadının Yaşamından 24 Saat* gibi- kadının ihanetini, yine kadının kendi içerisinde yaşadığı büyük korkularla ve sonunda başına gelen buhran ve çöküşleriyle ele almıştır. Zweig da kadınların içerisinde buldukları bu durumların her zaman büyük ahlaksızlıklar olarak adlandırılmaması gerektiğini eserlerinde vurgulamıştır. Bu iki yazar da eserlerinde kadının aldatması konusunu ele almış, ikisinin eserlerinde de kadınlar sonunda kaçınılmaz bir çöküşe mahkûm olmuşlardır.

Türk ve Alman Edebiyatı'nda kadının edebiyattaki yerini karşılaştıracak olursak, incelenen yazarlar arasında Fatma Aliye kadınların toplumda daha fazla söz sahibi olması adına girişimlerde bulunurken, Halide Edib de eserlerinde milliyetçi Türk kadın karakterini sıkça işlemiştir. Alman Edebiyatının bir temsilcisi olan Elfriede Jelinek'de Almanya'da kadın konusuyla ilgili çalışmalar veren yazarlar arasına örnek olarak gösterilebilir. Fatma Aliye muhafazakâr yapıya sahip bir yazardır ancak kadınlara da toplum içerisinde eşit haklar verilmesi adına çalışmalar yapmıştır. Türkiye'de kadınların da tekeşlilik, boşanma gibi konularda söz sahibi olmaları gerektiğini savunmuştur. Halide

Edib ise eserlerinde, aslında kadınların da vatan konularında erkekler kadar koruyucu olduklarını, kadınların tek görevinin evinde çocuklara bakmak olmadığını işlemiş, kadını güçlü bir karakter olarak göstermiştir. Elfriede Jelinek ise eserlerinde daha çok kadın bedenini ve kişilerin toplumun baskıları yüzünden kendi bedenlerinde oluşabilecek yabancılaşma durumunu ele almıştır.

2.4. Türk-Alman Edebiyatında Kaleme Alman Eserlerde Kadın İmgesi

Buraya kadar Türk edebiyatında ve Alman edebiyatında kadın imgesine yer vermeye çalışılmıştır. 1950'lerden itibaren Almanya'ya gerçekleşen kitlesel göç hareketleriyle birlikte Alman toplumu yarım asır içerisinde çokkültürlü bir topluma dönüşmüştür. Bu süre zarfında farklı kültürlerden gelen etnik gruplar içerisinde de yazarlar ortaya çıkmış ve Alman edebiyatında bu yazarların nereye dahil edileceği konusu uzunca bir süre tartışılmıştır. En temel sınıflandırmalar arasında karşımıza Konuk İşçi Edebiyatı (alm. *Gastarbeiterliteratur*), Göçmen Edebiyatı (alm. *Migrantenliteratur*), Yabancı Edebiyatı (alm. *Ausländerliteratur*) çıkmaktadır. Alman toplumunun kendisini göç alan bir ülke ve çokkültürlü bir toplum olarak kabul etmesiyle birlikte günümüzde Almanya'da Kültürlerarası Edebiyat (alm. *Interkulturelle Literatur*) alanı oluşmuştur. Bu alan içerisinde de yazarların etnik kökenine göre alt sınıflandırmalar yapılmıştır. Türk-Alman Edebiyatı (alm. *Deutsch-türkische Literatur*) da Türkiye'den göç etmiş yazarları ve ailesinin geçmişinde göç olan Türk kökenli yazarları kapsamaktadır. Bu eserlerin birçoğunun ana temasında Almanya'ya göç eden Türkler ele alındığından söz konusu eserlerdeki kadın imgesine yer verebilmek için ayrı bir başlık açmayı tercih ettik.

Göçmen edebiyatının birinci nesil yazarlarından sayılan Yüksel Pazarkaya, Euripides'in *Medeia*'sından etkilenip ele aldığı *Mediha* adlı eserinde Türk bir kadının Almanya'da çalışan eşinin yanına gitmesiyle başlayan olayları anlatmaktadır. *Mediha* ve Hasan Türkiye'de bir köyde ikamet etmektedirler ve ailelerin tüm karşı görüşlerine rağmen evlenmeyi başaramışlardır. Daha sonra Hasan'ın çalışmak için Almanya'ya gitmesiyle birlikte orada yeni bir yaşam kurulmuştur ve Hasan'ın en öncelikli amacı karısı *Mediha*'yı çocuklarını Almanya'ya getirebilmektedir. Bunun için bir danışmana danışır ve Almanya'da evlenip sürekli oturum alarak ailesini getirebilmeyi hedeflemiştir. İlk başlarda bu sahte evliliği ailesini getirebilmek için mantıklı bulsa da ailesi geldikten bir süre sonra Hasan'ın fikirleri hızla değişmeye başlamıştır.

“Mediha’da Pazarkaya bir Türk erkeğinin yeni bir ülke olan Almanya’da gözlerini yeniden açmasını ve bununla birlikte zihnindeki güzel ve çekici kadın imgesinin değişmesini, ayrıca ilk defa bir Türk kadını bir Alman kadını ile karşılaştırmasını kaleme almıştır” (Er, 2013: 27).

Almanya’ya gelmesiyle birlikte kafasındaki kadın imgesi değişen Hasan, Mediha’dan 20 yaş büyük Alman bir kadına aşık olmuş ve ailesini terk etmiştir. Bu olaylarla birlikte delirmeye başlayan Mediha, çocuklarını eşine göstermemek için elinden geleni yapmış fakat Hasan her seferinde onları bulmayı başarmıştır. Eşinin canını yakabilmek için çocuklarını öldürmeyi çare olarak gören Mediha, sonunda büyük bir buhranın içine düşüp Alman kadının kendisinden güzel olduğunu kabul etmiştir. Eşini ve çocuklarını kendi hayatındaki kutsal öğeler olarak gören Mediha, bütün çabalara rağmen Hasan’ı seçtiği yoldan döndürmeyi başaramamıştır. Bu eserde Yüksel Pazarkaya, ülke değiştiren bir adamın kafasındaki güzellik algısının ve kadın imgesinin nasıl değişebileceğini ve kocasının izinden hiçbir şey düşünmeden gurbete giden bir kadının, eşini kaybetmemek için gösterdiği çabalara rağmen giderek nasıl yalnızlaştığını işlemiştir. Eserdeki kadın imgesi, geleneklerine sıkı sıkıya bağlı kalmaya çalışan ve toplum tarafından kadınlara dayatılan erkeğin aile içindeki kutsallığı Mediha’nın kendi gururunu ve kadınlığını bir kenara bırakıp erkeğini evine döndürmek için çabalayan ve böylece kendi karakterini ve varoluşunu silikleştiren bir kadın olarak karşımıza çıkmaktadır. (Pazarkaya, 1993).

İkinci nesil göçmen edebiyatının bir temsilcisi olan Emine Sevgi Özdamar’ın *Mutterzunge (Annedili)* eseri; *Mutterzunge, Großvaterzunge, Karagöz in Alamania ve Karriere einer Putzfrau* şeklinde dört kısa hikâyeden oluşmaktadır. İlk iki hikaye ise birbirinin devamı niteliğindedir. Çalışmanın bu kısmında ise ilk iki hikaye incelenmektedir.

Eserde karşımıza Almanya’ya geldikten sonra Annedili’ni kaybettiğini düşünen bir kadın karakter çıkmaktadır. Nereye ait olduğunu bilmeme duygusu, kimlik çatışması eserde açık bir şekilde işlenmiştir.

Eserin kahramanı, anne dilini bulduğu zaman kendini ve benliğini bulabileceğini düşünmektedir. Fakat öncelikle annedilini bulmanın tek yolunun dedediline ulaşmaktan geçtiğini düşünür. “Ich wollte zurück zum Großvater, dass ich dann den Weg zu meiner Mutter und Mutterzunge finden könnte” (Özdamar, 2013: 47).

Harf inkılabı ile geçmişiyile bağlarının koparıldığını düşünen kahraman, önce dededilini bulup ardından da annediline ulaşacağı inancıyla Arapça dersi almaya karar verir.

“Ich werde zum anderen Berlin zurückgehen. Ich werde Arabisch lernen, das war mal unsere Schrift, nach unserem Befreiungskrieg, 1927, verbietet Atatürk die arabische Schrift und die lateinischen Buchstaben kamen, meine Großvater konnte nur arabische Schrift, ich konnte nur lateinische Alphabet, das heißt, wenn mein Großvater und ich stumm wären und uns nur mit Schrift was erzählen könnten, könnten wir uns keine Geschichten erzählen. Vielleicht erst zu Großvater zurück, dann kann ich den Weg zu meiner Mutter und Mutterzunge finden. Inschallah” (Özdamar, 2013: 12).

Kahraman hemen bir Arapça hocası bulur ve annediline giden yolda ilk temelleri atar. Bir süre sonra ise hocası Ibn-i Abdullah ile aralarında tutkulu bir aşk başlar. Arapçayı öğrenmeye başladıkça Ibn-i Abdullah’a olan tutkusu da hayranlığı da artmaktadır. Zaman ilerledikçe ve dili öğrenmeye devam ettikçe kahramanın kendi benliğinde bir şeyler bulmaya başladığı görülür. Artık kendine karşı hissettiği yabancılık eskiye göre çok daha azdır. Her geçen gün kendini daha tamamlanmış bir birey olarak hissetmektedir.

Emine Sevgi Özdamar’ın ele alınacak bir başka eseri ise *Die Brücke vom goldenen Horn (Haliçli Köprü)*’dur. Yazar bu eserde, ailesinin tüm karşı çıkışlarına rağmen Türkiye’den Almanya’ya tiyatro okumak için giden bir kadının yaşamını kaleme almıştır.

Kahraman Almanya’ya işçi olarak gelir ve Almanya’da tiyatro okumayı hayal etmektedir. Eser iki ayrı bölümden oluşur. İlk bölüm *Der beleidigte Bahnhof* ikinci bölüm *Die Brücke vom Goldenen Horn*’dur. Eserde ele alınan karakteri, genç yaşta çalışmak ve kazandığı parayla hayallerini gerçekleştirmek için Almanya’ya gelen bir kadındır. Özdamar, bu eserde kadın karakterin adından bahsetmemektedir. Kahraman, Almanya’ya geldikten sonra diğer işçilerle birlikte *womaym* (Wohnheim) da kalmaya başlar. Hayatı sadece iş yeri ve uyuduğu yerden ibarettir ve eserde bu sıkışmış yaşamdan şöyle bahseder:

“Die ersten Wochen lebten wir zwischen Wonaymtür, Hertietür, Bustür, Radiolampenfabriktür, Fabriktoiletentür, Wonaymzimmertisch und Fabrikgrüneisentisch” (Özdamar, 2002: 27).

Yazar eserde ailesini ve sevdiklerini geride bırakıp Almanya'ya çeşitli umutlarla gelen insanların hissettiği yalnızlık ve hasret duygularına da vurgu yapmıştır.

“Wenn wir uns im Spiegel anschauten, lief keine Mutter, kein Vater, keine Schwester hinten im Raum an uns vorbei. Im Spiegel sprachen unsere Münder nicht mehr mit der Mutter oder Schwester. Wir h rten nicht mehr ihre Stimmen, ihr Kleiderfl stern, ihr Lachen vor dem Spiegel als einsame Menschen” ( zdamar, 2002: 40).

Bu yalnızlık bir süre sonra kahramanın kendi kültürü ve içerisinde bulunduğu Alman kültürü arasındaki farklılıkları keşfetmeye başlamasına sebep olmuştur. Ardından da Türkiye’de gerek ailesi gerek toplum tarafından  ğrendiği değerler ve Almanya’da g rd ğu yaşam tarzı kafasını karıştırmaya başlar. Kahraman, özellikle bakirelik konusunda ciddi problemler yaşamaktadır. Bir yandan içerisinde doğduğu ve yetiştiği kültürden öğrendiklerini düşünüp evlenmeden önce biriyle cinsel ilişki yaşamasının hiç doğru olmadığına inanırken, bir yandan da Almanya’daki kadınların bakirelik konusunu hiç umursamadıklarını gördükçe de artık bu durumdan kurtulmak istemektedir.

“ zdamar betont in ihrem Werk mehrmals das Thema Jungfr ulichkeit, indem sie die Jungfr ulichkeit als einen Diamanten beschreibt. Nach groen K mpfen mit ihrem Gewissen nimmt sie sich vor ihren Diamanten loszuwerden” (Arabacıoğlu, Balkaya, 2020: 72).

Eserdeki ana kahraman bir kadının bakireliğini kaybettiğinde de hayat seyrini normal bir şekilde sürdürebileceğini düşünmekte fakat buna en çok da kendini inandırmaya çalışmaktadır. Kendi içerisindeki yaşadığı gelgitler ve kimlik karmaşası, onun karakteriyle çatışmasına sebep olmuştur.  zdamar eserde, kadının iki kültür arasında yaşadığı çatışmayı açık bir şekilde gözler önüne sermektedir. Bir kadının yetiştirildiği inançları ve ardından yaşam süresince karşılaştığı inançlar arasında nasıl bir sıkışmışlık yaşayabileceği gösterilmektedir.

Türk-Alman Edebiyatı’nda kadın figürü incelendiğinde ele alınması gereken eserlerin arasında Feridun Zaimoğlu’nun *Lelya* ve Saliha Scheinhardt’ın *Frauen, die sterben, ohne dass sie gelebt h tten* bulunmaktadır. Lelya, Anadolu’nun küçük bir kasabasında beş çocuklu bir ailenin en küçük kızıdır. Lelya eserinde baskın baba figürü  n plandadır. Eserde Lelya’nın evlenmeden önceki ve evlendikten sonraki yaşamı kaleme alınmıştır.

Frauen, die sterben, ohne dass sie gelebt hatten eserinde ise Suna ve Suna'nın annesi eserdeki en belirgin kadın figurleridir. Suna'nın aile evinde baba figuru Leyla'da olduğu gibi baskıcı bir kişilik değildir. Eserin ana kahramanı Suna zorluklara gogus geren, yaşadıkları butun zorbalıklara rağmen sabırlı olmayı deneyen, eşi tarafından bastırılmış ve eziyet gormuş bir kadın olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bu iki eserdeki kadın imgesi çalışmanın bir sonraki bolumunde daha ayrıntılı bir şekilde işlenecektir. Eserlerden çalışmanın bu bolumunde kısaca bahsedilmesinin sebebi, her iki yazarın da Turk-Alman Edebiyatı'nın onemli birer temsilcileri olmalarıdır.

BÖLÜM 3: FERİDUN ZAIMOĞLU’NUN *LEYLA* ADLI ESERİ İLE SALİHA SCHEINHARDT’IN *PUSUDA KİN* VE *FRAUEN, DIE STERBEN, OHNE DASS SIE GELEBT HÄTTEN* ADLI ESERİNDE KADIN İMGESİNİN İNCELENMESİ

3.1. Feridun Zaimoğlu Hayatı Ve Edebi Kişiliği

3.1.1. Feridun Zaimoğlu’nun Hayatı

Feridun Zaimoğlu, 1964 yılında Bolu’da dünyaya gelmiştir. Babası Almanya’da deri fabrikasında iş bulan Zaimoğlu, ailesi ile henüz beş aylıkken işçi göçüne katılıp uzun bir tren yolculuğuyla Berlin’e gitmiştir. Aile sonrasında daha iyi bir iş bulma ümidiyle Münih’e taşınmıştır. Feridun Zaimoğlu’nun asıl Almanya anılarının başladığı yer Münih olarak geçer. Zaimoğlu Münih’te tıp ve sanat eğitimine başlar, resimle uğraşır fakat yazmaya olan büyük ilgisinden dolayı okulu yarıda bırakır. Zaimoğlu yazmaya önce şiirle başlamış ancak şiirlerinin yeteri kadar ilgi görmediğini farkedince yazma eylemine ara vermek durumunda kalmıştır. “Yazar, yazın- sanat arasındaki eğilimini şöyle açıklar: Ben tipik bir öğrenim bırakma şampiyonuyum ve sanatımı tıpkı tıp öğrenimim gibi yarıda bıraktım. Yani, ben çekinik bir ressamım” (Can, 2011: 144). Zaimoğlu 2014’te tekrar başladığı yazın hayatında, deneme, öykü, tiyatro eseri gibi eserler verdikten sonra, 2015 yılında *Kanak Sprak* eserini yayımlamıştır.

“Im Stadtteil Gaarden seiner Heimatstadt Kiel sprach er mit Rappern, Zuhältern, Kleinkriminellen, Arbeitslosen – den "randständigen", aber gleichzeitig, wie Zaimoglu sagt, "virilen" und "vitalen" Jungmännern der türkischen Gemeinschaft. Er ließ sie reden über Gott und ihre Weltsicht und suchte nach einer adäquaten Übertragung ihres wilden Sprachgemischs ins Deutsche. Genial (und extrem marktgängig) war der Name, den Zaimoglu für das Idiom erfand: Kanak Sprak” (Gaschke, 20017).

Ayrıca Koppstoff, Liebesmal, Zwölf Gramm Glück, Leyla, Hinterland, German Amok yazarın kaleme aldığı önemli eserlerdir. Zaimoğlu aynı zamanda 1994 yılında Cavis-Medya, 2002 yılında Friedrich Hebbel, 2010 yılında Kiel Kenti Ödülü, 2016 yılında Berlin Edebiyat ödülü ve daha birçok ödüle layık görülmüştür.

3.1.2. Edebi Kişiliği

Feridun Zaimoğlu, eserlerinde tek bir konuya değil -alanın disiplinlerarasılığı göz önünde bulundurulduğunda- birçok farklı konuya parmak basmaktadır.

“Asimilasyondan Entegrasyona” çağrılı tezi ve Kanak adının, kavramlaşması, bir kültür tartışmasının eksenini oluşturmasıyla en az iki kuşağın temsilcisi sayılır. Zaimoğlu, Almanya’da yaşayan Türkler için bir idol, hiphop kültürüyle haşır neşir olanların, kimlik takıntısıyla kavgalı çevrelerin kült ismi olarak anılmaktadır. Dini imgeleri, küfürlü, cinsel, hatta pornografik anlatı uçlarıyla anlatmada sınır tanımaz; mevcut düzene boyun eğmeyen, uyruk pususuna düşmeyen insanları simgeler” (Savaş, 2011: 79).

“Ben garip kitaplar yazarak burjuvaya hitap etmek yerine, güncel yaşamın güzelliklerini ve pisliklerini yazarak herkese hitap ediyorum” (Hürriyet. 2005). Zaimoğlu, yazın hayatında moderniteyi ve gelenekselliği kaleminin dışında bırakarak, her sınıftan ve her nesilden insana hitap etmeyi tercih etmiştir. Leyla isimli eseri haricinde, eserlerinde kullandığı argo üslubü ile uzun zaman eleştirilerin odağında kalmayı başarmıştır. Zaimoğlu bir röportajında, gelecekte de yaramaz kitaplar yazacağını, yaşamın kendisinin de yaramaz olduğunu ve uslu kitapların yaşamı anlatamayacağını savunmuştur. (Hürriyet. 2005).

Zaimoğlu, eserlerinde çoğunlukla kimlik karmaşası yaşayan ikinci kuşağın sorunlarını, toplumda kabul görmeyen, iki dil ve iki kültür arasında sıkışıp kalan ve iletişim problemi yaşayan gençleri, kadınların göç evresinde karşılaştığı sorunları ve bunun beraberinde getirdiği bunalımların gündelik hayatı nasıl karmaşık bir hale getirdiğini işlemiştir.

“35 senedir Almanya’dayım kendimi ispatlamak için Alman kökenli Almanlardan iki kat fazla efor harcamam gerekti. Hayat bana iki alternatif sundu. Ya ‘Yüzünüzü şeytan görsün’ deyip Alman toplumuna küsecektim ya da kendimi frenleyecektim. Frenledim, özgüvenimi yanıma aldım ve yola çıktım. Biz Almanya’da acayip bir kavga içindeyiz. Asimilasyon kavgası sürüyor. Almanlar Türklere ‘Bize ayak uyduracaksınız. Size baktığımızda aynaya bakmış gibi olacağız’ diyorlar. Bu delilik. Karşı koyuyoruz. Benimki bireysel bir bakış açısı. Zorbalığa karşı tepki veriyorum” (Hürriyet, 2005).

diyerek Almanya’da yaşayan Türk kökenli bireylerin karşılaştıkları zorlukları açıkça dile getirmiştir.

3.2. Feridun Zaimoğlu’nun Leyla Eserinde Kadın İmgesi

Feridun Zaimoğlu Leyla eserinde Anadolu’nun örf ve adetlerine göre yaşayan bir aile örneğini ele almıştır. Eserin temelinde, eserin başkahramanı olan Leyla’nın ailesinde, okulunda, sosyal çevresinde ve daha sonra da evlendiği erkek ile birlikte olan yaşam süreci ele alınmıştır.

3.2.1. Emine: Leyla’nın Annesi

Eserde Leyla’nın annesi küçük bir köyde yetişmiş, zamanın savaş ve sömürü olaylarında ailesi katledilmiş ve askerler tarafından tecavüze uğramış mağdur bir kadındır. Daha sonra Halit ile (Leyla’nın babası) evlenen kadının çilesi Halit hayata gözlerini yumana kadar devam etmiştir. Evdeki anne imgesi sindirilmiş, ezilen ve geleneksel yaşam tarzını benimsemiş, eşine her türlü hizmet etmekle sorumlu bir kadındır.

“Bin ich froh? Ist mein Mund dort, wo Gott ihn hingesetzt hat? Das Gesicht ist die Palastjurte der Seele. Sagt meine Mutter. Sie streicht mir Olivenöl auf die trockenen Lippen und verhängt nach dem Befehl ihres Mannes den Spiegel” (Zaimoğlu, 2006: 10).

Eserdeki anne kocası tarafından bastırılmış bir kadındır. O ancak kocası izin verdiği zaman ayağı kalkabilir, kocası izin verdiği zaman oturabilir ve konuşabilir. Her zaman ve her durumda itaatkâr olmak zorundadır. Aksi taktirde sadece kendisi değil çocukları da şiddete maruz kalmaktadır.

“Meine Mutter ruft nach meiner zweiten Schwester, nach meinen beiden Brüdern. Ruhe muss einkehren, hier auf der Stelle, wir wissen es alle, und jeder macht, was er muss, jeder hustet und schluckt, um später nur noch eine schwache Stimme zu haben. Ich sehe ihn kommen. Sagt meine Mutter. Auf den angewinkelten Armen Yasmins liegt die gebügelte, gestärkte und gefaltete Pyjamahosen. Seine Pantoffeln halte ich mit meiner rechten Hand zusammen, die Spitzen sind gerade ausgerichtet. Das älteste und das jüngste Kind, wir warten an der Tür hinter der Schwelle. Meine Mutter steht reglos am Fenster, sie wird seine Wünsche erfüllen” (Zaimoğlu, 2006: 11).

Eserdeki baba imgesi ailenin bütün üyeleri üzerinde korku hakimiyeti kurmakta ve özellikle de anneyi her isteğini yerine getirmek zorunda olan bir mekanizma olarak kullanmaktadır. Bütünüyle sindirilmiş bir pozisyonda olan anne, çocukları ve kocası arasında denge görevini üstlenmiştir. Çocuklarının yerine şiddet görmüş, onlar adına aşağılanmış ve ev içerisinde cereyan eden her türlü olumsuzluğa sebep olarak gösterilmiştir.

“Du musst mir dankbar sein, sagt Halit, aber du bist eine undankbare armenische Nutte. Du hast kein Viertel Anstand, nicht in der vergifteten Milch deiner Brüste, nicht dort, wo diese fünf Tiere herausgekommen sind. Nicht in deinen Augen, nicht in deinen Händen... Er wirft mit einem harten Gegenstand aus seiner Jackentasche nach ihr. Ihre Angst ist echt, sie darf nicht weggucken. Der Gegenstand prallt an ihrem Arm ab. Kein Schmerzschrei. Jetzt setzt sie sich in den dunkelsten Winkel des Zimmers und blickt auf den Boden” (Zaimoğlu, 2006: 11-12).

Eserdeki karşımıza çıkan anne ise tüm bu aşağılanmalara rağmen sessizliğini korumuş ve sonuna kadar itaat etmeye devam etmiştir.

“Sie hat ihn daran gehindert, seine Wut an uns auszulassen, sie ist dazwischengegangen und hat die Schläge abgefangen” (Zaimoğlu, 2006: 30).

Evdeki eril gücün hakimiyeti eserde açık bir şekilde işlenmiştir. Ataerkinin toplum ve aile üzerindeki etkilerinden biri de kadınların aile içerisinde fazla söz hakkına sahip olmamalarına ve eşlerinin buyruklarının altında yaşamak zorunda kalmalarına sebep olmuştur. „Ataerkil aile, tıpkı devlet gibi, reisi olan toplumsal bir kurumdur. Ataerkil düzen, yoksul bir köylü bile olsa, erkeğe, aile içinde reis olma hakkını vermiştir“ (Erdem, 2012: 118).

“Sie darf ihm nichts erwidern, es würde ihn dazu anstacheln, mit der Zuchtrute auf uns loszugehen” (Zaimoğlu, 2006: 81).

Emine evdeki bastırılmışlıktan dolayı sessiz bir karakter olarak karşımıza çıkmaktadır. Neredeyse hiçbir şeye karışmayan, çok fazla konuşmayan, kendi iç dünyasıyla baş başa yaşayan bir kadındır.

“Sie ist dazu erzogen worden, gegen kleine Münze Dienst zu tun. Man kann sie, man kann mich und meine Schwestern und Brüder leicht in den Staub stoßen. Ihr Mann setzt meine Mutter auf Stubenarrest, sie fügt sich dem Ausgangsverbot. Sie bleibt

lange Stunden des Tages zu Hause, richtet hier einen Schaden, glättet dort einen Schonbezug, und am Abend da man ihr die Müdigkeit ansieht und sie sich nur zitternd auf den Beinen hält, wischt sie die Arbeitsflächen, oder häkelt an einem Sofalehenschoner” (Zaimoğlu, 2006: 194).

Fakat söz konusu çocukları olduğu zaman da gerektiğinde kocasının yumruklarının önüne atlıyor, gerektiğinde de babadan çocukları hakkında birçok şey gizliyor. Anne özellikle eserin başkahramanı olan Leyla’ya çok düşkündür. Leyla’nın gerekli eğitimi alması ve onun gibi bir kadın olmaması gerektiğini her fırsatta kızına dayatmaya çalışmıştır.

“Lernen, sagt sie, damit aus dir nicht so ein Frauengegenstand wird wie ich. Und jetzt mach dich auf den Weg” (Zaimoğlu, 2006: 103).

Eserdeki anne imgesi aynı zamanda batıl inançlara çok fazla inanan ve bu hurafeleri çocuklarını eğitmek için kullanan bir kadındır. Anadolu kültüründe batıl inanç, yaygınlaşmış, ve gündelik hayatın ayrılmaz bir parçası hâlini almıştır (Çiçekler, 2019: 172). İçerisinde yaşadıkları toplumun kendi kültürüne yansımış olan bu hurafeler annenin de aile içerisinde eğitim verirken referans aldığı bilgiler olmuştur. Leyla eserin bir bölümünde annesinin onu ve çocuklarını yetiştirirken öğrettiği bilgileri anlatmıştır:

“Ich darf mir die Fingernägel nicht nachts schneiden. Die Dämonen schnappen nach den Nägeln, schlucken sie herunter, bekommen einen Wanst, und weil sie auf allen vielen kriechen, hört man dann, wie ihre dicken Bäuche über den Boden schleifen. An Dienstagen ist Hausputz verboten, es bringt Unglück, Glas und Porzellan geht zu Bruch, man verstaucht sich einen Knöchel, oder ein tollwütiger Hund schnappt nach den Fußknöcheln. Man darf dem Gast, der wieder abreist, nicht hinterherputzen. Man darf die Kehrrute nicht hinter die Tür stellen. Ein Unterteufel aus der Höllengrotte setzt sich sofort auf die Schultern der Putzfrau und reitet sie ins Unglück” (Zaimoğlu, 2006: 86).

Bütün bu geleneksel kalıplara sıkıştırılmış ve bastırılmış kadın imgesinin yani sıra annenin eserin birkaç bölümünde bu alışa gelmişliği yıktığı ve çocuklarının arkasında güçlü ve dağ gibi duran bir kadına dönüştüğü karşımıza çıkmaktadır. Örneğin ailenin erkek çocuklarından Cengiz, babasına sonsuz saygı duyan ve onun gözündeki değerini arttırmak için her türlü davranışı yapabilecek bir çocuktur. Bu yüzden çoğu zaman evde olanları babasına anlatır ve babasının her hareketinde onun arkasında olur. Ailenin diğer üyeleri bundan memnun olmasa da Cengiz’in babasına anlatmaması için bir şey

söyleyemezler. Bir gün baba hapishaneye girer ve cezasının bitmesine yakın aile fertleri arasında bir diyalog geçer. Cengiz babasının gelmesine çok az kaldığını ve herhangi olumsuz bir durum yaşanırsa bunu babasına anlatmak zorunda kalacağını ima eder. Ailenin yaşça daha küçük erkek çocuğu Tolga ise Cengiz'in babalarına bir şeyler anlattığı takdirde onun da Cengiz'le ilgili bazı şeyleri babasına anlatabileceğini söyleyip göz dağı verir. İki kardeş arasında gergin bir konuşma başlar. Bunun üzerine anne kendinden beklenmedik bir şekilde Cengiz'i tehdit eder ve aralarındaki diyalog şöyle gerçekleşir:

“Der Ehrlose steckt im Gefängnis, mein Sohn, sagt meine Mutter im Türhahnen, ich liebe dich, ich gebe mein Leben für dich hin. Doch ich lege jedem Verräter das Henkerseil um den Hals, auch wenn er mein Sohn ist. Hast du mich verstanden? Djengis starrt sie lange an, der Zuckerwürfel fällt ihm aus der Hand, er hebt ihn auf und schaut wieder auf” (Zaimoğlu, 2006: 181).

Yani bu eserdeki anne figürü cefakâr, ailesine ve çocuklarına bağlı, her koşulda eşine bağlı kalan ve hizmette kusur etmeyen bir kadın olarak karşımıza çıkmaktadır. Eserde karşımıza çıkan anne imgesi, eril toplum düzeninin kadınların ev içindeki konumunu nasıl sınırlandırdığını ve birey olarak var olma haklarını nasıl gasp ettiğini göstermektedir.

3.2.2. Yasemin: Leyla'nın Büyük Ablası

Leyla'nın iki ablası vardır. Yasemin büyük ablasıdır. Diğer abla Selda'ya göre Yasemin daha çok Leyla üzerinde otoriterliğiyle karşımıza çıkmaktadır. Ev içerisinde bastırılmış olmanın mutsuzluğunu en küçük çocuk olan Leyla üzerinde uygulamak isteyen abla, kendi kalıplaşmış doğrularını Leyla üzerinde uygulamaya çalışmaktadır.

Eserin bir bölümünde Leyla ilk kez regl oluyor ve Yasemin'den yardım istiyor. Yasemin Leyla'ya yardım ettikten sonra aralarında şöyle bir diyalog geçiyor:

“Ab heute wirst du dich von den Männern fernhalten, ist das klar?!

Ich spiele doch nur mit meinen Freundinnen, sage ich, ich habe auch mit dem Kätzchen gespielt, bis es verschwunden ist.

Es wird nicht mehr gespielt, schreit sie und versetzt mir wieder eine Ohrfeige. Du bist wie der Mann meiner Mutter, sage ich” (Zaimoğlu, 2006: 113-114).

Aslında Yasemin'in öfkesi Leyla'ya değil, hayattadır. O mutsuz bir kadındır. Yaşamak istediği hayat aslında çok başkayken, içinde yaşamak zorunda olduğu hayat bambaşkadır.

Eserde Yasemin'den güzel bir kadın olarak bahsedilmektedir. Ayrıca Yasemin evde düzenli olarak kadın dergilerini karıştırmakta ve orada gördüğü bakımlı ve pahalı giyimli kadınları uzun uzun incelemektedir.

“Der Kerzengerade Rücken meiner Schwester, ihr kurzes aufgekämmtes Haar: nicht umsonst blättert sie in Modemagazinen, von hinten nach vorne, starrt lange auf die schönen Frauen in teuren Kostümen. Wenn sie auf eine Frau mit einem transparenten Automobilschleier stößt, sieht sie sich an diesem Bild satt” (Zaimoğlu, 2006: 262).

Yaşamak istediği ve yaşamak zorunda olduğu hayat arasında sıkışıp kalan Yasemin karakteri, eser boyunca diğer kardeş Selda'ya göre daha asabi, sinirli ve kurallara bağlı yaşayan bir kadın olarak karşımıza çıkmaktadır.

3.2.3. Selda: Leyla'nın Küçük Ablası

Selda, Leyla'nın küçük ablasıdır. Yasemin'in tersine Selda, evde hiçbir şeye karışmayan, kendi dünyasında yaşayan, sessiz, sakin bir kadındır. Selda evde olan bitenleri çoğu zaman bir köşeden sakinlikle takip eder. Sorgulamayan, sesini yükseltmeyen, her şeye karşı uyum gösterebilen bir karakter olarak karşımıza çıkmaktadır.

“Meine schöne stille Schwester Selda: Sie hat kein eigenes Leben, sie geht zur Schule oder nicht, sie atmet oder nicht, sie wird krank und dann wieder gesund, und in der Zeit dazwischen lebt sie, ohne aufzufallen, und vielleicht beschwert sie sich über einen Hautmakel, oder schreit im Anblick einer kleinen Spinne, die am Badezimmerfenster ihr Netz knüpft. So ist sie: nicht auffällig” (Zaimoğlu, 2006: 173).

Evdeki baskın baba imgesi ve aile içerisinde kadını değersiz görme durumu, evde yaşayan kadınların her birinin psikolojilerini farklı şekilde etkilemiştir. Anne tamamen itaatkâr bir kadın olarak karşımıza çıkarken, Yasemin daha asabi bir kadındır. Leyla kız kardeşler arasındaki en başına buyruk ve asi olanıdır. Selda ise daha önce de belirtildiği gibi sadece günlük rutinleri yerine getiren ve yaşamdan zevk almayan bir kadın olarak ele alınmıştır.

3.2.4. Manolya: Leyla'nın En Yakın Arkadaşı

Manolya eserde asi, başına buyruk, kalıpların dışında yaşamaya çalışan bir kız çocuğu olarak karşımıza çıkmaktadır. Aşiret reisi bir babanın kızı olan Manolya, yaşadıkları

küçük kasabanın dayattığı örf ve adetleri kabul etmeyen, kalıplaşmış yargılarla dalga geçen bir karakterdir. Leyla ile aynı okulda eğitim görmektedirler.

Manolya bir gün sokakta başından geçenleri Leyla'ya anlatır. Sokakta bir erkek Manolya'ya laf atar ve Manolya'da sonrasında olanlardan şöyle bahseder:

“...er ist stehengeblieben, ich bin stehengeblieben, und dann hat er gesagt: Deine Bomben sinde eine Sensation! Verstehe ich nicht, sage ich, nachdem ich darüber nachgedacht habe. - Überleg doch mal! Deine Bomben sind eine Sensation. Was kann er wohl damit gemeint haben?! Manolya blinzelt mich an, und dann blinzelt sie ihre Brüste an, und als ich es begreife, werde ich sofort rot und will sie zur Umkehr nach Hause überreden. -Wusste ich es doch! Sagt sie, du bist eine Tugendrose. - Selber Tugendrose, sage ich, der Junge hat deine Ehre verletzt. -Sehe ich verwundet aus? -Nein, nicht du, ich meine deine Frauenehre. -Wieso denn? Sagt sie, das ist ein netter Junge. Nicht daß du mich falsch verstehst, er interessiert mich nicht. Außerdem hat ihn danach aller Mut verlassen, und er ist weggerannt, als wäre ein Geist hinter ihm hergewesen. Es ist also kein Unglück passiert, sage ich, Manolya versetzt mir einen leichten Stoß mit dem Ellbogen, und ich stoße sie lachend weg, das gehört zu unserem Spiel” (Zaimoğlu, 2006: 143).

Manolya, Leyla'nın tam tersi bir karaktere sahiptir. Leyla öğrendiği ve çevresinden duyduğu kalıpların içine sıkışmış bir kızdır. Toplumsal normlar Leyla için çok önemlidir. Fakat Manolya bu tarz dayatmaları umursamadan yaşamaktadır.

“Und wieso treibst du dich herum? sage ich.

Ich habe mich von zu Hause fortgeschlichen, sagt Manolya, ohne Erlaubnis natürlich. Ich bin wie ein Dieb aus dem Fenster herausgestiegen. Was soll ich im Bett liegen und schlecht träumen?... Jetzt bist du dran, was ist denn dein Auftrag?

Ich muss den Vater nach Hause bringen, sage ich und schaue weg, Manolya hat die Angewöhnheit, jedem Menschen unverschämt in die Augen zu blicken, auch im Dunkeln, ein fester unverwandter Blick beschwört eigentlich nur Unheil” (Zaimoğlu, 2006: 198-199).

Buradan da anlaşılacağı üzere Manolya, ufak bir kasabada yaşamasına rağmen geceleri evden kaçan, kimsenin gözlerinin içine bakmaktan çekinmeyen bir kızdır. Manolya'nın bu cesur karakteri ise tam tersi bir şekilde yetiştirilmiş olan Leyla'nın tuhafına gitmektedir.

“... sie habe genug von Mädchen, die glaubten, eine Frau müsse sich beherrschen, ein Mädchen gelte doch nur dann als ehrenhaft, wenn es sich zeit seines Lebens tot stellte, sogar dann, wenn es einmal im Monat blute” (Zaimoğlu, 2006: 231).

Manolya dönemin cinsiyet kalıplarının dışında çok daha farklı bir bakış açısıyla çıkıyor karşımıza. Eski ufak kasaba yaşantılarında kadınların eşleri olmadan dışarıya çıkmaları, kız çocuklarının başı boş gezinmeleri hoş karşılanan ahvallerden değildi. Eğer bir kadın veya kız çocuğu başına buyruk hareket ediyorsa, toplum tarafından “erkek gibi kız” damgası verilirdi. Eserde de Manolya’ya bu benzetmeyi yetiştirilme tarzından dolayı Leyla yapıyor.

“Eigentlich steckt sie im falschen Körper, sie benimmt sich fast immer wie ein Junge” (Zaimoğlu, 2006: 231).

Manolya ise kendi annesiyle arasında fikirsel olarak büyük farklar olduğunu su cümlesiyle dile getiriyor:

“Für meine Mutter ist es wichtig, daß der Brautpreis stimmt, sagt Manolya, ich aber denke: seine Kußlippen müssen stimmen” (Zaimoğlu, 2006: 239).

Eserde Manolya’nın baba figürü Leyla’nın baba figüründen çok başkadır. Doğuda bir köyün aşiret reisi olan baba yazları ailesini de alarak köye gider. Bir gün Leyla ve arkadaşları Manolya ile köye tatile giderler. Orada yaşanan bir olay Manolya’nın babasının, kızının hayatına ne kadar saygılı olduğunu göstermektedir. Ayrıca Manolya’nın olaylar karşısındaki duruşu da onun cesur karakterini vurgulamaktadır.

Köyde Manolya’ya aşık olan Tan, Manolya’nın babasının da rızasını alarak onunla konuşmak için köyde yaşadıkları eve gelir. Fakat Manolya, babasının rızasını aldığına inanmaz.

“Ich komme mit dem Segen deines Vaters, meines Herrn, sagt er. ... Geh hin und rede mit ihr, hat er gesagt, ab jetzt bist du mein Kurrier, hat er gesagt, wenn meine Tochter dich wie letzte Nacht davonjagt, wirst du dich mir stellen. Erst dann hast du dir die schwere Strafe verdient” (Zaimoğlu, 2006: 250).

Öyle ki Manolya’nın babası kızının hayatıyla ilgili kararları kendisine bırakmaktadır. Kızının hayatına saygı duyan, verdiği kararlara destek olduğunu göstermek isteyen bir baba imgesi karşımıza çıkmaktadır.

3.2.5. Leyla: Evin En Küçük Kızı/ Metin'in Karısı

Leyla eserin başkahramanı ve ailede beş kardeşten en küçük olanıdır. Aile içerisinde çok fazla söz hakkına sahip değildir. Leyla, ailenin bütün üyelerinin kendi ideolojileri ve tabularına göre yetiştirilmektedir. Ayrıca evin diğer fertleri gibi Leyla'da babasından şiddet gören bir çocuktur.

“Er füllt den Türrahmen, ich beuge mich flink, drehe die Pantoffeln herum, stelle sie vor seine Füße auf den Boden, so daß er gleich hineinschöpfen kann. Es ist Stunde seiner Verrücktheit, seine Faust saust auf meinen Kopf, er setzt mir mit Hieben zu” (Zaimoğlu, 2006: 11).

Eserdeki baba anneye sürekli şiddet uygulamaktadır ve bütün bunlar Leyla'da dahil bütün çocuklarının gözü önünde gerçekleşmektedir. Yani Leyla, evin en küçük üyesi olsa da her şeyden haberdar bir çocuktur.

“Er schreit aus dem Schlafzimmer nach Emine, meine Mutter. Und sie steht auf und folgt dem Ruf, obwohl sie weiß, was sie erwartet, sie schließt die Tür hinter sich, damit wir nur hören, aber nicht sehen können” (Zaimoğlu, 2006: 12-13).

Leyla'nın babasına karşı beslediği tek his korkudur. Eserde babasından bahsederken *baba* kelimesi yerine *annemin kocası*, *karın doyuran*, *Halit* gibi kelimelerle hitap etmeyi tercih etmektedir. Bir gün Leyla'nın babası hapse girer. Normal şartlarda insanlar aile fertleri müşkül duruma düştüğünde üzülürken, Leyla o evde olmadığı için daha huzurlu olduğunu dile getirmektedir.

“Da wir nicht fürchten müssen, daß der Mann meiner Mutter, der Blutverspritzer, uns jeden Augenblick anfallen kann, essen wir im Frieden” (Zaimoğlu, 2006: 36).

Leyla'nın kadınlar ile ilgili konularda aile içerisinde nasıl yetiştirildiğini daha iyi anlayabilmek için su cümleye bakmak gerekir;

“Ein Gesetz in unserem Hause lautet: Es zeugt von Hochmut, wenn eine Frau gepreßte Kleider trägt. Weiße Wäsche ist eine Ehre für Frauen” (Zaimoğlu, 2006: 38).

Leyla'nın evinde her şey bir kulpa sıkıştırılmıştır. Her durum ve düşünce ya bir batıl inanç ile ilişkilendirilir ya da örf ve adetler bakımından ayıp sayılır. Leyla ise evdeki bu durumdan pek hoşnut değildir.

“Sollen sie mir die Hausgesetzte noch so heftig einschärfen, ich glaube nicht daran, ich glaube nicht” (Zaimoğlu, 2006: 87).

Leyla'nın annesi eserde bastırılmış, sessiz bir kadındır. Fakat anne, nasıl bir baskı altında yaşarsa yaşasın, çocuklarına karşı naif olmaktan hiçbir zaman vazgeçmemiştir. Özellikle evin en küçük kızı Leyla ile annesinin ilişkisi çok iyidir.

“Dein langes dunkelbraunes Haar. Weißkrönchen, mein Silberstern. ... Ein schöner Tag soll es für dich werden, mein Silberstern. Mit deinem langen Haar wirst du später junge Männer betören. Dein Mann wird die Türschwelle mit Honig bestreichen, und da du auf die Schwelle trittst, wirst du Wunderjahre wirken später, mit deinem Mann. Eine Frau mit langem Haar vollbringt Machttaten. Vergiss das nicht” (Zaimoğlu, 2006: 96).

Ayrıca Leyla ilk kez regl olduğuna bunu ilk önce büyük ablası Yasemin'e anlatır. Yasemin hayata karşı nefret dolu bir kadındır. O yüzden Leyla'ya karşı tavrı da çoğu zaman sert ve acımasızdır. Yasemin Leyla regl olduğu için ona kızar ve tokat atar. Daha sonra Emine Hanım – Leyla'nın annesi – onun yanına gider ve destek olur. Burada da annenin kızının bedeniyle ilgili önemli bir değişimde nasıl bir tavır sergilediği görölmektedir.

“Du bist heute eine Frau geworden, flüstert meine Mutter, nah an meinem Ohr, Weißkrönchen, mein Silberstern, mein schönes Mädchen ist jetzt eine Frau, was freue ich mich für dich” (Zaimoğlu, 2006: 114).

Leyla ev içerisinde olan bitenlerin hepsinden haberdardır. Fakat bunları kimseyle konuşmaya izni yoktur. Ablaları ve abileri bir şey olduğ u zaman Leyla'yı ya odasına ya da bahçeye gönderirler.

“Ich bin das jüngste Kind. Man hat mich dazu erzogen, nichts zu sehen und nichts zu hören, den Kopf abzuwenden und nichts zu wissen” (Zaimoğlu, 2006: 103).

Aile içerisinde yaşayan kadınlar, Leyla'yı namuslu bir birey olarak yetiştirmek için çabalamaktadırlar. Ablaları ve annesi Leyla'ya sürekli kadın olmak ile ilgili öğütler vermektedirler. Namuslu bir kadın nasıl olur, bir kadın kendini erkeklerden nasıl korur gibi konular Leyla'nın eğitimi için çok önemlidir.

“Wenn es nach meiner Mutter und Yasmin geht, sind Frauen wie überreife aufquellende Feigen, die Fruchtfliegen – die Männer – anziehen. Je mehr wir verbergen, desto besser für uns, sagen sie, und sie sagen auch, daß die Männer nur deshalb Kampfgesänge anstimmen und sich Axtkämpfe liefern, um unsere Blicke auf sich zu ziehen. Ich dürfe nicht zulassen, daß sie mich wie Teig in ihren Händen kneten: vieler Männer Spur lasse eine Frau gewöhnlich aussehen” (Zaimoğlu, 2006: 145).

Leyla toplumsal tabular içerisinde sıkışmış bir kadındır. Hayatla ilgili hiçbir tecrübesi yoktur. İnançları ve değerleri sadece ona öğretilen kadardır. Özellikle de kadınların yaşamı adına çok sıkı yetiştirilmiştir. Bundan dolayı da etrafında gördüğü ve ona öğretilen değerler dışında yaşayan kadınlar onun için kabullenmesi zor meselelerdir. Örneğin Leyla bir gün bir kadının sigara içtiğini görür ve şok olur. Çünkü ona göre sigarayı sadece erkekler içebilir, kadınların sigara içmesi utanılacak bir durumdur.

“Ich kann es nicht glauben, eine Frau, die öffentlich Zigarten raucht, sie hält die Zigarette wie ein Mann zwischen Zeige- und Mittelfinger, der Rauch zieht über ihren Kopf hinweg ab, und dann nimmt sie einen tiefen Zug, bläst den Rauch aus Mund und Nase heraus” (Zaimoğlu, 2006: 175).

Leyla babasına karşı duygularını körelmiş bir çocuktur. Kitapta ona karşı söylediği hiçbir sevgi sözcüğü yoktur. Aksine babasından bahsederken ya korku ya da nefret gibi duygular ağır basmaktadır. Babasının mutluluğuyla mutsuz olup, mutsuzluğundan zevk almaktadır. Babasının acı çekmesi, Leyla için kendinin ve ailesinin çektiği acıların karşılığını bulması gibidir.

“Gestern klopfte der Kellner bei uns an und sagte: Holt eure Leiche ab! Ich ging mit dem Kellner mit, holte ihn heraus, den sich in Rage Betrinkenden, ich schütze ihn beim Nachhauseweg und prägte mir seine kleinen Wunden im Gesicht und an den Händen genau an. Dabei zersprang mir das Herz fast vor Freude” (Zaimoğlu, 2006: 194).

İçinde yaşadığı hayattan daha çocuk yaşta hiçbir ümidi kalmayan Leyla, bu düzenden rahatsızdır. Leyla eserdeki en asi karakterdir. Çok fazla sindirilmiş fakat sindirilmeye daha fazla tahammül edemeyen bir çocuktur. Ailenin en küçüğü olmasına rağmen, farkındalığı en yüksek kişidir.

“Wir sind alle Feiglinge, Mutter, sage ich, es braucht große Überwindung für mich, einem anderen Menschen in die Augen zu schauen. Woher habe ich das nur?”
(Zaimoğlu, 2006: 195).

Leyla büyüyüp okulu bitirdikten sonra sınıftan arkadaşının kuzeni Metin ile tanışır. Metin Leyla ile evlenmek ister ve Leyla’da kabul eder. Böylece Leyla için yeni bir hayatın ilk adımları atılmış olur. Bir süre nişanlı kalıp sonrasında da evlenirler. Leyla’nın babası en başından beri bu evliliğe karşıdır fakat Leyla bu durumu hiç umursamaz. Aksine Leyla için evlenmek o evden kurtulmanın tek yoludur.

Metin babasıyla aynı evde yaşamaktadır. Annesi vefat etmiştir. Leyla artık bu evde Metin ve babasıyla yaşayacaktır. Fakat bir süre sonra Metin Almanya’ya çalışmaya gider ve Leyla’yı da geçici bir süre için ailesinin yanına bırakır. Bu durumdan hoşnut olmayan Leyla tekrardan babasıyla birlikte yaşamak zorunda kalmıştır. Baba, Metin’in onu bilerek eve geri bıraktığını, onun yalancı bir insan olduğunu konusunda imalarda bulunur. Leyla ise artık sınırlarını aşmış, baba korkusunu içinden atmıştır. Evlilikle birlikte ruhsal olarak özgürleşen Leyla, artık babasına boyun eğmemektedir.

“Ich bin nicht mehr ihm unterworfen, also habe ich ihm widersprochen: Mein Mann sucht eine ehrliche Arbeit, habe ich ihm ins Gesicht geschrien, du aber schlägst deine Zeit tot, bestimmt verkaufst du wieder Gift, von dir haben wir nur Schlechtes zu erwarten” (Zaimoğlu, 2006: 401).

Metin hala Türkiye’dedir fakat Leyla onun evinde değil kendi ailesinin yanında kalmaktadır. Leyla sık sık Metin’in başka kadınlarla gezdiğinin haberini alır. Daha evliliğinin başında birçok hayal kırıklığına uğrayan Leyla, içinden çıkamayacağı bir duruma sürüklenmiştir.

“Was soll ich machen? Habe ich ihn darauf angesprochen, daß er sich mit leichten Mädchen herumtreibt? Habe ich ihm vorgeworfen, daß er seine junge Ehefrau bei den Eltern wieder abgibt und sie zum Gespött der feinen Damen im Viertel macht? Ich habe mich heimlich mit Schafak Bey getroffen, er wollte mich auch nur auf eine schöne Zukunft vertrösten. Was habe ich davon, wenn ich nicht, wie es sich doch gehört, mit meinem Mann unter einem Dach leben darf?” (Zaimoğlu, 2006: 411).

Leyla büyük bir buhranın içerisinde. Çevresinden gördüğü, kocası tarafından kenara atılmış kadın muamelesi, onun her geçen gün kendine güveninin azalmasına ve içine kapanmasına sebep olmaktadır. Fakat Leyla annesi gibi yaşamak istememektedir. Sırf

kadın olduğu için her şeye boyun eğip, bir köşede beklemek onun için bir çözüm değildir. Leyla yaş aldıkca ailesindeki diğerkadınlardan farklı bir karaktere dönüşmüştür. Annesi ve kız kardeşleri gibi kaderin getirisine boyun eğmeyip, isyan etmeyi öğrenmiştir.

“Metin, sage ich, ich habe gewartet. Ich bin hier, um dir folgendes zu sagen: Entweder verrätst du mir, wieso du mich verschmäst, oder... – Red’ruhig weiter. Oder was? – Oder wir lösen diese... Scheinehe auf. Metin erstarrt auf der Stelle, dreht sich von mir weg, als sei mein Anblick für ihn eine Zumutung. ... Ich liebe dich wirklich, sagt er, du bist meine Frau, und ich bin dein Mann – daran wird sich auch in Zukunft nichts ändern. Ich habe in großen Schwierigkeiten gesteckt” (Zaimoğlu, 2006: 435).

Kadınlar, aile içerisinde hep susmayı öğrenmiştir. Böyle eğitilmişlerdir. Eğer karşısında bir erkek varsa hürmet etmek gereklidir. Boyun eğmek, söyleneni yapmak ve yuvayı huzurlu tutmak. Tüm bunlar daha gelişme çağındayken kız çocuklarının bilinçaltlarına işlenen konulardır. Leyla’da bu ikilem arasında gelgit yaşamaktadır. Zaman zaman olanları sindiremez ve tahammül edemezken, zaman zaman da yuvayı dik tutacak kişinin o olduğu fikrini hatırlayarak hayatına devam etmektedir.

“Zwei Zimmer, ein Bad, eine kleine Küche – ich will lernen, genügsam zu sein, ich will lernen, keine Bedürfnisse zu haben, ich werde es meiner Mutter gleichmachen” (Zaimoğlu, 2006: 442).

Fakat Leyla her ne kadar annesini örnek almak için çabalasa da, karakteri annesinden farklıdır. Leyla, daha önce de belirtildiği gibi, asi bir kadındır. Kelimeleri cesurca kullanır, insanlara karşı düşüncelerini açık açık söylemekten çekinmez. Bazen annesi gibi olmak isterken, bazen de annesinin karakterinden olabildiğince farklı biri olmak için çabalamaktadır.

“Ich habe zwanzig Jahre meines Lebens verschlafen, das ist die Wahrheit. Ich bin nichts weiter als ein dummes sentimentales Mädchen, eine Junge linkische Person, die Großtante hat recht. Ich werde die Armut nicht als mein Schicksal ansehen” (Zaimoğlu, 2006: 445).

Leyla kocasına boyun eğmemektedir. Annesi gibi sindirilmiş bir karakter değildir. Geçmiş öğretilerin etkisinde çok fazla kalmış olsa da yine de baş kaldırmaktan korkmamaktadır. Annesi gibi Leyla’da aldatılan bir kadın konumuna düşmüştür. Fakat

anne ve kız arasındaki fark şudur: Anne aldatıldığını bildiği halde bilmemezlikten gelirken, Leyla bunu sertçe kocasının yüzüne vurmaktan çekinmemektedir.

Metin Almanya'dan izine geldiğinde eve bir mektup gelir ve mektup Leyla'nın eline ulaşır. Leyla Metin'in onu Almanya'dayken başka bir kadınla aldattığını öğrenir. Leyla hamiledir ve tüm bunları kendine yediremez. Susup kaderine razı olmak yerine, Metin'e hesap sormayı tercih etmiştir.

“Ich werfe ihm den Brief zu Füßen und sage, dass ich damit zu einem Übersetzer gegangen sei, er solle das Verhältnis zu dem Flittchen nicht mehr abstreiten. Er liest den Brief in einem Atemzug und erbleicht, seine Hände zittern jetzt, und er muss sich hinsetzen. ... Ab heute hast du es in der Hand, sage ich, wenn du dich noch einmal mit einer anderen Frau triffst und die Ehe brichst, bin ich weg, und das Kind nehme ich auch mit. Dann kannst du dir aus der Masseder gepflegten deutschen Damen eine Frau deines Herzens aussuchen. Haben wir uns verstanden?” (Zaimoğlu, 2006: 571-573).

Leyla anne olduktan sonra, daha şefkatli bir kadına dönüşmüştür. Kendi annesi nasıl Leyla'nın üstüne titrediyse ve ona şefkatli davrandıysa, o da kendi çocuğuna aynı şekilde davranması gerektiğini düşünmektedir. Annesi Leyla küçükken ona nasıl hitap ediyorsa, Leyla'da kendi oğluna aynı hitap şeklini kullanmaktadır.

“Ich muss mein Kind besser hüten, nichts von dem, was mir widerfuhr, darf ihm passieren, meinem Sohn, meinem Goldkörnchen” (Zaimoğlu, 2006: 485).

Eserin sonunda Leyla tüm olan bitene rağmen Metin'e inanmayı seçer ve bütün yaşanmışlıkları geride bırakarak oğlu ve annesiyle birlikte Almanya'ya gider. Eser Leyla'nın kucağında bebeğiyle Münih tren garına inmesiyle son bulur. Tıpkı eserin yazarı Feridun Zaimoğlu'nun daha kundaktayken ailesi tarafından Münih'e götürülmesi gibi. Bundan dolayıdır ki bu eserde Leyla'nın ve bebeğinin yeni bir hayata gözlerini açması, o zamanlar Zaimoğlu'nun da Almanya serüvenine benzer bir şekilde başlamasıyla ilişkilendirilebilir.

3.3. Saliha Scheinhardt'ın Hayatı Ve Edebi Kişiliği

3.3.1. Saliha Scheinhardt'ın Hayatı

Saliha Scheinhardt 1946'da Konya'da dünyaya gelmiştir. 1967'de Almanya'ya gelen yazar, bir süre işçi olarak çalışmıştır. Pedagoji eğitimi gören Scheinhardt, aynı zamanda öğretmenlik de yapmıştır. Yazar, 1985'de Karlsruhe Üniversitesi'nden "Türkiye'de ve Almanya'da İslam" konulu tezi ile doktorasını almıştır. Frankfurt Üniversitesi'nde dersler vermeye başlayan Scheinhardt, 1980'de yazın hayatına başlamıştır. 1985'de Offenbach kenti edebiyat ödülünü kazanarak, Almanya'daki ilk yabancı kent yazarı olmuştur. 1993'de cesur yaklaşımı nedeniyle Alfred Müller Felsenburg Edebiyat Ödülüne layık görülmüştür. Scheinhardt, eserlerindeki siyasi ve insancıl yaklaşım gerekçesiyle 1995 Seligenstadt Kenti Gümüş Barış Madalyası ile ödüllendirilmiştir. 1996'da ise halklar arasında uzlaşmaya ve çok kültürlü ortak yaşama eserleriyle sağladığı katkıdan dolayı, Alzenau kentinin Bronz madalyasını almıştır. Saliha Scheinhardt seksenli yılların başından beri Almanca yazan yazarlar arasında öne çıkmayı başarmıştır. Almanya'da 1984'de "Frauen, die sterben, ohne dass sie gelebt hätten" (Yaşamadan Ölen Kadınlar, 1983) adıyla yayınlanan roman, 1989'da Tevfik Başer tarafından „Abschied von falschem Paradies" (Yanlış Cennete Elveda) adı ile filme alınmıştır ve film birçok dalda uluslararası ödül kazanmıştır. (Scheinhardt, 2006). Ayrıca *Drei Zypressen, Und die Frauen weinten Blut, Lebensstürme, Von der Erde bis zum Himmel Liebe* yazarın önemli eserlerinden birkaçıdır.

3.3.2. Yazın Hayatı

Saliha Scheinhardt yazın hayatı boyunca birçok farklı konuya parmak basmış bir yazar olarak tanınmaktadır. Scheinhardt öncelikli olarak, Almanya'dan Türkiye'ye gelmiş kadınların, iki kültür arasında nasıl sıkıştıklarını, kimlik problemlerini ele almıştır. Türk gelenek görenekleriyle yetişmiş kadınların gerek iş gerek evlilik gerekçeleriyle Almanya'ya gelmeleri ve sonrasında bu dualite haline ayak uyduramamaları sonucunda girdikleri buhranları eserlerinde işlemiştir. Scheinhardt, genellikle eserlerini yaşanmış hikayelere dayandırmaktadır. Scheinhardt Almanya'ya geldiği ilk yıllarda göçmenlere psikolojik danışmanlık desteği sağlamıştır. Bundan dolayı da birçok olaya şahit olmuş ve eserlerindeki göçmen kadın imgesini kendi yaşam tecrübeleriyle harmanlayıp eserlerine

bu şekilde yansıtabilmiştir. Örneğin yazarın *Frauen, die sterben ohne dass sie gelebt hätten* yapıtı yaşanmış bir hikâyeye dayanmaktadır. Eserin baş kahramanı Suna, Scheinhardt'ın psikolojik danışmanlık yaptığı süreçte bizzat tanıdığı bir kadındır.

“Mir geht es in der ersten Linie um Authentizität. Deshalb recherchiere ich, als ob ich eine Reportage schreiben würde, und so werte ich auch die Gespräche aus. Ich will in den Erzählungen das Sprachniveau der Frauen aus der Unterschicht beibehalten und sehr verständlich bleiben” (Weinberger, 1986).

Scheinhardt eserlerinde daha çok kadınların kimlik ve aidiyet sorunlarını ele almayı tercih etmiştir. Türk gelenek görenekleriyle büyümüş kadınların, Almanya'ya geldikten sonra yaşadığı zorlukları, hayata tutunma çabalarını, yaşadığı ihanetleri eserlerinde işlemiştir. Eserlerinde Türk toplumunda aile baskısıyla yetişmiş kız çocuklarının, bu baskıdan uzaklaştığı ilk anda nasıl bocaladıklarını, ruhsal bunalımlarını açık bir şekilde görmek mümkündür. Belli başlı normlarla yetişen kız çocuklarının, yetiştiği çevreden uzaklaşıp „modern” bir topluma ayak bastığı anda bocalamasının, kendini herhangi bir kalıba sığdıramamasının sürüklediği buhranı eserlerinde sıkça kaleme almıştır. Saliha Scheinhardt'ın eserlerindeki kadın karakterlerin en büyük ortak noktası da, gelenekselliğin reddedilmesidir. Türk kadınlarının her zaman toplumda bir yer edinme çabasının olması ve bunun sonucunda hüsrana uğramalarının sebeplerinin geleneksellik olduğu yansıtılmıştır.

3.4. Saliha Scheinhardt'ın *Frauen, Die Sterben, Ohne Dass Sie Gelebt Hätten* İle *Pusuda Kin* Eserlerinde Kadın İmgesi

Saliha Scheinhardt'ın *Frauen, die sterben ohne dass sie gelebt hätten* (1983) eseri evlenip Almanya'ya göç eden bir kadının hikayesidir. Bu eser 1989 yılında „Yanlıç Cennete Elveda“ adı altında beyaz perdede seyirciyle buluşturulmuş ve beş farklı ödüle layık görülmüştür. Anadolunun ufak bir köyünde büyüyen Suna, üç çocuklu ailenin en küçük ve tek kız çocuğudur. Abilerinden biri başka şehirde yaşamakta, diğeri ise Almanya'da çalışmaktadır. Almanya'da çalışan abisi bir gün izine geldiğinde yanına getirdiği arkadaşı Alişan Suna'ya talip olur ve böylece Suna'nın hayatı bir daha eskiye dönmek üzere değişmiştir.

Yazar 2005 yılında Erzurum Atatürk Üniversitesi'nde bir kongreye davet edilmiş ve o zamanlar Yardımcı Doçent olan Gürsel Uyanık *Frauen, die sterben ohne dass sie gelebt*

hätten kitabını Türçeye çevirdiğini yazara bildirmiştir. Bunun üzerine Scheinhardt, bunca zaman Türkiye tarafından üvey evlat muamelesi gördüğünü ve Gürsel Uyanık sayesinde bu kitabı tekrardan Türkçe olarak kaleme alma motivasyonu kazandığını dile getirmiştir. Ardından yazar bu Almanca eseri daha gelişmiş bir şekilde ve belli bölümlerinde değişiklik yaparak *Pusuda Kin* adıyla 2006 yılında tekrardan kaleme almış ve Türk okuruna sunmuştur. Eserdeki karakterler aynı olsa da eserin Türkçesinde bazı bölümler eklenmiş ve sonuç kısmı da tamamen farklı bir şekilde yazılmıştır. Çalışmanın bu bölümünde ise farklılıklar ele alınarak bu iki eserdeki kadın imgesi incelenecektir.

Her iki eserde de olaylar Suna tarafından anlatılmıştır. Eserin başlangıcında Suna hapishanededir ve olaylar geçmiş ve şimdi olarak geridönüşlerle kaleme alınmıştır.

3.4.1. Eserde Anne İmgesi (Suna'nın Annesi)

Pusuda Kin eserinde Suna'nın annesi kendi halinde yaşayan, Suna'yla iletişimi çok iyi olan bir kadındır. Suna'nın annesi onun üzerinde karar verme hakkına sahip olmadığını farkındadır. Her ne kadar küçük bir köy yerinde yetişmiş olsalar da annesi Suna'ya her zaman kendi kararını kendi verme özgürlüğünü sunmuştur. Bu eserde anne olarak kadın imgesi, çocuğunun üzerinde baskı kurmayan, ataerkinin buyruğu altında ezilmemiş, kocasının vefatından beri kızı ile tek başına yaşayan güçlü bir kadın olarak karşımıza çıkmaktadır. Örneğin Alişan Leyla'yı istemeye geldiğinde annesi kararı verecek kişinin Leyla'nın kendisi olduğunu kızına ve diğerlerine açık bir şekilde dile getirmiştir.

“-Kim bu adam, niye getirmiş ağabeyim onu bize?. Sustuk. – Seni istiyor, dedi, damdan taş düşer gibi. – Almanya'ya götüreceksin. – Gitmem, dedim, bağırarak fırladım yataktan. Sonra – Peki sen ne dedin, ağabeyim olacak adam ne menem beni peşkeş çekmiş elin bir adamına, düşünmüş müdür ki sen burada bir başına, köy yerinde, kadın halinle, elin ayağın tutmaz, bensiz ne edeceksin! – Beni düşünme Sunam, dedi anam, - Ben bugün varım yarın yokum köyde ömür geçmez, git herkes gidiyor, bu kısmet tepilmez selvi boylum, sen akıllı kızsın, buralarda gençliğini, güzelliğini heba etme. Bana sordu ağabeyin, rızamı istedi, ben Suna'dır kararı verecek olan dedim, hiç kimsenin tek söz söyleme hakkı yok” (Scheinhardt, 2006: 36).

Fakat *Frauen, die sterben ohne dass sie gelebt hätten* eserinde olaylar farklı şekilde gelişmiştir. Eserin Türkçe'sinde anne kızını korurken, Almanca kitapta Suna'ya kimse fikrini dahi sormamıştır. Suna eserde ailesinin tutumundan şu şekilde bahsetmektedir;

“Es war für meine Eltern nicht einmal notwendig, über diesen fremden Mann einige ganz oberflächliche Angaben zu erhalten: seinen Namen, sein Alter und dass er aus einem fernliebenden Dorfe der Kreisstadt stammte. Dass er in Deutschland arbeitete, sagte uns alles, es war genug, um ihm das – Ja- Wort- zu geben” (Scheinhardt, 1983: 35).

Yani eserin Almanca'sında bütün aile hiç karşı çıkmadan, Suna'ya danışmadan, adam sırf Almanya'da çalışıyor diye her şeyi kabul etmişlerdir.

Her iki eserde de Suna'nın annesi bastırılmış bir kadın değildir. Vefat eden eşiyile de arasında hiçbir sorun anlatılmamıştır. Evde hizmetçi ve eşine itaat eden bir kadın değil, kocasıyla hayatı paylaşan bir kadındır. Evi ve o evdeki hatıraları onun için önemlidir. Suna'nın abisi Suna ile birlikte annesini de Almanya'ya götürmeyi teklif ettiğinde, annesi oğluna sert bir şekilde tepki göstermiştir.

“Baba ocağını söndürmek midir niyetin, bu ev, bu ağıl, bu tarlalar, bu sürü, ben oldukça yaşayacak, kız al, diye sana tarlaları verdik emme, kökümüzü kurutmana izin vermeyiz, bunu böyle bilesin. Sen git sağlıcakla, bacını da götür isterse, benim yerim burasıdır, ben bugün varım yarın yoğum, işte gidiyorlar teker, kimileri toprak oluyor, kimileri yükünü alıp, Almanya'nın taşı toprağı altındır diye... Kendi gittiği gibi, artık dönmemesine başkalarının kaderi üstüne hesaplar yapıyor. Uğurlar ola oğul, git, git de unutma, vatan öyle senin düşündüğün gibi parayla pulla alınmaz, vatan için ölünür, ölünür de ellere verilmez” (Scheinhardt, 2006: 37).

Anne, Suna'nın hayattaki en büyük destekçisidir. Her zaman Suna'nın arkasında durduğunu hissettirmeye çalışmaktadır. Her ne kadar kırsal kesimlerde ataerkinin gücü etkili olsa da *Pusuda Kin* eserinde anne, dişil gücün bir örneği olmayı başarabilmiştir.

“Haydi iki gözüm yat, sabah ola hayır ola, erken kalkacağız, unutma anan seni çerçiciden almadı, senin tırnağına zarar getirtmem ben hayatta olduğum süre, bunu böyle bil” (Scheinhardt, 2006: 38).

Annesi, Suna hapse girdiğinde dahi ona sırtını dönmemiş, aksine kızının yanında olduğunu hissettirmeye çalışmıştır.

“Annemin tatlı sözleri, kendi yüreği yanarken benimkine su serpmek isteyen ilaç sözleri, kuru kır çiçekleri gibiydi türüm türüm, köyümün tepelerinden. Hemen geri yazdım; Anam, dili güzel anam, beni merak etme, aç değilim açıkta değilim ve Allah büyükse adalet yerini bulacaktır, diye” (Scheinhardt, 2006: 53).

Burada annenin cefakar karakterini görmekteyiz. Anne kendi canı yanarken kızını teselli etmek için güçlü durmaya çalışmaktadır. Kızına biraz olsun güç verebilmek için, kendi yaşadıklarını ve yaşam zorluklarını, içinde bulunduğu buhranı bir kenara bırakıp sadece Suna’ya destek olmak istemektedir.

“Para gönderdim biraz, bizim zırdeli oğlan evi yakmaya kalktığından beri anam konu komşuda yatarmış, yine de iyiyim der, beni meraklanma der, sen kendine bakarak ol Sunam der” (Scheinhardt, 2006: 53).

Eserin Almanca’sında çok fazla anne figüründen bahsedilmese de ağırlıklı olarak eserin türkçesindeki anne imgesi, cefakar, güçlü ve her durumda kızının yanında olan, güçsüzlüklerini ve mutsuzluklarını geri plana atan, kendinin desteğe ihtiyacı varken, çocuğuna destek olmaya çalışan bir kadın olarak karşımıza çıkmaktadır.

3.4.2. Suna- Evin En Küçük Çocuğu/Alışan’ın Karısı

Suna eserin baş kahramanıdır. Evlendirildiği ve sonrasında Almanya’ya yanına gittiği eşi tarafından defalarca taciz ve tecavüze uğramış, istemediği cinsel durumlara zorlanmış bir kadındır. Eser, Suna’nın yaşananları hapishaneden anlatmasıyla başlamıştır.

“Dies ist kein Klagelied! Es ist auch nicht die Deutung eines schrecklichen Traums!
Dies ist die Wirklichkeit, die Gesichte meines kurzen Lebens” (Scheinhardt, 1983: 10).

Bu eser, gerçek bir hikayeden esinlenerek yazılmıştır. Eserde, dinine ve geleneklerine bağlı bir adamın, aslında görüldüğü gibi olamayabileceğinin, insanların iç dünyasındaki fantazilerin ve takıntılarının ne kadar tehlikeli bir duruma dönüşüp, bir kadının tüm hayatına mal olabileceğini göstermektedir.

Anadolunun bir köyünde dünyaya gelmiştir Suna ve beş kişilik bir ailenin en küçük çocuğudur. Suna’nın bir abisi Ankara’da çalışırken, diğer abisi ise çalışmak için Almanya’ya gitmiştir. O dönemler küçük kasaba ve köylerde yaşayan insanlar için Almanya’ya çalışmak için gitmek önemli bir olaydır.

“Gelinlik çağına gelen kızlar çevrelerindeki damat adaylarına bakmaz oldular, hesaplar yapılyordu, kim askerden gelecek, kim Almanya’ya gidecek, kimin kızını kimin oğluna verirler, ben kimi isterim... Sanki o düşler ve cennetler ülkesine evlenir gidersek, bakır kaplardan değil de altın gümüş takımlardan yemek yiyecektik ve çok mutlu olacaktık” (Scheinhardt, 2006: 30).

Eserin Almanca’sında da buna benzer bir bölüm vardır. Scheinhardt, *Frauen, die sterben ohne dass sie gelebt hätten* eserinde insanların Almanya hakkında bilmek istedikleri konuları şu şekilde dile getirmiştir:

“Wir alle waren neugierig, wir wollten zu gerne mehr über Deutschland wissen. Wir fragten uns: Wo liegt dieses Land, das unsere Männer und Frauen in sich hineinsaugt? Wie viele Tage braucht man, um dort hinzukommen? Wie sieht es dort aus, die Menschen, die Straßen, ob die wohl auch Gecekondus haben, ob es dort auch Dörfer gibt ohne Wasser, ohne Licht, ohne Straßen, ob dort auch viele Kinder sterben?” (Scheinhardt, 1983: 29).

Yazar burada, köyde yaşayan insanların bilinçaltını işlemiştir. Yoksullukla, ışısız sokaklarla ve birçok imkansızlığın içinde yaşayan insanlar için Almanya nasıl bir ülkeydi?

Köyde yaşayan insanlar için Almanya’ya gitmek ve buradaki imkansızlıklardan kurtulmak önemli bir adımdır. Bu yüzden köyden giden erkekler, önce eşlerini köyde bırakıp düzenlerini kurduktan sonra da eşlerini ve varsa çocuklarını yanlarına alıp yeni bir hayata başlıyorlardı.

Suna, eserin Almancasında bütün bu Almanya merakının kendi nezninde nasıl sonuçlandığını şu sözlerle dile getirmiştir:

“Inzwischen sind Jahre vergangen, ich habe es erfahren bis zum bitteren Ende. Nun weiß ich, wo Deutschland liegt und wie es in Deutschland aussieht” (Scheinhardt, 1983: 29).

Suna, evlenip Almanya’ya gitmeden önce bambaşka bir karakter olarak yaşamaktadır. Önceleri hayat dolu, yaşamayı seven bir kadinken, Almanya’ya geldikten sonra Alişan’ın psikolojik ve fiziksel şiddeti Suna’nın bambaşka birine dönüşmesine sebep olmuştur. Suna, eski hayatında nasıl bir insan olduğunu eserin Türkçesinde şu sözlerle dile getirmiştir:

“Ben daha çocuktum ruhumda, yaşama sevdalı, aklım bir karış yukarıda, olur olmayan her şeye bir kahkaha patlatan, patlamaya her an hazır bir gonca gül” (Scheinhardt, 2006: 33).

Suna, Alişan ile evlendikten sonra onun aile evine taşınır ve Alişan çalışmak için Almanya’ya gider. Suna, kocasının ailesiyle başbaşa kalır ve bundan sonra o ailenin geleneklerine göre yaşamak zorundadır. Yazar, eserde farklı kültür ve inanışların insanların hayatına nasıl etki ettiğini göstermiştir. Her yörenin kendine göre normları ve gelenekleri vardır. Bu eserde de Suna, kendini bambaşka bir yaşam tarzının ortasında bulmuştur.

“Kaynanam yanıma yaklaştı; ‘içeri gir kızım, başını bağla, konu komşu seni böyle görmesin, ilk günden dile düşmeyelim’ dedi. ... Ben hiç başımı bağlamadım, hiç kimse bana ‘başını bağla!’ demedi, benim köyümde kızlar kapanmak için değil, tozdan topraktan korunmak için saçlarını kaparlar ... Saçlarım uçuşa uçuşa kapıda öyle kalakaldım, karı kısmı erinin ardından gözyaşı dökmez, karı kısmı erine sarılmaz ayrılırken, ayıptır, saygısızlıktır. Töre öyle buyurur” (Scheinhardt, 2006: 41-42).

Töreler ve gelenekler bize alışılmış inançlar sunar. Bunları sorgulamamız, yargılamamız eskiler tarafından hoş karşılanmaz. Töre nasıl buyuruyorsa, insanların ona teslim olması gerektiği inancı hüküm sürmektedir.

Bir süre gelgit yaptıktan sonra Alişan Suna’yı da yanına aldırılmayı başarmıştır. Artık gerçekten evli bir çift gibi yaşayacaklardır. Suna, evlendiği insanı henüz doğru dürüst tanımamaktadır. Alişan birkaç kez Almanya’dan izine gelmiş ve kısa süre sonra geri dönmüştür. Suna, her şeyi geride bırakıp henüz tam olarak tanımadığı bir adamın yanına, yabancı bir ülkeye gelerek, risk almış ve eserde karşımıza cesur adımlar atan bir kadın olarak çıkmıştır.

“Das Gesicht meines Mannes war das erste Bekannte, Vertraute für mich. Es fiel mir sofort auf. Er nahm mich zum ersten Mal in der Öffentlichkeit in die Arme” (Scheinhardt, 1983: 53).

Eserin Türkçesinde Suna’nın Almanya’ya ilk inişi ve Alişan’ın onu karşılaması şu şekile işlenmiştir: “Alişan gece vardiyasından çıkmış, yorgun ama heyecanlı, belle ki çok sevindi. Kavuştuk çok şükür” (Scheinhardt, 2006: 66).

Suna yaşayacaklarından tamamen habersizdi. Onu çok güzel ve huzurlu bir hayatın beklediğine inanmaktaydı. İlk kez ikisine ait başını sokabilecekleri bir evleri olmuştu. Artık eşiyile yalnızdı ve heyecanlıydı Suna.

“Wir fuhren zu unserem Haus, zu unserer eigenen Wohnung. Das glückliche Gefühl jenes Tages kann ich wohl nie beschrieben” (Scheinhardt, 1983: 53).

Tabular ve alışkanlıklar, geçmişten beri insaları belli kalıpların içine şokmuş ve orada sıkışmalarına sebep olmuştur. Bireyin tabuları en zor değisebilecek durumlardan biridir. Özellikle kadınlar geçmişten günümüze birçok tabuyla yetiştirilmiş ve sonrasında bunlardan kurtulmak için büyük savaşlar vermek zorunda kalmışlardır.

“Kadın da olsa hiçbir zaman başka bir insanın yanında soyunamadım, kocam çok alınırdı buna, ‘ben senin kocanım’ derdi, ‘ama beni annem bile çıplak görmedi Alişan, yapamam’ derdim. ‘Ama o senin annen, karıyla koca en yakın varlıklardır, alış buna artık, çok fazla şey mi istiyorum senden Suna? Hangi devirde yaşıyoruz be kızım!’ derdi biraz kinayeli” (Scheinhardt, 2006: 70).

Alişan, baskıcı bir karaktere sahiptir ve Suna bunu zamanla tecrübe etmeye başlamıştır. Evlendikten bir süre sonra Alişan, Türk gelenek ve göreneklerine, dini inancına uymayan isteklerde bulunmaya başlamıştır. Türk kültüründe bu tarz talepler büyük bir tabudur ve kabul edilmesi neredeyse mümkün olmayan isteklerdir.

Freud’a göre (1956: 42) “das Tabu ist ein uraltes Verbot, von außen (von einer Autorität) aufgedrängt und gegen die stärksten Gelüste von Menschen gerichtet.“ Metin’e göre ise (2017) “tabular kimin ne tür cinsel davranışlarda bulunduğunu ve diğer insanların neler yaptığını kontrol etme çabasının bir parçasıdır.” Tabuların toplum içerisindeki normları şekillendirmede olan etkisi günümüzde dahi varlığını sürdürmeye devam etmektedir.

Suna, cinsel zorbalığa maruz kalmaktadır. Kocası tarafından her fırsatta reddettiği isteklere zorlanmaktadır. Birçok umutla geldiği Almanya Suna için hayal kırıklığı olmuştur.

“Ben ses etmedikce o daha da canileşiyor, kudurmuş bir canavar gibi saldırıyordu. İlk karısına da aynı şeyleri yaptığımı, onu da eşşek sudan gelinceye kadar dövdüğünü, onu yola getiremediğini, ama bende kararlı olduğunu haykırırdı yüzüme. ... Cehaletim ve tecrübesizliğimden dolayı beni kendi sapık arzularına karşı koyamayacak bir kadına dönüştürebileceğini düşünüyordu. ,Hadi kaçta göreyim,

nereye gideceksin ki, ne yiyip içeceksin, yoksa dışarıda aşğın mı bekliyor, hadi git de göreyim, anam avradım olsun her fare deliğinden bulur çıkarırım seni, sonra da gebertirim” (Scheinhardt, 2006: 84-85).

Suna hem cinsel olarak taciz ve tecavüze maruz kalıyor, hem psikolojik ve fiziksel şiddet görüyor, tüm bunlara katlanmayı kabul etmeyip gitmeyi tercih ettiği taktirde de ölüm tehtidi alıyordu. Yani Suna karşı cinsin baskılarına bütünüyle boyun eğmek zorunda kalan, ezilmiş bir kadın olarak karşımıza çıkmaktadır.

Yazar, eserin Almanca'sında Suna'nın yaşadığı zorbalıkları şu şekilde kaleme almıştır:

“Ich bat und bettelte, ich flehte ihn an, er solle es doch lassen. Ich liebte ihn, ich wollte nichts anderes, als dass wir zusammen mit unseren Kindern glücklich werden. Das wären wir auch geworden, wenn er bloß zu sich gekommen und vernünftig geworden wäre. Aber er drohte mir und hatte immer neue Einfälle und Ideen, die abscheulich und unter jeder menschlichen Würde waren. Er war unberechenbar. Ich war bereit, seine Gewalt auszuhalten, ich war bereit, zu hungern und Schmerzen zu ertragen, wenn er bloß von dieser einen Gewohnheit abgekommen wäre. Aber er dagegen wurde immer wilder und verbrecherischer. Er machte mir Angst, indem zu ergab, dass er das alles auch mit seiner ersten Frau getan habe, auch sie hatte er geschlagen, gefoltert” (Scheinhardt, 1983: 64-65).

Suna, bütün bu yaşananları, Alişan'ın Almanya'da olmasına bağlamaktadır. Suna'ya göre Alişan, Almanya'daki kadınların özgür hallerini ve sınır tanımayan yaşam biçimlerini görmüş ve imrenmiş, aynı şeyleri kendi evinde, kendi karısıyla da yaşamak istemiştir. Fakat Suna'nın yetiştirilme tarzı, tabuları ve yaşama biçimiyle, Almanya'daki kadınlarınki birbirlerinden çok farklıdır. Bu yüzden Alişan ile Suna ilişkilerindeki dengeyi asla bulamamışlardır. Alişan, Suna'ya bir birey olarak saygı duymamış, kendi tatminkarlığı için Suna'nın bütün varlığını ve kararlarını silikleştirmiştir.

“Das Leben in Deutschland war ihm nicht gut bekommen. Er war außer Rand und Band. Die Freiheit und die Freizügigkeit der deutschen Frauen hatten ihn völlig verwirrt. Er hatte jegliches Maß verloren. Er glaubte das, was er draußen mit anderen Frauen machte, auch mit mir machen zu können. Lange Zeit konnte ich nichts anderes als weinen” (Scheinhardt, 1983: 66).

Suna Almanya’da yaşamaktadır fakat o ülkeye dair hiçbir bilgisi yoktur. Hayatı sadece kendi evi ve abisinin evi arasında geçmektedir. Abisi ise Suna’ya abilik etmemektedir. Herkes Suna’yı Alişan’ın adaletine bırakmıştır. Evlendiği erkek tarafından dört duvar arasında yaşamaya mahkum edilen ve sadece çocuk büyüten Suna, bu ülkede yaşadığı yabancılık ve yalnızlıktan dolayı ciddi benlik ve kimlik problemleriyle boğusmaya başlamıştır.

“Ich habe noch nicht viel von meinem Leben gehabt... Ich lebe schon so viele Jahre auf deutschem Boden, dabei kenne ich das Land kaum. Der erste Kontakt mit den Deutschen ergab sich im Krankenhaus, der zweite im Knast” (Scheinhardt, 1983: 73).

Suna ve Suna gibi kadınlar kendi hayatını hiçbir zaman özgürce yaşayamamışlardır. Önceki hayatlarında yaşadıkları ufak yerleşkelerin kuralları, sonrasında da eşlerinin kurallarını yaşamak zorunda kalarak ömürlerini tüketmişlerdir. “Köyde kadın öncelikli bir varlık değildir, o hayatta kalmak için verilen günlük kavganın içinde yapıcıdır, yaratır, verir hep ama kendisi almaz” (Scheinhardt, 2006: 78). Yazar, burada kırsal kesimde yaşayan kadınların hayatlarını ne şekilde idame ettirmek zorunda olduklarını kaleme almıştır. Kadınlar bu yapıcılığı ömürleri boyunca taşımak zorundaymış gibi yetiştirilmişlerdir. Yazar, eserde bu durumu şu şekilde dile getirmiştir: “Hepimiz böyle kandırılmadık mi? İstemediğimiz, asla sevemeyeceğimizi adımız gibi bildiğimiz adamlara, salt ,nikahta keramet vardır‘ diye boyun eğdiğimiz... Aksine, nikahtır insanlara ,Karım‘, ,Kocam‘ dedirtip, sevgiyi sahip olmaya, ötekine hükmetmeye getiren. Bir de zavallım, dünyadaki kadınların çoğunun olduğu gibi kocaya el açıyorsa, her türlü şiddete maruz kalmaya açıktır” (Scheinhardt, 2006: 89).

Suna da bu şiddete maruz kalan kadınlardan biri olmuştur. Tüm cinsel zorlamalara ve şiddete daha fazla dayanamayan Suna, bir gece kocasını baltayla öldürmüş ve cezaevine girmiştir. Suna’nın maruz kaldığı tüm işkence ve zorbalıklar Asliye Mahkemesi Kararı’nda şu şekilde aktarılmıştır;

“Zamanla kocayı normal cinsel ilişki tatmin etmemeye başladı ve artık karısından oral ve anal ilişkide bulunmasını istiyordu. Bunu koca daha gerdek gecesinde bile istemişti. Sonraki yıllarda bu arzusunu Alişan karısının doğumlardan sonra vajinasının genişlediğine bağlıyor, zevk almadığını söylüyordu. Koca karısını sindirmek için pek çok defalar dövmüş, boğazını sıkılmış, hatta bir defasında bıçakla

yaralamıştı. Kendisi tabii ki fiziksel daha güçlü olduğundan, Suna'yı kaç kez ağızdan ilişkiye zorlamıştı. Bu ilişki esnasında karısının burnunu tutup, zorla penisini onun ağzına sokup, orgazm olduktan sonra spermini içmeye zorluyordu” (Scheinhardt, 2006: 105).

Eserin Almanca'sında Suna'nın kocası tarafından yaşadığı cinsel ve fiziksel ve psikolojik zorbalık şu şekilde kaleme alınmıştır:

“Mit der Zeit befriedigte der normale Geschlechtsverkehr ihren Ehemann jedoch nicht mehr, und er bereits in der Hochzeitnacht vergeblich gewünscht hatte. Dies begründete er nunmehr damit, ihre Scheide sei nach der Geburt ihres zweiten Kindes zu weit geworden. Um sie sich gefügig zu machen, schlug sie ihr Ehemann in brutalster Weise, würgte sie und verletzte sie sogar einmal mit dem Messer. Da er ihr an Kräften weit überlegen war, konnte er einige Male mit ihr den Mundverkehr erzwingen. Dabei hielt er ihr die Nase zu, steckte ihr gewaltsam sein Glied in den Mund und zwang sie, das Sperma zu schlucken. Trotz der Misshandlungen gelang es der Angeklagten stets, dem Analverkehr zu entgehen. Sie lebte jedoch in ständiger Furcht vor ihrem Ehemann, der ihr drohte, sie zu töten, falls sie sich nicht fügen würde” (Scheinhardt, 1983: 83).

Suna tüm bunlara direnmeye çalışırken sürekli şiddet görmekte, birçok yeri kırılmakta ve sık sık hastaneye kaldırılmaktadır. Bu zulüm böyle yıllarca süregelmiş ve her gün ölüm tehtidiyle yaşamak zorunda kalmıştır.

Suna ve Alişan bir gece abisinin evine kalmaya gitmiş ve Alişan alkol tüketmeye başlamıştır. Gecenin ilerleyen saatlerinde herkes yattığında Alişan Suna'ya terkardan anal ilişki teklifinde bulunmuş ve eğer bunu yapmazsa Suna'yı kimsenin onun elinden alamayacağını söylemiştir. Fakat Suna artık bunlara dayanabilecek psikolojide değildir ve kocasını öldürmeye karar vermiştir.

“Suna kalkar, ağlamaktadır, kararlı adımlarla çocuğu yan odada öteki çocukların yanına yatırır, zaman kazanmak için oyalanır biraz, sonra kilere iner, oradan baltayı alır, salona döner, kocası gözlerini yummuş karısını beklemektedir, Suna onun uyuduğunu düşünerek, ağır baltayı bilincini yitirmiş bir şekilde, hınçla üç kez kocasının kafasına indirir, bir an bakakalır, oracıkta yatan leşe, akan kana, elindeki baltaya” (Scheinhardt, 2006: 108).

Burada, kendi sonu gelmeyen istekleri ve bu isteklerini zorla bir kadının bedeni üzerinde uygulamaya çalışan bir erkeğin, bir kadının hayatını nasıl mahvedebileceği gösterilmiştir. Kadınların çoğu zaman, eşlerinin buyruklarını yerine getirmek zorunda oldukları fikri, erkeklerin kadınlar üzerinde hüküm sürebileceği inancını da beraberinde getirmektedir. Kendine dayatılanları yaşamayı kabul etmeyen kadınlara suçlu gibi davranılırken, adaletin de eşleri tarafından sağlanması gerektiği yıllar boyunca süregelen konulardandır.

Suna bütün bu yaşananlar da göz önünde bulundurularak altı yıl hapis cezasına çarptırılmıştır. Suna, hapiste geçirdiği yıllardan şu şekilde bahsetmiştir:

“Kaderime ağlardım, çocuklarımın kaderine, anama ağlardım, hasret de yakar kavururdu yüreğimi, köyüme, memleketime ağlardım. Vicdanım kükrerdi, suçluluk duygusuyla, o ne azaptı Tanrım. Ve kimsesizliğime, gençliğime ağlardım. Burada olmak bile gece gündüz yas tutmaya revadır” (Scheinhardt, 2006: 6).

Suna, hapiste geçirmek zorunda kaldığı yıllar içerisinde bambaşka bir kadına dönüşmeye başlamıştır. Birçok toplumsal tabuyu geride bırakmış, inanç ve değerler sistemi değişmiş ve kendini geliştirmek için çok fazla çaba sarfetmiştir.

“Bir değişme arzusu hararetle zaptetti beni, yavaş yavaş, önce dış görünüşümle başladım ise, ama tabii ki ruhumun da aslında yakın geçmişimden fersah fersah ötelere olduğu açıktı” (Scheinhardt, 2006: 77).

Bu eserde değişmeye mahkum edilen bir kadın çıkmaktadır karşımıza. Evlenmeden önce ailesinin yanında küçük bir dünyası olan saf bir kız çocuğunun, evlenip Almanya’ya geldikten sonra yaşamının nasıl değiştiği, birçok acıya maruz kaldığı ve sonunda katil olduğu bir yola evrilmiştir.

“Yaşamım boyunca kaba kuvvet, şiddet ve kinden korktum, nefret ettim. Sevgime nasıl kaba kuvvetle karşılık verildiğini yaşadım, nefreti tanıdım, kin tutmayı öğrendim, intikam almaya and içtim, değiştim, bozuldum, parçalandım, dağıldım. Mutluluk ne kadar kısa, ne de cimriydi bana karşı, nasıl göz açıp yummadan bitiverdi her şey” (Scheinhardt, 2006: 81).

Aradan yıllar geçtikten sonra Suna cezasını doldurmuş ve birkaç kişinin yardımı ile Türkiye’ye geri gönderilmekten kurtulmuştur. Artık tek amacı çocuklarını abisinin evinden geri alıp yaşamını çocukları ile birlikte idame ettirmektir. Fakat eserde Suna’nın

abisi eril toplumun bir simgesi olarak hiçbir zaman kardeşinin arkasında durmayı tercih etmemiştir. Her koşulda kadını suçlu gören ve kadın kısmının yaşanan olayları muhakkak bir şekilde hakedebileceği inancına sahip olan abi, Suna'yı içinde bulunduğu durumda yalnız bırakmış ve çocuklarını da ondan uzaklaştırabilmek için çabalamıştır. İlk başlarda birkaç kez ziyarete gelen abi, daha sonrasında Suna ile tartışıp artık tamamen ziyaretlerini kesmiştir. Eserde, kardeş de olsa, ataerkil bakış acısıyla yaşayan insanların, her durumda erkek adaletini savunabileceği gösterilmektedir.

“Ama hep böyleydi o, kocamla olan tartışmalarda hep onun tarafını tutardı, ben hep haksızdım ve gerçekleri bir bir suratına bağırdığımda bile, beni koruması, içinde bulunduğum felakete bir son vermesi gerekirken, kolay olan yolu seçti, beni reddetti, beni ölümlerle tehdit etti, sindirdi. ‘Sus, gebertirim yoksa seni, sakın tek kelime söylerim deme, adama iftira ediyorsun kaltak, tek kelime bile duymak istemiyorum!’” (Scheinhardt, 2006: 50).

Suna çocuklarını abisinden geri almış ve ikinci bir hayata başlamıştır. Yıllardır dış dünyayla bütün bağlantısı kesilen Suna, hayata karşı nasıl hareket edeceğini bilmeyen bir kadındır. Büyük bir bilinmezliğin içerisinde, çocuklarıyla birlikte bir hayat kurma planları yapmaktadır. Fakat Suna, Almanya'ya ilk geldiği gibi Almanlar ve o ülke hakkında çok tecrübesiz ve bilgisizdir. Eşiyle birlikte geldiği o yabancı ülkede hala bir yabancı olarak bulunmaktadır.

Eserin Almanca'sında kitap Suna'nın umutlarıyla sona eriyor. Ağır şartlar altında çalışan Suna, tüm bunlara dayanması gerektiğini ve bunun tanrının bir mucizesi olduğuna inanmaktadır. Çünkü sabıkalı insanların – hele ki bu insanlar göçmen ise - iş bulması kolay değildir ve eğer böyle bir şans elde edilirse, bunu kaybetmemek için elinden gelenin yapılması gerekmektedir. Suna da böyle yapmış ve dayanmayı seçmiştir. Eser, karakterin hayata umutla devam ettiğini belirten sözleriyle sona ermiştir.

“Dieses Wunder ist Beweis genug dafür, dass die Guten siegen werden. Ich habe meine Tat gebüßt. Wenn es Gerechtigkeit auf Erden gibt, müsste mir nun Friede gegönnt sein. Mir und meinen Kindern” (Scheinhardt, 1983: 121).

Eserin Türkçe'sinde ise olaylar farklı şekilde gelişmiştir. *Frauen, die sterben ohne dass sie gelebt hätten* eserinde Suna, hayatına umutla bakan bir kadın olarak karşımıza çıkmış fakat *Pusuda Kin* eserinde hiçbir şey umduğu gibi olmamıştır. Hapisten çıktıktan sonra, kişilik ve kimlik problemleriyle savaştan ve kim olduğunu henüz bulamamış bir kadın

olarak yaşamaktadır. Önceleri düzenli bir iş kuran ve çocuklarıyla yeni bir hayata başlayan Suna, bir süre sonra Türkiye’de kırmızı bültenle aranan bir kişi ile sevgili olmuş ve her şeyden habersiz askı bulduğunu zannetmiştir. Suna’nın hayatındaki kişi, yeni bir hayat kurma vaadiyle Suna’ya kredi çektirmiş ve o günden sonra bir daha ortaya çıkmamıştır. Bütün bu olanlardan sonra ciddi psikolojik travmalar yaşayan Suna, tımarhaneye yatırılmıştır. Kendini bulma ve yeni bir hayatın ümidiyle çıkılan bu yol, kahramanın tamamen kendini kaybetmesiyle sonuçlanmıştır.

“1995 doğumlu T.C. vatandaşı, iki çocuk annesi S.K. adlı bir kadın, G. deki kalmakta olduğu yarı açık psikiyatri kliniğinde, bir süredir birlikte olduğu Vietnamlı sevgilisi V.L.’yı ekmek bıçağıyla üç darbeye öldürmüştür. S.K. daha önce Türkiye Cumhuriyeti uyruklu kocasını baltayla öldürmekten altı yıl hüküm giymiş, cezaevinde iyi hal ve gidişi nedeniyle cezası iki yıl indirilmişti” (Scheinhardt, 2006: 140).

Pusuda Kin eseri, kendini ve mutluluğu bulmaya çalışan bir kadının hüsraniyle sonuçlanmaktadır. Suna için artık başka bir hayat mümkün değildir. İkinci kez kasten insan öldürme ile yargılanacağından, çok uzun yıllar cezaevinden çıkamayacaktır.

Suna’nın hayatı iki eserde çok farklı şekilde son bulmuştur. Eserin Almanca’sında yaşamına devam etmek için hala umutları olan bir kadın varken, eserin Türkçe’sinde tekrardan her şeyini kaybetmiş, en başta da kendisini kaybetmiş bir kadın kaleme alınmıştır.

Leyla eserinde olduğu gibi bu eserde de, erkek dünyasının, kadınların yaşamlarını nasıl etkileyebileceği görülmektedir. Olay örgüleri farklı olsa da Leyla’nın babası ve kocası tarafından yaşadığı zorbalık, Suna’nın da abisi ve kocası tarafından yaşadıkları ile bağdaştırılabilir. Her ikisi de ataerkil toplumun kadınlar üzerindeki sonuçlarının birer göstergesidir. Zaimoğlu’nun eserinde, Leyla’nın Türkiye’de yaşananlar sonrasında göçmen kadın olarak Almanya’ya gitmesiyle son bulurken, Scheinhardt’ın eserinin ana temasında, Suna’nın göçmen kadın olarak Almanya’da yaşadıkları anlatılmaktadır.

SONUÇ

Bu çalışmada öncelikle kadının tarihsel süreçteki durumuna değinilmiş, antik çağdan başlayarak kadınların toplum, din ve edebiyat içerisindeki konumları incelenmiştir. Bu incelemenin sonunda varılan nokta, kadınların Yüce Toprak Ana olarak çıktığı yolda, ezilen, değersizleştirilen ve her dönemde farklı argümanlar sunularak (cadı, büyücü, tehlikeli bir varlık gibi) sindirilmeye çalışılan varlıklar olduklarıdır.

Kadınlar bereketin Tanrıçası olarak anılırken, toprağın işlenmesi ve asıl bereketin topraktan geldiğine dair inançların artmasıyla birlikte, kadın toplumdaki değerini kaybetmeye başlamıştır. Özellikle Antik Yunan ve Roma medeniyetlerinde kadınlar giderek değersizleştirilmiştir. O dönemlerde kadınlar erkeklerin hizmetinde çalışmakta, cinsel obje olarak kullanılıp köle pazarlarında satılmaktaydılar. Kadınların ev içi alana hapsedilmesi ve cinsel zorbalıklara maruz bırakılma durumlarını bu çalışmada ele aldığımız eserlerde de görebilmekteyiz. Feridun Zaimoglu'nun *Leyla* eserinde kadınların erkekler tarafından belirlenen bir yaşama mahkum olduklarını ve ev içi alanla sınırlandırılmalarını görebiliyoruz, Saliha Scheinhardt'ın incelenen eserlerinde de kadınların sindirilmesi ve cinsel zorbalığa maruz kalmaları karşımıza çıkmaktadır.

Bu çalışmada Türk ve Alman toplumlarında kadın figürleri incelenmiş ve karşımıza birçok farklı bakış açısı çıkmıştır. Örneğin kadınların ev içi alanda sınırlandırıldığı bir dünyada, Cumhuriyet dönemi Türkiye'sinin temel ideolojisinden biri, kadınların sosyal yaşama aktif bir şekilde dahil olabilmeleriydi. Fakat bu roller her zaman olduğu gibi o zamanda da erkekler tarafından kadınlar için belirlenmiş rollerdi. Tüm bunlar o dönemin eserlerine de yansıtılmıştır. Örneğin Cumhuriyet Dönemi yazarlarından bazıları eserlerinde milliyetçi Türk kadın motifini işlerken, bazıları modern Türk kadını işlemiştir. Aslında kadınlar toplumun her evresinde onlardan beklenenleri yerine getirmesi gereken varlıklar olarak nitelendirilmişlerdir. Aynı şekilde Nasyonal Sosyalizm döneminde Almanya'daki kadınlar için de benzer durumlar mevcuttur. O dönemin koşullarına göre aile kurumuna bağlılık kadınlardan beklenen roller arasındadır. Ailenin kutsallığı her zaman ön planda tutulmuş, kadınların çocuk yapması, Alman ırkının devamını sağlaması için propagandalar sürdürülmüştür. Fakat Türk-Alman Edebiyatında durum bu şekilde değildir. 1960lı yıllardan itibaren çeşitli sebeplerle Türkiye'den Almanya'ya başlayan göç hareketliliği ile birlikte kadınların yabancı bir ülkede yaşadığı

aidiyet problemleri, izolasyon süreçleri, oraya götürüldükleri eşleri tarafından maruz kaldıkları şiddet, cinsel zorbalık ve ev içi alana hapsedilme durumu Türk-Alman Edebiyatında kaleme alınan eserlerde de aynı şekilde yansıtılmıştır. Bu alanda ele alınan eserlerde kadınlara biçilmiş roller atfedilmemiş, askine kadınların o dönemlerde yaşadığı durumlar bütün açıklığıyla eserlerde kaleme alınmıştır. Örneğin bu çalışmada incelenen iki eserde de kadınların maruz kaldığı şiddet, cinsel zorbalık ve aidiyet problemleri gibi durumlar işlenmiştir.

Saliha Scheinhardt'in 1983 yılında kaleme aldığı *Frauen, die sterben ohne dass sie gelebt hätten* eseri ile çoğunlukla eserin çevirisi zannedilen fakat 2006 yılında yazar tarafından tekrardan Türkçe olarak kaleme alınan *Pusuda Kin* eserinin baş kahramanı Suna, Anadolunun küçük bir kasabasında dünyaya gelmiş ve sosyalizasyon sürecinin önemli bir bölümünü Türkiye'de tamamlamıştır. Ardından evlendirilerek Almanya'ya götürülen kahraman, orada evlendiği kişi tarafından şiddete maruz kalmış, defalarca tecavüze uğramış ve istemediği cinsel durumlara maruz bırakılmıştır. Tüm bunların sonucunda git gide yalnızlaşan Suna, sonunda yaşadıklarına daha fazla tahammül edememiş ve kocasını baltayla öldürmüştür. Suna eserde Almanya'daki hayatından bahsederken yalnızlığından ve kimsesizliğinden şikayet etmektedir. Bu yabancılık Suna'nın giderek içine kapanmasına ve ruhsal anomaliler yaşamasına sebep olmuştur. Suna'nın cinayet işleminin sebepleri arasında izole bir hayat yaşaması ve çevresinde ona yardım edebilecek kimsenin olmamasının etkisi çok büyüktür. Suna'nın Almanya'da eşi dışında abisi ve yengesi vardır. Fakat Suna yengesine her şeyi anlatmasına rağmen ve onun da abisine anlattığından emin olmasına rağmen herhangi bir destek görememiştir çünkü abisi bu eserde eril gücün bir simgesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu yüzden de Suna tek başına tüm bunlarla baş etmek zorunda kalmıştır. Suna yaşadığı bu izolasyon sürecinde hem dilsel hem de kültürel bariyerlere takılmaktadır çünkü yaşadığı Alman toplumunda kadına sunulan haklardan tamamen habersizdir. Saliha Scheinhardt kaleme aldığı bu iki eserde kullandığı geçmiş ve şimdi arasındaki geridönüşlerle hem Anadoluda yaşayan kadınların toplum içindeki rollerini ve kültürel öğelerini yansıtmaktayken aynı zamanda Alman toplumunda 1970li yıllarda Almanya'ya giden Türk kadınlarının yaşamlarını, o dönemlerde göçmen kadınların takıldıkları dil ve kültür bariyerlerini, bu kadınların izolasyon süreçlerini hem Türk hem de Alman okuyucusuna sunmuştur.

Saliha Scheinhardt'in Pusuda Kin eseri yazarın ilk Türkçe eseri olup, Almanya'daki göçmen kadınların yaşadıkları problemlerin Türk okuruna yansıtılmasında önemli bir konuma sahiptir. Saliha Scheinhardt Chiellino'nun *Topographie der Stimmen* sınıflandırmasında izolasyon sürecinin önemli bir bölümünü Türkiye'de tamamlayıp ardından Almanya'ya gelen ve Almanca yazan yazarlar arasında ikinci kategoride yer almaktadır. Fakat yazar aynı zamanda Türk kadınının Almanya'da yaşamış olduğu dramları Türk okuruna da sunma isteğiyle aynı eseri daha da genişleterek Türkçe kaleme almıştır.

Feridun Zaimoğlu'nun *Leyla* eserinin baş kahramanı olan Leyla ise uzun yıllar babası tarafından ciddi baskılar ve korkular altında yetiştirilmiş bir çocuktur. Leyla'nın babası evde sağladığı otorite ile karısını ve çocuklarını emri altında yaşamaya mahkum etmiştir. Zaimoğlu *Leyla* eserinde sadece Türk kültürüne dair bir pencere açmakta, Leyla'nın göçmen statüsüne kavuşmadan önceki yaşamı işlenmektedir. Bu eser Leyla'nın Almanya'ya gitmesiyle son bulduğu için göçmen kadına yönelik öğelerden bahsedilmemektedir. Feridun Zaimoğlu, Chiellino'nun sınıflandırmasında, sosyalizasyon sürecini Almanya'da ve Alman kültürüyle tamamlayan yazarlar arasında üçüncü kategoriye girmektedir. Yazar üçüncü kategoride olmasına ve sosyal gelişimini yabancı bir ülkede tamamlamasına rağmen Türk kültürel öğelerini başarılı bir şekilde esere yansıtabilmiştir.

Leyla eseri ile ilgili Alman basınındaki yorumlar incelendiğinde bu eserle birlikte Türk aile yapısıyla ilgili genellemelerin yapıldığı ve monokültürel bir bakış açısının hakim olduğu karşımıza çıkmaktadır. Halbuki bu eserde Anadolunun küçük bir kasabasında yaşayan bir ailenin gelenekleri ve aile yapısı işlenmektedir. Zaimoğlu bu eserle birlikte 70li yıllarda daha henüz kendi ülkesinde hiç büyük şehir görmemiş, eğitimsiz ve vasıfsız ailelerin yaşamından bir kesit sunmaktadır.

Bu eserin 2006 yılında kaleme alındığı göz önünde bulundurulduğunda, Almanya'daki Türk toplumunun Türkiye'deki Türk toplumundan geleneksel ve kültürel olarak daha muhafazakar bir yapıda olduğunu anlayabilmekteyiz. Leyla eserinde yaşanan olaylar ve aile yapısının örneklerinin Türkiye'de günümüzde dahi yaşanıyor olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır fakat bu toplumun genelini yansıtan bir durum değildir.

Almanya'ya 60lı yıllarda başlayan göç hareketliliği ile ilgili yapılan çalışmalara bakıldığında Türk kökenli yönetmenlerin Almanya'da çıkarttığı filmlere yönelik sinema ve iletişim bölümlerinin yapmış olduğu çalışmaları görmekteyiz. Ancak bu çalışmalar daha çok film tekniği ve yöntemi olarak karşımıza çıkmaktadır. Edebiyat alanında yapılan çalışmalarda ise genellikle eser incelemeleri ön planda tutulmuştur. Esasen bu iki bölümün dışında da Türklere ve kadınlara yönelik özellikle sosyoloji ve sosyal bilimlerdeki diğer bölümler tarafından da akademik çalışmalar yapılabilir. Öte taraftan kendi ülkemizin de adeta bir göç ülkesine dönüşmeye başladığından dolayı Almanya'nın yetmiş senelik deneyimlerinin incelenmesi ve uygulamalarının, karşılaştıkları sorunların, okullarda çıkan problemlerin, mahallelerde yaşanan çatışmaların ve tüm bunlara yönelik devletin ne gibi önlemler aldığı araştırılarak, ilerleyen zamanlarda ülkemizde ortaya çıkabilecek göçmen ve mülteci kaynaklı problemlerin azaltılmasında faydası olabilir. Böylece bu insanların toplumda karşılaştıkları ve karşılaşılabilecekleri problemler çok daha efektif bir şekilde çözüme kavuşturulabilir.

KAYNAKÇA

Kitaplar – Kitap Bölümleri

- Adivar, H. Edib. (2007). Handan. Can Yayınları.
- Aristoteles. (2007). Poetika. Şiir Sanatı Üstüne. Can Yayınları. Çevirmen: Semih Rıfat.
- Aydın, F. (2004). Yahudilik. İnsan Yayınları.
- Aytaç, G. (2005). Çağdaş Alman Edebiyatı. Babil Yayıncılık.
- Benz, U. (1997). Frauen im Nationalsozialismus. Verlag C.H. Beck.
- Berktaş, F. (1996). Tek Tanrılı Dinler Karşısında Kadın. Metis Yayınları.
- Berktaş, F. (2010). Tarihin Cinsiyeti. Metis Yayınları.
- Böll, H. (1960). Haus Ohne Hüter. Moderner-Buch-Club.
- Böll, H. (2017). Katharina Blum'un Çiğnenen Onuru. Can Yayınları.
- Chiellino, C. (2007). Interkulturelle Literatur in Deutschland. Verlag J.B. Metzler.
- Diokov, V., Kovalev, S. (2010). İlkçağ Tarihi. Yordam Kitap.
- Dürrenmatt, F. (1955). Der Besuch der alten Dame. Diogenes Verlag.
- Enginün, İ. (1986). Halide Edip Adivar. Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Ersoy, M. Akif. (2004). Safahat. Bağcılar Belediyesi Kültür Yayınları.
- Foucault, M. (1990). The History of Sexuality. Vintage Books New York. Çevirmen: Robert Hurley.
- Freud, S. (1956). Totem und Tabu. Fischer Bücherei.
- Jelinek, E. (2000). Sevda Kadınları. Gendaş Kültür.
- Jelinek, E. (2002). Piyanist. Everest Yayınları.
- Karakuş, M., Kuruyazıcı, N. (2001). Gurbeti Vatan Edenler: Almanca Yazan Almanyalı Türkler. T.C. Kültür Bakanlığı.
- Kurnaz, Ş. (1991). Cumhuriyet Öncesinde Türk Kadını. T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı Yayınları.
- Kuşcan, A. Özlem. (2010). Antik Çağdan Günümüze Kadın'ın Öyküsü. Ajans 2023 Yayınları.

- Kuruyazıcı, N. (2001). Almanya’da Oluşan Yeni Bir Yazının Tartışılması. Gurbeti Vatan Edenler. Almanca Yazan Almanyalı Türkler içinde. Mahmut Karakuş, Nilüfer Kuruyazıcı (Ed.) T.C. Kültür Bakanlığı, ss. 3-24.
- Mithat, Ahmet. (2021). Jön Türkler. Kırmızı Kedi Yayınevi.
- Moran, B. (2012). Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış 1. İletişim Yayınları.
- Nietzsche, F. (2010). Böyle Buyurdu Zerdüşt. İlgü Kültür Sanat Yayıncılık. Çevirmen: Korkut Ada.
- Ortaylı, İ. (1987). İmparatorluğun En Uzun Yüzyılı. Hil Yayınları.
- Özdamar, E. Sevgi. (2013). Mutterzunge. Rotbuch Verlag.
- Özdamar, E. Sevgi. (2002). Die Brücke vom Goldenen Horn. Kiepenheuer&Witsch Verlag.
- Öztürk, E. (2011). Feminist Teori ve Tarihsel Süreçte Türk Kadını. Rağbet Yayınları.
- Pazarkaya, Y. (1993). Mediha. Kültür Bakanlığı Yayınlığı.
- Sancar, S. (2012). Türk Modernleşmesinin Cinsiyeti. İletişim Yayınları.
- Scheinhardt, S. (1993). Frauen, die sterben, ohne dass sie gelebt hätten. Verlag Herder
- Scheinhardt, S. (2006). Pusuda Kin. Belge Uluslararası Yayıncılık.
- Tuksal, H. Şefkatli. (2012). Kadın Karşısı Söylemin İslam Geleneğindeki İzdüşümleri. Otto Yayın.
- Uşaklıgil, H. Ziya. (2016). Aşk-ı Memnu. Can Sanat Yayınları.
- Yano, H. (2007). Migrationsgeschichte. Interkulturelle Literatur in Deutschland içinde. Carmine Chiellino (Ed.). Stuttgart. J.B. Metzler, ss. 1-17.
- Zaimoğlu, F. (2006). Leyla. Kiepenheuer&Witsch.

Sürelî Yayınlar

- Ayan, M. (2008). Weimar Dönemi Kadın Devrimci Ruhu ile Käthe Kollwitz. Sanat ve Tasarım Dergisi, 1(1), 33-63.
<https://dergipark.org.tr/tr/pub/sanatvetasarim/issue/20666/220460>
- Bakacak, A. (2009). Cumhuriyet Dönemi Kadın İmgesi Üzerine Bir Değerlendirme. Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi, 44, 627-638. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/20534>

- Can, Ö. (2011). Göçmen Yazın Süreci Çerçevesinde Feridun Zaimoğlu ve Anlatısı. Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi, 25, 139-156. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/151709>
- Çiçekler, A. Naim. (2019). Isaac Barrow'un Kaleminden Türklerde Batıl İnançlar. Dil ve Edebiyat Araştırmaları, 20, 165-188. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/835566>
- Çolak, F. (2016). Türklerde Lider Kadın Tipolojisi ve Gülnar Hatun Efsanesi. Uluslararası Medeniyet Çalışmaları Dergisi, 1(2), 58-69. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1354544>
- Er, E. (2013). Yüksel Pazarkaya'nın 'Mediha' Adlı Eserinde Türk Kadını İmgesi. Diyalog Interkulturelle Zeitschrift Für Germanistik, 24-31. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/425897>
- Erdem, B. Kaya. (2012). Ataerkil ve Anaerkil Toplumun Tarihsel Savaşımının "Avatar" Filmi Bağlamında İncelenmesi. İletişim Çalışmaları Dergisi, 1, 111-132. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/369714>
- Gürkan, S. Leyla. (2003). Yahudi ve İslam Kutsal Metinlerinde İnsan'ın Yaratılışı ve Cennet'ten Düşüş. İslam Araştırmaları Dergisi, 9, 1-48. http://isamveri.org/pdfdr/D01712/2003_9/2003_9_GURKANSL.pdf
- Kurt, A. Osman. (2016). Yahudilikte Levirat Evlilik: Geleneğin Tutsak Ettiği Kadınlar. Turkish Studies, 11(17), 245-266. <https://turkishstudies.net/DergiTamDetay.aspx?ID=10083>
- Sadowski, T. (2000). Die Nationalsozialistische Frauenideologie: Bild und Rolle der Frau in der "NS- Frauenwarte" vor 1939. Mainzer Geschichtsblätter, 12, 161-190. https://www.mainz1933-1945.de/fileadmin/Rheinessenportal/Teilnehmer/mainz1933-1945/Textbeitraege/Sadowski_Frauenideologie.pdf
- Şimşek, Y. (2013). Ahmet Mithat Efendi'nin Jön Türk Romanında Kadına Bakış ve Feminizm Düşüncesi. Dede Korkut Türk Dili ve Edebiyatı Araştırma Dergisi, 2(4), 138-152. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/dedekorkut/issue/4542/62463>
- Turan, M., Duman, H. (2018). Mary Daly'nin Ataerkil Hristiyan Tanrı Anlayışı Hakkındaki Eleştirileri. 19 Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 44, 167-188. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/495959>
- Wilpert, C. H. (1990). Immigrant Woman in the Federal Republic of Germany. Institute for Social Science Research. <https://escholarship.org/uc/item/34z230ph#main>

Tez Çalışmaları

- Aydın, N. (2020). Gesellschaftskritik Im Romanwerk von Feridun Zaimoğlu. (Tez No. 618865) [Yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi]. YÖK Tez Merkezi. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Biber, Ç. (2010). Das Frauenbild in Saliha Scheinhardt's Werken. (Tez No. 257880) [Yüksek Lisans Tezi, Ankara Hacettepe Üniversitesi]. YÖK Tez Merkezi. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Duru, Ü. (2011). Elif Şafak "Aşk" ve Feridun Zaimoğlu "Liebesbrand" Adlı Eserlerinde Aşk ve Hüzün İmgelerinin Diyalektik Çözümlemesi. (Tez No. 327729) [Yüksek lisans tezi, Adana Çukurova Üniversitesi]. YÖK Tez Merkezi. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Eryılmaz, Ö. (2019). Türk Göçmen Edebiyatı Bağlamında Saliha Scheinhardt'ın Yapıtlarının Kültürlerarası ve Yabancı Dil Derslerine Etkileri. (Tez No. 579221) [Yüksek lisans tezi, Samsun Ondokuz Mayıs Üniversitesi]. YÖK Tez Merkezi. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Gürpınar, I. (2006). Metin Kaçan'ın „Ağır Roman” ve Feridun Zaimoğlu'nun “Abschaum” (Döküntü) Adlı Eserlerinin Dil ve İçerik Açısından Karşılaştırılması. (Tez No. 187764) [Yüksek Lisans Tezi, Bursa Uludağ Üniversitesi]. YÖK Tez Merkezi. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Koç, A. (2019). Feridun Zaimoğlu'nun „Leyla” ve Nur İçözü'nün “Hürriyet Bir Sevda Masalı” Adlı Romanlarında Göç ve Eğitim. (Tez No. 583065) [Yüksek lisans tezi, Samsun Ondokuz Mayıs Üniversitesi]. YÖK Tez Merkezi. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Nakiboğlu, M. (2015). Feridun Zaimoğlu'nun “Kanak Sprak”, “Abschaum”, “Koppstoff” Eserleri Örneğinde Kanakça. (Tez No. 385423) [Doktora Tezi , Erzurum Atatürk Üniversitesi] YÖK Tez Merkezi. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Savaş, M. (2011). Karşılaştırmalı Yazınbilim Çerçevesinde Herta Müller, Elke Schmitzer, Saliha Scheinhardt ve Feridun Zaimoğlu'nun Birer Eserinde Kadın İmgesine Eleştirel Yaklaşım. (Tez No. 299897) [Doktora tezi, Adana Çukurova Üniversitesi]. YÖK Tez Merkezi. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Tekin, A. (2007). Feridun Zaimoğlu'nun On İki Gram Mutluluk (Zwölf Gramm Glück) ve Murathan Mungan'ın Erkeklerin Öyküleri Adlı Eserlerinde Erkek İmgeleri. (Tez No. 204784) [Yüksek lisans tezi, Bursa Uludağ Üniversitesi]. YÖK Tez Merkezi. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Topbaş, P. Nursen (2019). Frauenbildforschung und Darstellung von Problemlagen Türkischer Frauen Anhand Ausgewählter Werke von Saliha Scheinhardt. (Tez

No. 551082) [Yüksek lisans tezi, Ankara Hacettepe Üniversitesi]. YÖK Tez Merkezi. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>

Uyanık, G. (1990). Saliha Scheinhardt'in Öykülerinde Kimlik Problemi. (Tez No. 8936) [Yüksek lisans tezi, Erzurum Atatürk Üniversitesi]. YÖK Tez Merkezi. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>

Zarzavatçıoğlu, E. (2014). Saliha Scheinhardt'in Drei Zypressen Adlı Eserinde Göçmen Kadın İmgesi. (Tez No. 366922) [Yüksek lisans tezi, Sakarya Üniversitesi]. YÖK Tez Merkezi. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>

İnternet Kaynakları

Anıtsayac.com <http://anitsayac.com/?year=2021>

Bendel, C. (2007). Die Deutsche Frau und ihre Rolle im Nationalsozialismus. <https://www.zukunft-braucht-erinnerung.de/die-deutsche-frau-und-ihre-rolle-im-nationalsozialismus/>

Bundesministerium für Familie, Senioren, Frauen und Jugend. <https://www.bmfsfj.de/bmfsfj/themen/gleichstellung/frauen-vor-gewalt-schuetzen>

Çalışkan, S. (2016). Hadislerin Yahudi ve Hristiyan Kökeni. <https://gerceginkitabı.wordpress.com/2015/05/11/hadislerin-yahudi-ve-hristiyan-kokeni/>

Deutscher Bundestag https://www.bundestag.de/webarchiv/abgeordnete/biografien19/mdb_zahlen_19/frauen_maenner-529508

Gaschke, S. (2007). Nie mehr Migrations- Ali. Die Zeit. http://www.zeit.de/2003/35/T_9frken

Hürriyet.com.tr <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/nasil-soylesem-bekledigimden-fazla-para-kazaniyorum-292558>

Janson, M. (2019). So viele Deutsche können nicht richtig lesen und schreiben. <https://de.statista.com/infografik/17918/analphabetismus-in-deutschland/>

Statistisches Bundesamt. Gender Pay Gap 2020. https://www.destatis.de/DE/Presse/Pressemitteilungen/2021/03/PD21_106_621.html

Türkiye Büyük Millet Meclisi Resmi İnternet Sitesi https://www5.tbmm.gov.tr/develop/owa/milletvekillerimiz_sd.dagilim

Türkiye İstatistik Kurumu

https://www.tuik.gov.tr/media/announcements/toplumsal_cinsiyet_istatistikleri_2020.pdf

Weinberger, J. Anton. (1986). Und die Frauen weinten Blut. Die Zeit.

<https://www.zeit.de/1986/05/und-die-frauen-weinten-blut>

ÖZGEÇMİŞ

Ad Soyad: Ayşenur ÖZKAN IŞIK	
Eğitim Bilgileri	
Lisans	
Üniversite	Sakarya Üniversitesi
Fakülte	Fen-Edebiyat Fakültesi
Bölümü	Alman Dili ve Edebiyatı
Makale ve Bildiriler	
1. Işık, Ö. Ayşenur, Şimşek, Fatih. (2022). Almanya'ya Göç Eden Türk Kadınının Sosyo-Kültürel Problemlerinin Türk-Alman Edebiyatına Yansıması. World Woman Conference.	